

ISSN 2311-4770

ҒЫЛЫМИ ЖУРНАЛ

№2 (26) 2020

СЕМЕЙ ҚАЛАСЫНЫҢ ШӘКӘРІМ
АТЫНДАҒЫ МЕМЛЕКЕТТІК
УНИВЕРСИТЕТІНІҢ

ХАБАРШЫСЫ

«ПЕДАГОГИКА» СЕРИЯСЫ

ВЕСТНИК

ГОСУДАРСТВЕННОГО
УНИВЕРСИТЕТА ИМЕНИ ШАҚАРИМА
ГОРОДА СЕМЕЙ

СЕРИЯ «ПЕДАГОГИКА»

SHÁKÁRIM ÝNIVERSITETI
SEMEI

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

СЕМЕЙ ҚАЛАСЫНЫҢ
ШӘКӘРІМ АТЫНДАҒЫ МЕМЛЕКЕТТІК
УНИВЕРСИТЕТІНІҢ

Х А Б А Р Ш Ы С Ы

В Е С Т Н И К

ГОСУДАРСТВЕННОГО
УНИВЕРСИТЕТА ИМЕНИ ШАКАРИМА
ГОРОДА СЕМЕЙ

СЕРИЯ «ПЕДАГОГИКА»

Семей – 2020

СЕМЕЙ ҚАЛАСЫНЫҢ
ШӘКӘРІМ АТЫНДАҒЫ МЕМЛЕКЕТТІК
УНИВЕРСИТЕТІНІҢ
Х А Б А Р Ш Ы С Ы

В Е С Т Н И К
ГОСУДАРСТВЕННОГО
УНИВЕРСИТЕТА ИМЕНИ ШАКАРИМА
ГОРОДА СЕМЕЙ

ПЕДАГОГИКА ҒЫЛЫМДАРЫ

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

Куәлік № 13981-Ж

Свидетельство № 13981-Ж

Журнал жылына 4 рет жарыққа шығады

Журнал выходит 4 раза в год

*Журнал қазақ, орыс,
ағылшын тілдерінде шығады*

*Журнал издается на казахском,
русском, английском языках*

ISSN 2311-4770

Бас редактор – М.Г. Ескендиоров, тарих ғылымдарының докторы, профессор

РЕДАКЦИЯЛЫҚ АЛҚАСЫ

М.О. Абдиқаримов – педагогика ғылымдарының кандидаты (Қазақстан, Семей)
Е.И. Артамонова – педагогика ғылымдарының докторы, профессор (Ресей, Мәскеу)
К.К. Байсарина – тарих ғылымдарының докторы, доцент (Қазақстан, Семей)
М.Е. Бельгибаев – география ғылымдарының докторы (Қазақстан, Семей)
Г.Е. Берикханова – физика-математика ғылымдарының докторы (Қазақстан, Семей)
Е.К. Есенжолов – педагогика ғылымдарының кандидаты, профессор (Қазақстан, Семей)
А.С. Еспенбетов – филология ғылымдарының докторы, профессор (Қазақстан, Семей)
Н.А. Завалко – педагогика ғылымдарының докторы, профессор (Қазақстан, Өскемен)
И.Р. Лазаренко – педагогика ғылымдарының докторы, профессор (Ресей, Барнаул)
С.С. Маусымбаев – педагогика ғылымдарының докторы, профессор (Қазақстан, Семей)

Главный редактор – Ескендиоров М.Г., доктор исторических наук, профессор

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

М.О. Абдиқаримов – кандидат педагогических наук (Казахстан, Семей);
Е.И. Артамонова – доктор педагогических наук, профессор (Россия, Москва);
К.К. Байсарина – доктор исторических наук, доцент (Казахстан, Семей);
М.Е. Бельгибаев – доктор географических наук, профессор (Казахстан, Семей).
Г.Е. Берикханова – доктор физико-математических наук (Казахстан, Семей);
Е.К. Есенжолов – кандидат педагогических наук, профессор (Казахстан, Семей);
А.С. Еспенбетов – доктор филологических наук, профессор (Казахстан, Семей);
Н.А. Завалко – доктор педагогических наук, профессор (Казахстан, Усть-Каменогорск);
И.Р. Лазаренко – доктор педагогических наук, профессор (Россия, Барнаул);
С.С. Маусымбаев – доктор педагогических наук, профессор (Казахстан, Семей);

© «Семей қаласының Шәкәрім атындағы мемлекеттік университеті»
шаруашылық жүргізу құқығындағы республикалық мемлекеттік кәсіпорыны, 2020

© Республиканское государственное предприятие на праве хозяйственного ведения
«Государственный университет имени Шакарима города Семей», 2020

МРНТИ: 15.21.45

Ж.Г. Жакиянова, З.М. Оразаева

Казахстанская инновационная академия, г. Семей

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА МОТИВАЦИОННОЙ СФЕРЫ СТУДЕНТА

Аннотация: В статье рассматривается вопрос мотивационной сферы студента, как одной из важных областей современной педагогики и психологии. В русле педагогики и психологии располагаются ответы на вопросы о том, какие факторы делают личность творчески активной, профессионально успешной и психически адекватной современной социально-экономической ситуации. В большей степени продуктивная активность личности связана с мотивацией достижения, которая проявляется в стремлении добиваться успехов в любом виде деятельности, повышать уровень своих возможностей, превосходить существующие нормы. Проблема профессионального саморазвития личности в профессиональной деятельности характеризует творческое, инициативное отношение к делу, в значительной степени определяет эффективность и продуктивность деятельности, способствует достижению высокого социального статуса, побуждает к реализации творческого потенциала и профессиональному самосовершенствованию. Переход от старшего школьного возраста к студенческому сопровождается противоречиями и ломкой привычных жизненных представлений.

Ключевые слова: деятельность, потребность, мотив, интерес, устойчивость, студенческий возраст, самовоспитание, целеполагание, способность, профессиональная деятельность, обучение, самоконтроль, самооценка, эмоции, индивидуальность.

«Всякая деятельность начинается с потребностей. Потребность – это направленность активности человека, психическое состояние, создающее предпосылку деятельности. Человеку свойственна потребность в новых впечатлениях, переходящая в познавательную потребность. Если данная широкая познавательная потребность не актуализирована, то учащийся не переходит к другим – более активным формам побуждений, например к постановке целей.

Другой важный аспект мотивационной сферы – мотив, т.е. направленность активности на предмет. В обучении мотивом является направленность студентов на отдельные стороны учебного процесса. Это направленность студента на овладение новыми способами действий, и на овладение знаниями, на получение хорошей отметки, на похвалу окружающих, и на установление желаемых отношений со сверстниками.

Учебное поведение побуждается всегда несколькими мотивами.

Особенности мотива как одной из сторон мотивационной сферы в том, что он прямо связан со смыслом, с личностной значимостью этой деятельности: если изменяется мотив, ради которого человек учится, то это принципиально перестраивает и смысл всей его учебной деятельности, и наоборот [1].

Для того чтобы реализовать учебный мотив, например, овладеть приёмами самообразования, надо поставить и выполнить много промежуточных целей в учебном труде: научиться видеть отдаленные результаты своей учебной деятельности, подчинить им этапы сегодняшней учебной работы, поставить цели выполнения учебных действий, цели их самопроверки.

Интерес к учению, тесно связан с уровнем сформированности учебной деятельности и в этом плане его выражение и проявление состояния других сторон мотивационной сферы – мотивов и целей.

Иногда в качестве основной черты интереса называют эмоциональную окрашенность, связь с эмоциональными переживаниями. Связь интереса с положительными эмоциями имеет значение на первых этапах возникновения любознательности, но для поддержания устойчивости интереса необходима сформированность учебной деятельности, а также связь с ней способности к самостоятельной постановке учебных целей и их разрешению.

Для эффективности формирования мотивации учения надо стремиться воспитывать в единстве её социальные и познавательные стороны, процессуальные и результативные аспекты. Это способствует становлению основ творческой мотивации, состоящей в овладении способами преобразования окружающей действительности и своей деятельности» [2].

Какие же именно стороны процесса целеполагания должны быть представлены в мотивационной сфере учения?

1. Отбору целей, соответствующих задачам самовоспитания человека современного общества.

2. Принятию и пониманию цели, поставленной учителем; удерживанию, сохранению цели учителя в течение длительного времени, подчинению ей своего поведения, «переосмыслению» целей учителя, понимаемому как принятие учеником цели учителя для себя, «наложению» ее на опыт своей собственной жизни.

3. Самостоятельной постановке целей, в связи с этим – умению мысленно представлять себе цель до начала действия, осознанию цели, ее формулированию.

4. Выбору одной цели из нескольких других и обоснованию этого выбора.

5. Определению реальности, достижимости цели, соотношению целей со своими возможностями и замене нереальных целей реальными. Здесь трудности выбираемой цели соответствуют уровню притязаний, самооценке школьников.

6. Активной проверке, уточнению своих целей.

7. Определению последовательности целей, ибо иногда бывает важно осуществлять цели только в определенном порядке, определению главных и второстепенных целей.

8. Определению ресурсов для достижения каждой из целей.

9. Постановке новых целей с учетом уровня достижений (успеха-неуспеха) предыдущих целей, т. е. прежних результатов выполнения учебных действий.

10. Конкретизации цели, определению ее зависимости от условий, в связи с этим постановке задач (ибо задача есть цель, заданная в определенных условиях).

11. Постановке гибких целей, т.е. изменению целей в зависимости от ситуации, обстановки.

12. Постановке перспективных целей, т.е. целей, выходящих за пределы данной ситуации (целей, связанных с будущей профессией и т.д.), предвидению последствий достижения своих целей (последствий своих поступков).

13. Реализации поставленных целей, выбору средств и способов, с помощью которых поставленные цели могут быть достигнуты, преодолению препятствий на пути достижения цели.

14. Постановке нестандартных, нестереотипных, оригинальных целей (в видах учения, близких к творчеству). Все эти умения различны, без каждого из них трудно обойтись, и все вместе они составляют способность целеполагания в учебной деятельности. Способность к целеполаганию, в свою очередь, является одним из волевых компонентов мотивационной сферы учащегося.

Эта способность в будущем ляжет в основу способности к целеполаганию в профессиональной деятельности.

Каждый из процессов целеобразования в учебной деятельности является не просто одномоментным актом, а представляет собой сложный процесс выполнения нескольких действий обучаемого, – например анализа условий, оценки своих возможностей, сопоставления разных целей между собой и т.д. Совершенно очевидно, что педагогу желательно держать их в поле внимания и стремиться, чтобы процессы целеобразования у учащихся не стихийно складывались, а формировались под руководством педагога [3].

Сознательную постановку целей психологи связывают с развитием произвольности поведения, с принятием решения, появлением намерений, что уменьшает импульсивность,

непосредственность, ситуативность поведения ребенка. Постановка перспективных целей и подчинение им поведения придает личности определенную нравственную устойчивость.

Роль положительного уровня мотивации и познавательных интересов студентов в мотивации их учения.

Интерес к учению связан с уровнем сформированности учебной деятельности и в этом плане его выражение и проявление состояния других сторон мотивационной сферы – мотивов и целей. В качестве основной черты интереса называют эмоциональную окрашенность, связь с эмоциональными переживаниями студента. Связь интереса с положительными эмоциями имеет значение на первых этапах возникновения любознательности, но для поддержания устойчивости интереса необходима сформированность учебной деятельности, а также связанные с ней способности к самостоятельной постановке учебных целей и их разрешения» [4].

В последние годы усилилось понимание психологами и педагогами роли положительной мотивации к учению в обеспечении успешного овладения знаниями и умениями. При этом выявлено, что высокая позитивная мотивация может играть роль компенсирующего фактора в случае недостаточно высоких способностей; однако в обратном направлении этот фактор не срабатывает – никакой высокий уровень способностей не может компенсировать отсутствие учебного мотива или низкую выраженность, не может привести к значительным успехам в учёбе.

А.И. Гебос выделены факторы (условия), способствующие формированию у студентов положительного мотива к учению:

Осознание ближайших и конечных целей обучения;

– осознание теоретической и практической значимости усваиваемых знаний;

– эмоциональная форма изложения учебного материала;

– показ «перспективных линий» в развитии научных понятий;

– профессиональная направленность учебной деятельности;

– наличие любознательности и «познавательного психологического климата» в учебной группе» [5].

Можно предположить, что учебная мотивация студентов зависит от уровня позитивной познавательной мотивации, от познавательных интересов и потребности в достижении успеха в учебной деятельности.

Нельзя также культивировать в обучении такие отрицательные эмоции, как обида, страх перед неприятностями, исходящими от педагога – двойкой, вызовом родителей, особенно если отношение педагога к учащемуся не очень объективно. Если учащийся долго переживает несправедливость, писал В.А. Сухомлинский, то рано или поздно у него наступает угнетенность, ослабленность, апатия, а в конечном счете – неврозы. Эти отрицательные эмоции поддерживают у ученика устойчивую «мотивацию избегания» [6].

Следовательно, отрицательные эмоции должны включаться в процессе учения, но они должны непременно сменяться положительными эмоциями. Если этого не произойдет, то длительное чувство неудовлетворенности в учебной работе делает учащегося пассивным, неуверенным в своих силах. Чувство столкновения с трудностью, не получившее выхода в разрешении этой трудности, также снижает самостоятельность и инициативу студентов, не стимулирует их к дальнейшему усложнению своих целей и задач в учебной работе.

Отмечена важность наличия у студентов активной направленности на разные стороны учебного труда, лежащей в основе различных мотивов учения (направленности на усвоение знаний, направленности на овладение новыми способами усвоения знаний и т.д.). Однако наличия мотивов обычно бывает недостаточно, если у студентов отсутствуют умения ставить цели на отдельных этапах своей учебной работы.

В старшем школьном и студенческом возрасте, отмечает психолог Н.С. Лейтес, активность в целом носит уже преимущественно избирательный характер и оказывается неразрывно связанной с развитием способностей [7].

Становление мотивации учения в студенческом возрасте затрудняет:

– устойчивый интерес к одним предметам в ущерб усвоения других предметов;

– неудовлетворённость однообразием форм учебных занятий, отсутствием творческих и проблемно-поисковых форм учебной деятельности;

- отрицательное отношение к формам жёсткого контроля со стороны преподавателей;
- сохранение ситуативных мотивов выбора жизненного пути (например, по аналогии с товарищем или по уговорам родителей);
- недостаточная устойчивость социальных мотивов долга при столкновении с препятствиями на пути их реализации.

Отмечена большая избирательность познавательных мотивов, эта избирательность продиктована не только интересом к учёбе, но и выбором профессии. Развитие избирательных познавательных интересов является основой для дальнейшего развития всех специальных способностей.

Продолжают развиваться широкие познавательные мотивы – интерес к новым знаниям, преодоление трудностей в ходе их добывания. Интерес к знаниям становится более глубоким, затрагивает не только закономерности учебного предмета, но и основы наук.

Учебно-познавательный мотив совершенствуется как интерес к методам теоретического и творческого мышления. Студентов интересует участие в вузовских научных обществах, применение исследовательских методов на занятиях. Вместе с тем их привлекают и пути повышения продуктивности познавательной деятельности, о чём свидетельствует их интерес к пособиям о культуре и рациональной организации умственного труда.

Существенно развиваются мотивы и способы самообразования, доминируют далёкие цели, связанные с жизненными перспективами, выбором профессии и самовоспитанием. Эти мотивы и цели самообразования вызывают принципиально новые способы самообразовательной деятельности: осознание студентом своей учебной деятельности и личности, соотнесения их с требованиями общества, оценка этих особенностей и их преобразование, поиск и выработка новых личностных позиций, осознание самообразования как особой деятельности, соотношение задачи и способов самообразования, развёрнутый самоконтроль и самооценка, выражающиеся в самопланировании и разумном самоограничении своей деятельности[8].

Появляется новый мотив самообразования – стремление к анализу индивидуального стиля своей учебной деятельности, определение сильных и слабых сторон своей учебной работы, стремление понять и выразить свою индивидуальность в ходе учения.

Социальные позиционные мотивы, складывающиеся и в отношениях с окружающими, также изменяются. Отношения со сверстниками продолжают играть для студента большую роль, неприятия студента в групповом коллективе вызывает неудовлетворённость и беспокойство, отрицательные эмоции. Предстоящие сессии усиливают деловую ориентацию студентов в отношении с преподавателями. Вместе с тем возрастает стремление студентов к уважительным формам контроля со стороны преподавателя.

Для студентов в целом характерны стабилизация эмоций и освобождение их от противоречивости и конфликтности, значительно более устойчива самооценка. Положительные эмоции также сопровождают сложные виды самостоятельной учебной работы студентов, многообразные формы их общественной активности. Избирательный интерес обусловлен не непосредственно эмоциональным отношением к предмету, а оценкой непосредственно практической значимости предмета.

Литература

1. Якобсон П.М. Психологические проблемы мотивации поведения человека. – М., 1990. – 126 с.
2. Дворяшина М.Д. Особенности интеллектуальной работы студентов в процессе обучения. Человек и общество. – Л., 1973. – 255 с.
3. Маркова А.К. Формирование интереса к учению у учащихся.– М., 1997. – С.17.
4. Нестерова Н.Б. Ценностное отношение студентов к учебным дисциплинам как фактор успешности. – М., 1984. – 139 с.
5. Гебос А.И. Когнитивно-личностные характеристики творческого мышления в структуре общей одаренности // Вопросы психологии. – 2007. – № 6. – С. 14-20.

6. Молочкова И.В. Педагогическая психология. Хрестоматия. Челябинск. Издательство ЮУрГУ. -1999. – 104 с.
7. Лейтес Н. С. Возрастная одаренность и индивидуальные различия. – М.: Издательство Института практической психологии; Воронеж: НПО «МОДЭК», 1997. – 448 с.
8. Асеев В.Г. Проблема мотивации и личности //Теоретические проблемы психологии личности. – М., 1994. – С.122.

СТУДЕНТТЕРДІҢ МОТИВАЦИЯЛЫҚ САЛАСЫНЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ СИПАТТАМАСЫ

Ж.Г. Жакиянова, З.М. Оразаева

Мақалада студенттердің мотивациялық сферасы қазіргі педагогика мен психологияның маңызды бағыттарының бірі ретінде қарастырылады. Педагогика мен психологияның негізгі бағыттарында адамды қазіргі шығармашылық-белсенді, кәсіби тұрғыдан табысты және қазіргі әлеуметтік-экономикалық жағдайға ақыл-парасаты бар факторлар туралы сұрақтарға жауаптар табылады. Көбіне адамның өнімді іс-әрекеті кез-келген қызмет түрінде жетістікке жетуге, мүмкіндіктер деңгейінің жоғарылауына, қолданыстағы нормалардан асып түсуге деген ұмтылыста көрінетін жетістік мотивациясымен байланысты.

Кәсіби қызметтегі тұлғаның кәсіби өзін-өзі дамыту проблемасы іскерлікке креативті, белсенді көзқарасты сипаттайды, іс-әрекеттің тиімділігі мен өнімділігін анықтайды, жоғары әлеуметтік мәртебеге жетуге ықпал етеді, шығармашылық әлеуметті іске асыруды және кәсіби өзін-өзі жетілдіруді қолдайды. Орта мектептен колледжге ауысу қарама-қайшылықтар мен әдеттегі өмір идеяларын бұзумен қатар жүреді.

Түйін сөздер: *белсенділік, қажеттілік, себеп, қызығушылық, тұрақтылық, студенттік жас, өзін-өзі тәрбиелеу, мақсат қою, қабілет, кәсіби белсенділік, жаттығу, өзін-өзі бақылау, өзін-өзі бағалау, эмоциялар, тұлға.*

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL CHARACTERISTICS OF THE STUDENT'S MOTIVATIONAL SPHERE

Zh. Zhakiyanova, Z. Orazayeva

The article considers the issue of the student's motivational sphere as one of the important areas of modern pedagogy and psychology. In the mainstream of pedagogy and psychology are answers to questions about what factors make a person creatively active, professionally successful, and mentally adequate to the current socio-economic situation. To a greater extent, the productive activity of a person is associated with achievement motivation, which manifests itself in the desire to achieve success in any type of activity, to increase the level of one's capabilities, to exceed existing norms. The problem of professional self-development of a person in professional activities characterizes a creative, proactive attitude to business, largely determines the effectiveness and productivity of activities, contributes to the achievement of a high social status, encourages the realization of creative potential and professional self-improvement. The transition from high school to college is accompanied by contradictions and the breaking of habitual life ideas.

Key words: *activity, need, motive, interest, stability, student age, self-education, goal-setting, ability, professional activity, training, self-control, self-esteem, emotions, personality.*

Ж.Т. Базельжанов, Г.С. Турсунгожинова, А.К. Амантаева
Государственный университет имени Шакарима города Семей

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К УПРАВЛЕНЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ-ПСИХОЛОГОВ

Аннотация: В статье рассматривается вопрос о том, что анализ исследований в области подготовки будущих педагогов-психологов показал, что современному специалисту необходимы профессиональные компетенции не только в области педагогики, психологии, но и компетентность в управленческой деятельности, от которых зависит успешность эффективного взаимодействия на основе принципов менеджмента, регулирования системы отношений в коллективе. Рассмотрены методологические подходы к управленческой деятельности будущих педагогов-психологов.

Подготовка к управленческой деятельности будущих педагогов-психологов предполагает формирование высокого уровня профессиональных управленческих знаний, умений. Отмечается актуальность вопросов формирования организаторских качеств и соответствующих умений педагогов-психологов на этапе обучения в вузе, так как одним из решающих признаков педагогической квалификации педагога все более становится его способность компетентно выполнять организаторскую и общественную деятельность.

Использование личностно-деятельностного и компетентностного подхода, таким образом, является одним из современных направлений модернизации системы подготовки и повышения квалификации управленческих кадров.

Ключевые слова: управленческая деятельность, методология, модель, факторы, компетентностный подход, личностно-деятельностный подход, мотивация, профессиональное образование, воспитание, обучение, личность.

Особенность проблемы, состоит в том, что подготовка к управленческой деятельности рассматривается в рамках теории профессионального образования. Система профессионального образования готовит специалистов для работы с подрастающим поколением, воспитания и обучения личности в целостном педагогическом процессе.

В целом, системный подход определяется как направление методологии научного познания, в основе которого лежит рассмотрение объекта как системы: целостного комплекса взаимосвязанных элементов; совокупности взаимодействующих объектов; совокупности сущностей и отношений [1].

Под системным подходом понимается направление методологии научного познания и социальной практики, в основе которого лежит рассмотрение объектов как систем. В качестве рабочего принимается определение системы как целостной совокупности взаимосвязанных объектов. На его основе мы раскрываем содержание модели как системы, строим систему опытно-педагогической работы.

Изучение подготовки к управленческой деятельности будущих педагогов-психологов как системы заключается в выделении в ней структуры, компонентного состава, элементов, связей, интегративного качества, системообразующих факторов.

При использовании системного подхода сначала формируются параметры входа: рассматриваются все качества, присущие личности, затем определяются параметры выхода, играющие важную роль в профессиональной деятельности специалиста. Процесс формирования управленческой компетентности осуществляется под воздействием внешней среды, в роли которой выступают конкретные методы, формы и средства обучения. Внутри системы проходят процессы выбора качеств в соответствии с предъявляемыми профессиональными требованиями, ведется выявление условий по формированию компетентности [2].

Использование системного подхода позволило определить общее направление подготовки будущих педагогов-психологов к управленческой деятельности с учетом системных особенностей этого процесса, а также специфики его содержания. Системный подход, обеспечивая общее направление научного познания в исследовании управленческой деятельности как профессиональной функции, не раскрывает процесса формирования управленческой компетентности, правил взаимодействия преподавателя и обучаемых. Для этого в работе рассматривается следующий в иерархии уровень методологии: теоретико-методологическая стратегия исследования, представленная личностно-деятельностным и компетентностным подходами.

Согласно положениям личностно-деятельностного подхода личность является целью, субъектом, результатом и критерием эффективности деятельности. Данный подход дает возможность выявить способность студента анализировать, оценивать и корректировать свою деятельность. Соответственно, одним из важнейших подходов, которые определяют подготовку будущих педагогов-психологов к управленческой деятельности, является личностно-деятельностный подход. Определяя личностно-деятельностный подход как «единство его личностного и деятельностного компонентов», исследователь И.А. Зимняя отмечает, что первый соотносится с личностным или, как в последнее время он определяется, личностно-ориентированным подходом [3].

В целом личностно-деятельностный подход в обучении означает, что прежде всего в этом процессе ставится и решается основная задача образования: создание условий развития гармоничной, нравственно совершенной, социально активной через активизацию внутренних резервов, профессионально компетентной и саморазвивающейся личности. «Личностный» компонент этого подхода означает, что все обучение строится с учетом прошлого опыта обучающегося, его личностных особенностей в субъектно-субъектном взаимодействии. Обучение «преломляется» через личность обучающегося, через его мотивы, ценностные ориентации, цели, интересы, перспективы и т.д.

На наш взгляд, в процессе подготовки будущих педагогов-психологов к управленческой деятельности данный подход должен реализовываться через:

- создание условий для определения собственного образовательного маршрута;
- ориентацию на индивидуальные особенности обучаемых;
- использование методов, форм и средств обучения, активизирующих познавательную деятельность студентов.

Личностно-деятельностный подход обеспечивает реализацию идеи активизации деятельности обучаемого. Данный подход дает возможность осуществить организацию образовательного процесса поэтапно, что позволит обеспечить достижение успеха и высоких результатов каждым студентом на основе устойчивой мотивации обучения и выявления факторов, способствующих эффективной подготовке к управленческой деятельности с конкретным результатом [4].

Для того чтобы перевести объект из одного состояния в другое, надо четко представлять свойства объекта. Для управления в системе школьного образования необходимы управленческая компетентность, качества личности, которые формируются в процессе специальной подготовки, возможной в рамках специальности в данной сфере образования. Соответственно, методологический подход, которым руководствуются при подготовке педагогических кадров к управлению, компетентностный. Содержание подготовки к управленческой деятельности ориентировано на формирование компетентности, обеспечивающей профессиональную адаптацию личности, которая определяет ее статус в профессиональной деятельности и обеспечивает ее первичным опытом в управлении педагогическим процессом; формирование представлений о профессии; оснащение обучающегося способами взаимодействия в образовательной среде. Одно из таких новшеств проявляется в устойчивой тенденции к практико-ориентированному обучению, которое представляет собой действенный механизм, способствующий развитию нового типа мышления и поведения, коммуникативных навыков во взаимодействии социальных субъектов. Поскольку взаимодействие субъектов педагогического процесса предполагает не только получение образования, но и социальное взаимодействие, то реализация управленческой деятельности является естественным регулятором этих отношений.

Компетентностный подход рассматривает образование как стратегический ресурс развития страны и общества и предполагает использование принципиально нового методологического подхода к организации содержательной и процессуальной сторон высшего педагогического образования. Это означает, что вся работа по определению, отбору и структурированию содержания образования высшей школы основана на идеях компетентностного подхода в обучении.

Компетентностный подход отражает практико-ориентированные установки в подготовке будущих педагогов-психологов к управленческой деятельности. Особенность предполагаемого методологического подхода заключается в создании новой модели образования, которая, основываясь на результатах обучения, регулирует саморазвитие обучающихся и всей системы образования. Компетентного специалиста с позиций современных взглядов на организацию управленческой деятельности должно отличать критическое мышление – способность среди множества решений выбрать оптимальное, умение работать с информацией, блоком прогностических и аналитических умений для успешного решения профессиональных задач «здесь и сейчас». Реализация компетентностного подхода в процессе формирования управленческой компетентности студента вуза позволит, по-новому, подойти к проблеме качества подготовки будущего выпускника.

В.Д. Шадриков выделяет три подхода к исследованию содержания и структуры профессиональной компетентности: профессиографический, уровневый и задачный [5]. Каждый из них имеет свои особенности. Профессиограмма как набор требований к специалисту оптимальна в применении, но целесообразна при описании только операциональных компетентностей. Система ключевых компетентностей как многопараметрическая характеристика специалиста не может определяться простой суммой имеющихся личностных качеств и способностей. Для этого необходимо применение комплекса взаимосвязанных параметров. Задачный подход к пониманию компетентности представляется нам наиболее оптимальным.

Психолого-педагогическое сопровождение образовательного процесса в вузе при подготовке педагога-психолога мы рассматриваем как организацию и создание условий для развития студента, его становления как субъекта образовательной и профессиональной деятельности.

Оно предполагает ряд приоритетных направлений:

1. Психологическую диагностику основных качеств личности студента – мониторинг познавательных процессов, эмоционально-волевой сферы личности студента, определение перспектив его развития;

2. Развивающую деятельность – тренинги по развитию познавательной и эмоционально-волевой сферы личности, становлению межличностных и внутригрупповых отношений будущих педагогов-психологов;

3. Психологическое консультирование – индивидуальные консультации, психотерапевтические сессии;

4. Психологическое просвещение (особенно для обучающихся непсихологических специальностей) – семинары, круглые столы, разработка психолого-педагогических проектов, повышение психологической культуры обучающихся;

5. Проектную деятельность организацию научно-исследовательской и психологической деятельности заинтересованных обучающихся с целью развития интереса к отдельным психологическим феноменам и психологической науке в целом.

В высшем учебном заведении при разработке основ психолого-педагогической поддержки формирования ключевых компетенций у студента – будущего педагога-психолога необходимо учитывать наличие педагогических условий для становления субъектности студента.

Таким образом, опыт управленческой деятельности студентов и опыт их эмоционально-ценностного отношения к объектам мира и есть основа формирования управленческой компетентности.

Таким образом, исходя из позиции, что выбор того или иного подхода должен быть связан с постижением сущности предмета исследования, в частности пути, средства и условия подготовки будущих педагогов-психологов к управленческой деятельности – мы опирались на совокупность нескольких подходов: системный, компетентностный, личностно-

деятельностный. Формирование и развитие управленческой профессиональной компетенции происходит в процессе профессионализации параллельно с процессами профессионального самоопределения, становлением профессиональной компетенции в условиях выполнения учебной и профессиональной деятельности.

Литература

1. Фролов И.Т. Философский словарь.– М.: Политиздат, 1981. – 445 с.
2. Юдин Э. Г. Деятельность и системность. – М.: Издательство «Наука», 1977. – С. 267-268.
3. Зимняя И. А. Ключевые компетенции - новая парадигма результата образования. – М.: РГГУ, 2006. – 115 с.
4. Жунусбекова А. Содержание профессиональной подготовки будущих учителей начальных классов к управленческой деятельности // Вестник КазНПУ им. Абая. – 2015. – № 2 (46). – С. 151-155.
5. Шадриков В.Д. Личностные качества педагога как составляющие профессиональной компетентности // Вестник Ярославского государственного университета им.П.Демидова. – 2006. – № 1. – С. 15-21.

БОЛАШАҚ ПЕДАГОГ-ПСИХОЛОГТАРДЫҢ БАСҚАРУШЫЛЫҚ ҚЫЗМЕТКЕ ӘДІСТЕМЕЛІК ТҰҒЫРЛАРЫ

Ж.Т. Базельжанов, Г.С. Турсунгожинова, А.К. Амантаева

Мақалада болашақ педагог-психологтарды даярлау саласындағы зерттеулерді талдау қазіргі заманғы маманға тек педагогика, психология саласындағы кәсіби құзыреттіліктер ғана емес, сонымен қатар басқару қағидаттары негізінде тиімді өзара әрекеттесудің сәттілігі тәуелді болатын басқару қызметіндегі құзыреттілік қажет екендігі туралы қарастырылады. Болашақ педагог-психологтардың басқарушылық қызметке әдістемелік тұғырлары қарастырылған.

Болашақ педагог-психологтардың басқару қызметіне дайындық кәсіби басқарушылық білім мен дағдылардың жоғары деңгейін қалыптастыруды қамтиды. Университетте оқу кезеңінде ұйымдастырушылық қасиеттер мен білім беру психологтарының тиімді дағдыларын қалыптастыру мәселелерінің өзектілігі атап өтіледі, өйткені оқытушының педагогикалық біліктілігінің шешуші белгілерінің бірі оның ұйымдастырушылық және әлеуметтік қызметті сауатты жүргізе білу болып табылады.

Жеке тұлғалық-белсенділік пен құзыреттілікке негізделген көзқарасты пайдалану басқару кадрларын даярлау және біліктілігін арттыру жүйесін жетілдірудегі заманауи бағыттардың бірі болып табылады.

***Түйін сөздер:** басқарушылық қызмет, әдістеме, үлгі, факторлар, құзіреттілікке негізделген тәсіл, тұлғаға-белсенділік тәсілі, мотивация, кәсіптік білім беру, тәрбиелеу, оқыту, тұлға.*

METHODOLOGICAL APPROACHES TO MANAGEMENT ACTIVITIES FUTURE PSYCHOLOGICAL TEACHERS

Zh. Bazelzhanov, G. Tursungozhinova, A. Amantayeva

The article considers the question that the analysis of research in the field of training of future teachers-psychologists has shown that a modern specialist needs professional competencies not only in the field of pedagogy, psychology, but also competence in management activities, on which the success of effective interaction on the basis of management principles depends, regulation of the system of relations in the team. The methodological approaches to the management of future teachers-psychologists are considered.

Preparation for the management activities of future teachers-psychologists involves the formation of a high level of professional managerial knowledge and skills. The urgency of the issues of formation of organizational qualities and the corresponding skills of educational psychologists at the stage of study at the university is noted, as one of the decisive signs of the pedagogical qualification of a teacher is his ability to competently carry out organizational and social activities.

The use of a personal-activity and competency-based approach, therefore, is one of the modern directions in modernizing the system of training and professional development of managerial personnel.

Key words: *managerial activity, methodology, model, factors, competency-based approach, personality-activity approach, motivation, professional education, upbringing, training, personality.*

FTAXP: 14.35.07

С.Н. МаксUTOва, Г.С. Турсунгожинова, К.А. Карменова
Государственный университет имени Шакарима города Семей

ЖАС МАМАННЫҢ КОММУНИКАТИВТІ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Аңдатпа: *Мақалада авторлар жас мамандардың кәсіби білікті маман ретінде қалыптасуының әртүрлі даму деңгейлеріндегі қарым-қатынастың өзгеруі мен жеке даралық ерекшеліктерінің қалыптасуы бірлескен іс-әрекетте айқындалғаны туралы сипаттаған. Қарым-қатынастың коммуникативтік, интерактивтік және перцептивтік үрдістермен бірдей жүйе ретінде көрінуінің өзі бірлескен іс-әрекетті жүйелендіру факторы ретінде қаралады. Қарым-қатынаста негізі тұлғаның мотивациялық қажеттілік аймағының құрылуымен байланысты. Сонымен қатар тұлғалық ерекшелігін ашу үшін танымдық іс-әрекеттерін, эмоциялық күйлерін, психикалық қасиеттерін, өзіндік құндылықтарының маңыздылығын, жалпы дамуына бағытталған жолдарын, белсенділігін анықтау қажеттігі қарастырылған. Адамдардың кәсіби қалыптасуында тұлғалық аспект ең күрделі және сонымен қатар маңызды болып табылады. Тұлғаның кәсіби дамуын зерттеуде бірнеше негізгі тәсілдерді ерекшелеуге мүмкіндік туғызады. Олардың кең тарағаны, әрі кәсіби маңызды болып саналатын жеке қасиеттер динамикасына назар аудару болып отырғанын байқаймыз.*

Түйін сөздер: *тұлға, қалыптасуы, сипаттама, интерактивті үрдістер, коммуникативті құзыреттілік, қарым-қатынас, ерекшеліктер, эмоциялар, қажеттілік, ынталандыру.*

Тұлғаның қарым-қатынас белсенділігін өрістету олардың кәсіби маман ретінде қалыптасуының маңызды факторы болып табылады. Сондықтан қарым-қатынас стильдері, техникалары және әдістерімен таныстырып қаруландырудың жолдарын анықтауды қажет етеді. Бұл мәселелердің маңыздылығы және оны шешудің қажеттігі бірлескен іс-әрекеттің басты құралы ретінде қарым-қатынас арқылы кәсіби іс-әрекеттерді ұйымдастыру қажеттілігін қарастыру болып табылады. Профессор С.М. Жақыповтың мазмұны бойынша танымдық және формасы бойынша бірлескен-диалогтық іс-әрекеттің қалыптасу үрдісі индивидуалды іс-әрекет мақсаттары, мағыналары және мотивтерінің өзара бір-бірімен байланысуы мен түйісуі барысында жүзеге асатындығы туралы негіздемесі бірлескен іс-әрекет пен қарым-қатынастың бірлігі болып саналады [1]. Бұдан кәсіби іс-әрекеттің дамуына қарым-қатынастың тікелей ықпалының маңыздылығы анықталады.

Коммуникация – бұл қарым-қатынас бойынша серіктестер арасындағы өзара ақпарат алмасу үрдісі. Ол білімді, идеяны, пікірді, сезімді беруден және қабылдаудан тұрады. Коммуникацияның әмбебап құралы – сөз, оның көмегімен ақпарат беріліп қана қоймай, сонымен қатар бірлескен іс-әрекетке қатысушылардың бір-біріне әсер етуі де жүзеге асады.

Тұлғааралық қатынастар, негізінен, тұлғаға қатысты психологиялық мәселелер, қызығушылықтар және қажеттілік айналасына шоғырланған.

Қарым-қатынас – бір адамның басқа адамдармен қоғам мүшесі ретінде өзара әрекеттесуінің арнайы формасы. Олай болса біздің зерттеу жұмысымызда қарым-қатынастың тұлғаның танымдық іс-әрекетіне ықпалының психологиялық ерекшеліктерін ашу үшін «қарым-қатынас», «тұлға», «танымдық іс-әрекет» ұғымдары және олардың өзара байланыстары туралы талдауды қажет етеді.

Қарым-қатынасқа түсудің өзі бірнеше кезеңдерден өтеді:

– қарым-қатынасқа түсу қажеттігі → басқа адамдармен байланыс;

– қарым-қатынас мақсаты → өзімен қарым-қатынасқа түсетін адамның тұлғасын бағдарлау;

– айтылатын мәліметтің мазмұны → не айтатыны туралы ойлау;

– нақты сөздерді таңдау → сөзді жеткізу және өзін ұстау;

– жауапты қабылдау → кері байланыс (баға беру, тиімділігін бақылау);

– қарым-қатынас стилін, тәсілін, бағытын өңдеу.

XX ғасырдың 60 жылдары Американ психотерапевті Э. Берн трансакты талдау теориясын ұсынған. «Трансакты талдау» ұғымы адамдар арасындағы өзара әрекеттесуді сипаттайды, ал қарым-қатынас барысында олардың әрқайсысы өзіндік позицияны меңгереді. Оның концепциясы қарым-қатынасқа түсуші субъектілердің «Мен» жағдайын анықтауға көмектеседі. Бұл оның белгілі бір анықталған стильде тұлғалардың өзіндік қарым-қатынасқа түсуін дайындайды. Э. Берн эгожағдайдың үш түрі: «Бала», «Ата-ана», «Ересек» позициясын ұсынды [2]. Ол әрбір жеке тұлға дамуының біртіндеп толық сатылы түрде өтуі мен қарым-қатынас ерекшеліктерін көрсетеді. Осыған байланысты қарым-қатынас позициялары пайда болады. Осы үш «Мен» адамның барлық өмір ағысында өтеді. Сондықтан осы жағдайлар адамның мінез-құлық ерекшеліктерінде, дауыс ырғағында және т.б. бір сөзбен айтқанда қарым-қатынасында көрінеді.

Э. Берннің концепциясында трансакциялар қарым-қатынаста тұлғалардың қандай позицияда болуына байланысты талданады. Әрбір эгожағдай өзінің құрылымы мен генезисіне байланысты түрлі қарым-қатынас типін тудырады. Мысалы, Бала «табиғи өзгермеген қалыпты» және «қоғамдағы адамдар айналасындағы адамдардың ықпалында» болады. Ал бейімделген Бала өз кезегінде «сыртқы әсерлерге берілгіш», «жоғарыдан көрсетілген қысымға қарсы шығады», «айналадағылардың басын айналдырады», осындай түрлі әрекеттерге барады; «табиғи» амал әрекеттің түрлі әдістері де көрсетіледі.

Ата-ана күйінде мынадай негізгі көрсеткіштер тән: «бақылаушы» (беделді) ерекше жұмсақтықтан өте қаталдыққа дейін бара алады, «тәрбиеші» (мәпелеуші).

Ересек эгожағдайына мінездеме жасағанда болуы мүмкін түрлі ауытқулар көрінеді, оны мінез акцентуациясына жатқызуға болады.

Кез келген қарым-қатынас адамның мінез-құлық ерекшеліктерін де анықтайды. Осы орайда қарым-қатынас үрдісінде «Мен» жағдайында ата-ана, ересек, бала позициясындағы мінез-құлыққа да сипаттама беруге болады. Сонымен қарым-қатынаста «Ата-ана», «Ересек», «Бала» өз позицияларын екіншісіне қатысты сақтайды, кей жағдайларды өзгертуге талпынады. Әрбір эгокүйдің өзінің бағдарламасы бар, өтіп жатқан оқиғаларды әр түрлі қабылдайды, сезінеді, естиді, көреді, айтады. Э. Берннің трансакты талдау концепциясы адамдардың тұлғааралық өзара әрекеттерін реттеуге, мінез-құлықты өзгертуге, тұлғалық құрылымды талдауға негіз болатын психологиялық ықпалдардың бірі болып табылады.

Адамның өзін-өзі жүзеге асыруы оған әсер етуші факторлардың жүйесімен анықталады. Осылайша, тұлғаның әлеуметтенуі барысында қабілеттерінің көрінуіне, белсенділік ерекшеліктеріне әсер ететін микро және макрофакторларды бөліп қарастыруға болады. Микрофакторлар ретінде балаға отбасының ұлттық құрамы, тәрбиенің ұлттық ерекшеліктері, ауыз екі сөйлеуде қолданылатын негізгі тілі, ата-анасының ұлттық сана-сезімі, мектептегі, басқа да қоршаған шағын топтың ұлттық ерекшеліктері әсер етеді. Ал макрофакторларға жататындар – ол тұлға өмір сүретін мемлекет, этностық қауым, жалпы қоғам [3].

Құзырлы қарым-қатынас кез келген тұлғаның танымдық белсенділігін арттыруда, айналасындағы адамдармен тиімді қатынас жасауда, өмірде өз орнын табуда оң ықпалын тигізеді. Құзырлы қарым-қатынасқа қол жеткізу серіктестердің үш деңгейінде жүзеге асады, олар коммуникативті, интерактивті, перцептивті. Осыған орай, қарым-қатынастағы құзырлылықтың түрлері туралы айтуға болады. Тұлға өзін жан-жақты үйлесімді қалыптастыруға мүмкіндік беретін барлық психологиялық позицияларды игеруді қажет етеді [4].

Кез келген іс-әрекет көлемі жағынан қаншалықты болса, қарым-қатынаста соншалықты көп қырлы және әртүрлі болып келеді. Кәсіби іс-әрекетте оның мәдени деңгейін негіздейтін қарым-қатынасқа итермелейтін талаптарды құрайды. Профессор С.М. Жақыпов оқыту-тәрбие үрдісінің тиімділігі мәселесін нақтылау үшін негізгі деңгейде қарастыра отырып, оның

психологиялық мазмұнының ашып көрсетті [1]. Ол психологиялық көзқарас тұрғысынан кез-келген педагогикалық жағдайды ең алдымен, тұлғалардың өзара әрекеттестігі, ал содан соң белгілі элеуметтік рөлдердің иелері ретінде мұғалім мен оқушы, оқытушы мен білімгердің және т.б. өзара әрекеттестік ретінде қарастырды. Бірлескен іс-әрекет саласында біріккен басқа адамдардың өзіне қалай қатынас құратындығын өзі үшін объект болып табылады. Басқа адамдармен жағымды өзара әрекеттесуі үшін серіктес оның қандайда бір әрекетіне қалай реакция білдіретінін алдын ала білу қарым-қатынас үйлесімділігіне себеп болады.

С.М. Жақыпов оқыту үсдісіндегі субъектілердің қарым-қатынасындағы мағыналардың өзгеруі біріккен іс-әрекеттің мотивтері мен мақсатының заңды құрылуына мүмкіндік беретіндігін және оларды оқыту үрдісінде ескеру, біріккен танымдық іс-әрекетті қалыптастыру үшін қажетті шартты жасайтындығын ерекше атаған. Сондықтан қарым-қатынастың нақтылы бірізділігі болашақ тұлғаның дамуына орасан зор ықпал етеді.

Л.С. Көмекбаеваның пікірінше қарағанда, тіл – этникалық бірдейліктің этнодифференциалданған белгілерінің ішіндегі маңызды фактордың бірі [5]. Қазақстан көпұлтты мемлекет болғандықтан қарым-қатынас үрдісінде этнопсихологиялық факторларды да ескеріп отыру қажет. Оның зерттеуі бойынша этностық өзіндік сананың қалыптасуы – ұлттық даралықтың қалыптасуындағы маңызды мәселе.

Қазіргі таңда психология ғылымда «толеранттылық» термині жиі қолданылады. Ол ең алдымен қандай да бір айырмашылықтарға – этностық, ұлттық, діни, нәсілдік және тағы басқаларға шыдамдылық ретінде түсіндіріледі. Толеранттылық мәселесі сол сияқты қарым-қатынастың процессуалды аспектісі. Тұлғааралық қарым-қатынаста толеранттылық, бір жағынан іс-әрекет саласы «адам-адам» шеңберіндегі өзара-әрекеттестік болып табылатын тұлға кәсібилігінің және жетілуінің бөлінбейтін сипаты (көрсеткіш) ретінде, екінші жағынан, жүйе құраушы қызмет атқаратын, бірлескен іс-әрекетте құрастырушы бейне (идеалды модель) ретінде түсіндіріледі. Осыдан толеранттылық феноменологиясы қарым-қатынас субъектісінің өзіндік дамуына негіз болатын ішкі қарама-қайшылық көріністерінің бірі ретінде қарастырылады. Яғни, потенциалды шиеленісті жағдайдың дамуы құрылымдық шешімге бағытталуы толеранттылықтың басты қызметі ретінде түсінілуі мүмкін. Бұл өз кезегінде толеранттылық (оның түрлі анықтамаларына негізделі отырып), сыйластық, қабылдау, ашықтық, көңіл бөлу және т.с.с негізінде жағымсыз реакция тудыратын адаммен диалогқа түсу және түсінуге дайындық болып табылады [6]. Адамдардың мінез-құлық ерекшеліктеріне байланысты бірлескен іс-әрекеттегі үйлесімділік, бірін-бірі қабылдауы, шыдамдылық, және т.с.с. қарым-қатынастың орнығуымен түсіндіріледі.

Белгілі болғандай бірлескен іс-әрекеттің дәстүрлі формаларының ұйымдастырылу шеңберінен тыс болатын тұлғалардың тікелей қарым-қатынасы, топтық әдіс жағдайларында оның атрибуты, ал сәйкес іс-әрекеттер өнімдері – қарым-қатынас пәні болады. Кәсіби білімдерді меңгеруші тұлғалар арасында еңбек нәтижелерімен тікелей алмасу мүмкіндігі қарым-қатынас үрдісіне, олардың белсенді, тұлғалық енуі үшін қолайлы жағдайлар жасайды. Осы әдіс бойынша тұлғаны қалыптастыруда қарқынды мамандыққа бағдарлануына үйретудің екі негізгі факторын сипаттайды. Біріншіден, берілетін жаңа материал мазмұны және оның сәйкес ұйымдастырылуының максималды көлемі негізінде мақсатқа жету үшін ұтымды уақыттың қажеттігі. Екіншіден, мамандыққа бағдарланушы тұлғасының шығармашылық ықпалымен ерекше өзара әрекеттестік жағдайларында қатысушылар резервтерін белсендіру, топта қолайлы психологиялық «микроахуал» және оның ішінде сенімді қарым-қатынас орнату болып табылады.

Осы принциптерді ұстану, шын мәнінде күнделікті жағдайларда шаршауды тудыратын қысымды шешеді. Қарым-қатынас шынайы ұжымдық негізде ұйымдастырылып, ашық және өзара сенімді атмосферада өтетін болса, тұлғалардың бірлескен, үйлесімді жұмыстарына тәрбиелеуге толық қол жеткізуге болатыны дәлелденген. Егер күнделікті жағдайда ол субъекті іс-әрекетінің жалғыз құрылымды орталығы болатын болса, онда белсендіру әдісінде оның тұлғасы бірінші орынға қойылады, ал оның айналасындағылардан оған өзінің резервтік тұлғалық мүмкіндіктерін толық ашуға мүмкіндік беретін қатынастар жүйесі құрылады. Осындай тұжырымнан – «Тұлғаның резервтік мүмкіндіктерін белсендендіру әдісі» шыққан [7].

Н.И. Рейнвальд тұлғаның өмірлік жолының негізгі кезеңдеріне /сатысына/ мыналарды жатқызды:

1. Балалық шақ (ерте балалық шақ, мектепке дейінгі және мектеп жасы);
2. Мектептің жоғары сыныптарында, тікелей өндірісте жүзеге асырылатын, сонымен қатар жоғары немесе орта арнайы білім формасын алуда болатын таңдау мен мамандықты меңгеру.
3. Таңдаған мамандық аумағындағы еңбек іс-әрекетінің интенсивті кезеңі;
4. Өмір жолын аяқтайтын кезең.

Іс-әрекет – табиғи және әлеуметтік болмысты мақсатты түрде қайта жасаудан тұратын адамдардың қоғамдық-тарихи болмысының арнайы формасы. Табиғат заңдарына қарағанда, қоғам заңдары болмыстың жаңа формалары мен қасиеттерін жасайтын, кейбір негізгі материалды өнімге айналдыратын адам іс-әрекеті арқылы байқалады. Субъектінің жүзеге асыратын кез келген іс-әрекеті мақсат, құрал, қайта жасау үрдісі және оның нәтижесінен тұрады. Іс-әрекеттің орындалуынан субъектінің өзі маңызды даму арқылы өзгереді және дамиды.

Адамда іс-әрекеттің мақсаты болып оның жасалатын нәтижені алдын-ала көру бейнесі ретінде пайда болады. Іс-әрекеттің қайта жасаушы және мақсат қоюшы сипаты оның субъектісіне кез келген жағдай шеңберіне шығуға және оны қоғамдық-тарихи болмыстың кең контексіне ене отырып, оның ұсынатын кез келген детерминанттарын құруға, сонымен қатар осылайша берілген детерминанттар шеңберінен шығатын құралдарды табуға мүмкіндік береді. Адамның іс-әрекеті үнемі саналы түрде орындалады. «Сана» түсінігінің мазмұнын ашу үшін, адам іс-әрекетінің қоғамдық сипатын және оның идеалды тіршілігінің болуын екеру қажет. Іс-әрекет тікелей ұжымдық, сол сияқты индивидуалды формада болады. Ал адам өзін қоғамдық тіршілік ретінде сезіне отырып, кез келген ортаға бейімделіп, тіршілік әрекетін жасайды [8].

Қарым-қатынас стилінен біз сол қарым-қатынасқа қатысушылар субъектілері арасындағы бірлескен іс-әрекеттегі өзара әсерлесудің әлеуметтік психологиялық ерекшеліктерін көреміз. Бірлескен іс-әрекеттегі қарым-қатынас – субъектілердің өзара әрекеттесу, ынтымақтастық формасы. Бұл субъектілердің бірқатар тұлғалық қасиеттерінің коммуникативтік ерекшеліктерін анықтауды талап етеді. Олар:

- коммуникативті мүмкіндік ерекшеліктері;
- өзара қатынасынан туындаған мінез-құлық ерекшеліктері;
- индивидуалды шығармашылығы;
- ұжымдық ерекшелігі.

Қарым-қатынас стилі оның әлеуметтік және адамгершілік жағынан байытылған сатысына жатады. Тұлғаның өзіндік іс-әрекеті және үйренушілердің іс-әрекетіндегі кедергілерінің негізінде қарым-қатынас қиындықтары пайда болады. Қарым-қатынас қиындықтары бірлескен іс-әрекеттің нәтижесінде қалыптасатын қатынастар мен олардың даму сатылары.

Қазіргі уақытта қарым-қатынас стилі иерархиялық немесе авторитарлық көзқараспен емес, әріптестік көзқараспен ерекшеленуі тиіс. Ол консенсусқа жетуге бағытталып, коммуникативті болуы қажет.

Басқаша айтқанда, қарым-қатынас барысында бұйрықтарды, айыптауларды болдырмау, шексіз пікір-таластарды болдырмау шарт. Әңгіме барысында қызметкер өзінің кәсіби біліктілігін, істі біліктілігін, қолайлы шешімдерді табу ептілігін көрсетуі тиіс. Қызметкер үшін оның әңгіме жүргізу ептілігі шешуші мәнге ие. Демек, ол сөйлей білуі керек. Оның арнайы білімімен не айту керек екендігі анықталады.

Әдебиеттер

1. Джакупов С.М. Целеобразование в совместной деятельности: автореф. ... канд. психол. наук: 19.00.01. – М., 1985. – 22 с.
2. Берн Э. Игры в которые играют люди, Психология человеческих взаимоотношений. – М.: Университет, 1998. – 400 с.
3. Крутова Е.М. Объединения людей в обществе и их особенности // Вопросы психологии. – 1971. – № 6. – С. 112-117.

4. Алдамұратов Ә.Ж. Тлдік конструкцияларды меңгеру психологиясы. – Алматы, 2006. – 40 б.
5. Көмекбаева Л.К. Мұғалімдердің этникалық өзіндік санасының психологиялық ерекшеліктерінің көрінісі: психол. ғ. канд. дис.: 19.00.01. – Алматы, 2002. – 125 б.
6. Кожухурь Г.С. Проблема толерантности в межличностном общении // Вопросы психологии. – 2006. – № 2. – С. 3-11. 56.
7. Аманова И.Қ. Тұлғаның өзін-өзі таныту ерекшеліктерінің этномәдени сәйкестілікке тәуелділігі: психол. ғ. канд. дисс.: 19.00.01. – Алматы, 2004. – 152 с.
8. Залювовская Е.В. Преодоление коммуникативных барьеров в условиях совместной деятельности: автореф. ... канд. психол. наук: 19.00.05. – М., 1984 – 22 с.

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ МОЛОДЫХ СПЕЦИАЛИСТОВ

С.Н. Максимова, Г.С. Турсунгожинова, К.А. Карменова

В данной статье рассматривается изменение взглядов и формирование индивидуальных характеристик на разных уровнях развития формирования молодых специалистов как профессионалов определяется в совместных действиях. Сам факт, что общение рассматривается как система, похожая на коммуникативные, интерактивные и перцептивные процессы, рассматривается как фактор систематизации взаимодействия. Основа отношений связана с созданием зоны мотивационных потребностей человека. Здесь необходимо определить познавательную активность, эмоциональные состояния, психические качества, важность самооценки, пути общего развития, активность для выявления личностных качеств. Личный аспект является наиболее сложным и важным в профессиональном развитии людей. Это позволяет выделить несколько основных подходов к изучению профессионального развития. Мы видим, что они широко распространены, и акцент делается на динамике личностных качеств, которые являются профессионально важными.

Ключевые слова: личность, формирование, характеристика, развитие, интерактивные процессы, коммуникативные компетенции, общение, особенности, эмоции, потребность, мотивация.

FEATURES OF COMMUNICATIVE COMPETENCE FOR YOUNG SPECIALISTS

S. Maksutova, G. Tursungozhinova, K. Karmenova

This article discusses the change of views and the formation of individual characteristics at different levels of development of the formation of young professionals as professionals is determined in joint actions. The fact that communication is considered as a system similar to communicative, interactive and perceptual processes is considered as a factor in the systematization of interaction. The basis of relations is associated with the creation of a zone of motivational needs of a person. Here it is necessary to determine cognitive activity, emotional states, mental qualities, the importance of self-esteem, ways of general development, activity to identify personal qualities. The personal aspect is the most complex and important in the professional development of people. This allows us to highlight several basic approaches to the study of professional development. We see that they are widespread, and the emphasis is on the dynamics of personal qualities that are professionally important.

Key words: personality, formation, characteristic, development, interactive processes, communicative competencies, communication, features, emotions, need, motivation.

Б.М. Кусаинова

Государственный университет имени Шакарима города Семей

ВЛИЯНИЕ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА НА КАЧЕСТВО УСВОЕНИЯ ЗНАНИЙ ПО БИОЛОГИИ

Аннотация: В представленной статье обосновывается необходимость введения полиязычия в школы Казахстана, в частности, важность внедрения английского языка на уроках предметов естественно-математического цикла. Рассмотрены действия, предпринятые руководством страны в данном направлении развития школьного образования. Согласно результатам исследований, проведённых в Европе, США и Канаде, полиязычное образование положительно сказывается не только на когнитивных способностях школьников, но также и на целостном развитии личности, социальной активности.

С целью изучения влияния внедрения английского языка на усвояемость знаний было проведено исследование на уроках биологии. Опыт был проведён на базе Назарбаев интеллектуальной школы физико-математического направления города Семей. По результатам исследования представлены положительные и отрицательные аспекты внедрения английского языка в процесс обучения для учащихся и учителей. Вместе с тем, основываясь на результатах проведённой работы, даны рекомендации для повышения эффективности обучения академическому языку.

Ключевые слова: полиязычие, исследование, биология, иностранный язык, образование.

Елбасы Н.А. Назарбаев указывал на необходимость преподавания предметов в старших классах на английском языке, а также на насущную необходимость изучения английского языка начиная с начала начальной школы. «В выпускных классах все предметы необходимо вести на английском», – говорит Н.А. Назарбаев. [1] Елбасы призывает граждан к обучению своих детей сразу трём языкам: казахскому, русскому, а также английскому языку. Н.А. Назарбаев напоминает, что во всём мире английский уже давно признан языком науки. Таким образом, знание и использование исключительно русского или же казахского языка неизбежно приведёт к тому, что развитие Казахстана и интеграция в мировое информационное пространство будет происходить со значительными задержками и затруднениями [1].

С целью внедрения полиязычного образования бывший министр образования и науки РК А.Б.Саринжипов намеревался повысить квалификацию более двух тысяч учителей касательно их языковой подготовки. Была запланирована адаптация иностранной литературы (в частности, учебников) по учебным предметам естественно-математического цикла, а также разработка и совершенствование образовательных программ и учебных пособий на английском языке. Аслан Бакенович отмечал, что запланированные мероприятия будут реализованы в рамках государственной программы развития образования в стране – 2016-2020 годы [2].

Одной из существующих на данный момент значимых проблем является то, что переводом учебников, которые были рекомендованы МОН РК, занимаются работники (в том числе и учителя), не владеющие английским языком на достаточном уровне либо выполняющие работу в сжатые сроки, что отражается на качестве выполняемой работы. Большинство учителей, за неимением иного выбора, ищут учебные материалы для уроков, используя Интернет. К сожалению, реальное положение дел таково, что в условиях дефицита специалистов, методических пособий и учебников, ни школьники, ни, в первую очередь, сами учителя не готовы к проведению урока полностью на английском языке на высокопрофессиональном уровне [1].

Ещё одной преградой для полноценной реализации полиязычия в школах РК является низкий уровень языковой функциональной грамотности. Многие учащиеся не владеют достаточным уровнем знаний и навыков по английскому языку (большинство знает лишь теорию, но не способно применять её, понимать речь на слух и выражать собственные мысли на английском языке).

Между тем, необходимость введения английского языка на уроках биологии, химии и других предметах диктуют реалии современного мира.

Полиязычие способствует формированию среды, благоприятствующей органичному развитию общечеловеческих качеств личности ребёнка, а также стимулирует всестороннюю реализацию потенциала учащегося в будущем, в его профессиональной деятельности [3].

Исследования, проведённые в Европе, выявили, что школьники, вовлечённые в программу трёхязычного школьного образования, значительно лучше осваивают учебный материал, более собраны, уверены в себе. Как показывает практика, полиязычное обучение не оказывает отрицательного эффекта на учебные достижения по другим дисциплинам. При постановке перед обучающимися чётких целей, и введении их во всеохватывающую программу обучения, они очень быстро адаптируются к новым условиям, так как осознают открывающиеся возможности и преимущества владения несколькими языками [4].

Так, в по итогам проведённого в школах Англии и Уэльса эксперимента, при задействовании 6000 школьников, было обнаружено, что освоение иностранного языка позитивно влияет на владение родным, большинство учащихся с незначительными общими показателями продемонстрировали отличные результаты в освоении иностранного языка. Исследования лучших университетов Соединённых Штатов Америки и Канады продемонстрировали, что у двуязычных людей интеллектуальные способности вырабатываются быстрее и эффективнее, чем у монолингвов (владеющие только одним языком). Положительное воздействие обучения второму языку на развитие родной речи подмечали Л.С. Выготский и Л.В.Щерба, и другие отечественные деятели науки [5].

Бесспорно, изучение взаимовлияния изучения иностранного языка и общего развития детей не может считаться в полной мере законченным, однако представляется допустимым утверждать, что изучение иностранного языка не имеет отрицательного влияния на успеваемость учащихся. Напротив, опираясь на достижения современных экспериментальных школ, можно заявлять о пользе иностранного языка для становления школьников [5].

Фактическая реализация идеи полиязычия базируется на актуализированном педагогическом треугольнике: мотивация обучения, мастерство педагога и труд обучаемого [6].

С целью выявления преимуществ и недостатков преподавания биологии на английском языке, в течение одной четверти был проведён ряд экспериментальных уроков. Эксперимент проводился в период 2018-2019 учебного года на базе Назарбаев интеллектуальной школы физико-математического направления города Семей. Были задействованы учащиеся трёх подгрупп 9-х классов с русским языком обучения. Были определены контрольная (группа А) и экспериментальные группы (группа В и С). Стоит отметить, что успеваемость во всех трёх группах высокая, владение английским языком выше среднего уровня.

В группе А материалы урока (тексты, видео, задания) давались только на русском языке. В группах В и С небольшие части текстов, фрагменты видео и часть заданий были на английском языке. Кроме того, основные термины уроков вместе с дефиницией изучались на русском и английском языках. На уроке выделялись и обсуждались термины и выражения, перевода которых учащиеся не знали.

Проверка качества усвоения учебного материала осуществлялась через задания устного и письменного формативного оценивания (групповая работа над постером, доклады, письменные вопросы закрытого и открытого типов, и др.).

В ходе работы, учащиеся контрольной группы в среднем показали хорошие и местами удовлетворительные результаты. Итоги работ экспериментальных групп оказались на порядок выше. Кроме того, в целом вовлечённость учащихся в ход урока была гораздо выше в группах В и С. Предположительно, это вызвано большим интересом к международному языку, и, возможно, осознанием необходимости знания учебного материала на английском языке (в частности учащимися, планирующими поступить в заграничные ВУЗы).

В ходе эксперимента были выявлены следующие положительные аспекты влияния английского языка на качество усвоения знаний по биологии:

✓ повышенная вовлеченность учащихся в учебный процесс;

✓ улучшение качества усвоения учебного материала;

✓ подготовка к поступлению в зарубежные ВУЗы, а также в ведущие университеты Республики Казахстан, где занятия проводятся на английском языке (Назарбаев Университет, Международный Университет Информационных Технологий, ALMA University, Университет им. Сулеймана Демиреля, Казахстанско-Британский технический университет, Astana IT и др.);

✓ доступ к более богатой и обширной базе материалов по учебным целям (материалы на английском языке зачастую отличаются простотой и краткостью изложения, актуальностью информации);

✓ обилие готовых учебных материалов для учителя.

Но также следует отметить недостатки применения английского языка на уроках:

– необходимость достаточно высокого уровня владения английским языком как у учащихся, так и у самого учителя;

– увеличение объёма информации для изучения из-за необходимости знать предметную терминологию на двух языках;

– необходимость создания качественных учебников с материалом, адаптированным под современные требования обновлённого содержания образования.

В ходе урока важно использовать различные приёмы, подходы и техники, которые направлены на возникновение психоэмоционального ответа у обучающихся. Они нацелены на создание атмосферы доверительности и успешности, так учитель передаёт детям свой настрой и убеждённость в том, что каждый из них способен преуспеть в обучении на английском языке.

Для повышения результативности обучения академическому английскому рекомендуется акцентировать следующие моменты:

✓ заострение внимания на академическом (научном) языке (термины и т.п.);

✓ поддержка рабочего языка для работы с предметным содержанием (фразы для работы в группах, умение задавать конкретные вопросы, проведение дискуссий и т.п.);

✓ применение обучающимися всех четырёх языковых навыков в разных комбинациях (чтение, говорение, письмо, аудирование);

✓ поощрение участия в диалогах-обсуждениях (в т.ч. отказ от однословных кратких ответов в пользу развёрнутых) [7].

Литература

1. Сеницына И.Ю. Методическая разработка "Проблемы и перспективы преподавания биологии на английском языке в школах РК" [Электронный ресурс] URL: <https://kopilkaurokov.ru/director/planirovanie/mietodichieskaiairazbotkaproblemyipierspiektivypriepodavaniabiologhiinaanghliiskomiazkyevshkolakhrk> (Дата обращения: 25.08.2019)
2. Кулмаганбетова Д.М. В Казахстане вузы перейдут на англоязычное обучение по отдельным специальностям. (1 июля 2015) [Электронный ресурс] URL: <https://informburo.kz/novosti/v-kazahstane-vuzy-pereydot-na-angloyazychnoe-obuchenie-po-otdelnym-specialnostyam-gpiir--7603.html> (Дата обращения: 2.07.2019)
3. Журунова М.С., Абишева З.С., Жетписбаева Г.Д., Асан Г.К., Даутова М.Б., Айхожаева М.Т., Искакова У.Б., Исмагулова Т.М. внедрение полиязычия в казахский национальный медицинский университет им. С.д. асфендиярова // Международный журнал экспериментального образования. – 2015. – № 11-4. – С. 570-571; [Электронный ресурс] URL: <http://www.expeducation.ru/ru/article/view?id=8641> (Дата обращения: 14.11.2019)
4. Материалы Респ. Нау. – практ. конф., посвящ. 20-летию Независимости Республики Казахстан. – Караганда: Изд-во КарГУ, 2011. – 432 с.
5. Карникова Е.А. Раннее обучение английскому языку: за и против. [Электронный ресурс] URL: <https://www.rebenok.com/info/library/foreignlang/53382/> (Дата обращения: 6.11.2019)
6. Щерба Л.В. О понятии смешения языков // Щерба Л.В. Языковая система и речевая деятельность. – Л., 1974. – С. 60–74.

БИОЛОГИЯДАҒЫ БІЛІМДІ ИГЕРУ САПАСЫНА АҒЫЛШЫН ТІЛІНІҢ ӘСЕРІ

Б.М. Кусаинова

Ұсынылған мақала Қазақстандағы мектептерде көптілділікті енгізу қажеттілігін, атап айтқанда, жаратылыстану-математикалық цикл сабақтарында ағылшын тілін енгізудің маңыздылығын негіздейді. Мектептегі білім беруді дамытудың осы бағытында ел басшылығының қабылдаған әрекеттері қарастырылады. Еуропада, АҚШ-та және Канадада жүргізілген зерттеулердің нәтижелері бойынша көптілді білім беру оқушылардың танымдық қабілеттеріне ғана емес, сонымен бірге тұлғаның, әлеуметтік белсенділіктің жан-жақты дамуына оң әсер етеді.

Ағылшын тілін енгізу білімнің сіңуіне әсерін зерттеу мақсатында биология сабақтарында зерттеу жүргізілді. Тәжірибе Семей қаласындағы физика-математика бағытындағы Назарбаев Зияткерлік мектебінің базасында өткізілді. Зерттеу нәтижелері бойынша оқушыларға да, мұғалімдерге де ағылшын тілін оқу процесіне енгізудің оң және теріс жақтары көрсетілген. Сонымен қатар, атқарылған жұмыстардың нәтижелері бойынша академиялық тілді оқытудың тиімділігін арттыру бойынша ұсыныстар беріледі.

Түйін сөздер: көптілділік, зерттеу, биология, шет тілі, білім

THE INFLUENCE OF THE ENGLISH LANGUAGE ON THE QUALITY OF ASSIMILATION OF KNOWLEDGE IN BIOLOGY

B. Kusainova

The presented article substantiates the necessity of introducing multilingualism in schools in Kazakhstan, in particular, the importance of introducing English in the lessons of subjects of the natural mathematical cycle. The actions undertaken by the country's leadership in this direction of school education development are considered. According to the results of studies conducted in Europe, the USA and Canada, multilingual education has a positive effect not only on the intellectual abilities of schoolchildren, and on the holistic development of personality, social activity.

To study the influence of the introduction of English on the absorption of knowledge, a study was conducted in biology classes. The experiment was done in the Nazarbayev Intellectual School of Physics and Mathematics in the city of Semey. According to the results of the study, the positive and negative effect of the implementation of English in a learning process for both students and teachers are presented. Based on results of the research done, suggestion are given to improve the effectiveness of teaching the academic language.

Key words: multilingualism, research, biology, foreign language, education.

МРНТИ: 15.81

Н.С. Мырзаханова

Қазақ гуманитарлық заң инновациялық университеті

ҚАЗІРГІ ЖАСТАРДЫҢ ҰЛТТЫҚ САНА-СЕЗІМІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Аңдатпа: *мақалада қазіргі жастардың ұлттық сана-сезімін қалыптастыру ерекшеліктері қарастырылған. Автор қазіргі жастардың ұлттық сана-сезімдерін қалыптастыру үшін бірнеше бағыттарда жұмыстанған жөн деп санайды: өзінің қандайда бір ұлтқа (этносқа) жататынын сезіндіру; өз ұлтының (этностың) жады мен рухани қасиетін сақтайтын ана тілін қастерлеуге тәрбиелеу және т.б.*

Ұлттық сана-сезімді қалыптастыруда ұлттық дәстүрлерді, ұлттық педагогикалық мәдениетті байыта отырып мақсатты түрде қолдануға керектігін анықтайды.

Түйін сөздер: қазіргі жастар, ұлттық сана-сезімі, қалыптастыру, ерекшеліктер.

Қазақстан үлкен әлеуметтік-экономикалық және қоғамдық-саяси дамуда көптеген жетістіктерге жетті және көкжиектерін әлі де кеңейтуде. Қазақстанның заманауи қоғамдық дамуы ұлттың рухани жаңғыруы міндетін қойып отыр. Болашақтағы еліміздің деңгейі өскелең ұрпаққа байланысты. Қазіргі қоғамда еліміздің ертеңіне үлес қосып және даму тарихында қайталанбас із қалдыратын саналы азаматтарды тәрбиелеу, жастарда ұлттық санасезімді қалыптастыру – ең өзекті мәселелердің бірі. Ұлттық сана-сезім дегеніміз не?

Ұлттық сана-сезім – ұлттық-этникалық қауымдастықтардың өз тарихы, заманауи жай-күйі және өз дамуының болашақ перспективалары, сондай-ақ, басқа ұқсас қауымдастықтар арасындағы кез келген адамның орны туралы түсініктердің мазмұнын, деңгейін және ерекшеліктерін білдіретін пікірлері мен бағалары, көзқарастары мен қарым-қатынас жиынтығы. Тұлғаның ұлттық сана-сезімі – тұлғаның өзінің қандай да бір этностық қауымдастыққа қатыстылығын түсінуі және саналы түрде сезінуі. Сондай-ақ, тұлғаның ұлттық сана-сезімі оның адамгершілік, діни-нанымдық, эстетикалық, кәсіби және өзге де сана сезіндерімен бітеқайнасып жатады.

Тұлғаның ұлттық сана-сезімі – ұлттың, ұлыстың өкілі ретіндегі күрделі бейнесі. Оған өзінің табиғи-биологиялық қасиеттері, сыртқы келбеті туралы білімі мен түсініктерін жеке тұлға ретінде ұғынуы; өзін ұлттық психологияның иеленушісі ретінде түсінуі (сезімдері, ерік-жігерінің, ақыл-парасатының, сөздің көрінісі, нақты ұлтқа, халыққа қатыстылығы); өзінің өмірлік ұстанымын, болмысқа қатынасын, басқа адамдарға, еңбекке, ұлттық қатыстылыққа тәуелділігін тану негізінде тұлғаның ұлттық қасиеттерінің иеленушісі ретіндегі әлеуметтік жауапкершілігін ұғынуы кіреді.

Ұлттық сана-сезімді қалыптастыру және дамыту тұлғаның жан-жақты және үйлесімді дамуы үшін міндетті шарт болып табылады. Жеке индивидтің ұлттық сана - сезімін, сондайақ жалпы әр түрлі ұлт өкілдерінің ұлттық санасын қалыптастыру үдерісі бірқатар кезеңдерден тұрады (Л.С. Рубан, 1997): – ұлттық өзіндік сәйкестендіру (индивидтің өзінің ұлттық қатыстылығын сезінуі); – ұлттық және интернационалдық компоненттерді және т.б. дамыту [1].

Ұлттық сана-сезім – адамның рухани өмірінің басты белгілерінің бірі. Ол ұлттық сезім, соның ішінде ұлттық мақтаныш және ұлттық парызбен тығыз байланысты.

Ұлттық сезім – өзін ұлтының бір өкілі екенін мойындай отырып, ұлтына деген сүйіспеншілік, жанашырлық, тіл, дәстүр, тарихи ескерткіштер, туған өлкедегі ұлттық құндылықтарға құрметпен қарау.

Ұлттық мақтаныш – ұлттық идеялар, ой-пікірлермен байып отыратын, ұлт бостандығы және саяси-әлеуметтік бостандық жолындағы күрестің тарихымен байланысты әлеуметтік-психологиялық сезім болып саналады.

Ұлттық парыз – Отанға деген сүйіспеншілік, сыртқы жаулардан елін, жерін аман сақтап, ата-баба дәстүріне өте сезімталдықпен қарау. Ал парыз – өзінің мағыналық аясына ақыл-ой, сезім, ерік-жігер, ар-ождан, абырой, әділдік, шындық, сүйіспеншілік сияқты қасиеттерді қамтып, оларды адам өміріндегі қайшы құбылыстарға қарама-қарсы қоятын жоғары парасаттылық ұғым.

Қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағытының басым бағыттарын айқындай отырып, Қазақстанның күшті және қуатты мемлекет құрудағы жастардың рөлі мен жауапкершілігін көтере отырып, елбасы Н. Назарбаев оның ұлттық сана-сезімі мен тарихи санасын жанжақты қалыптастыру мәселесін нақты өзектендірді. Жастардың ұлттық сана-сезімін қалыптастыру туған өлкеге деген сүйіспеншілікті тәрбиелеуге, халықтың рухани құндылықтарына баулуға, Отанымыздың тарихи және мәдени құндылықтарын зерделеу негізінде жастардың патриоттық сезімдерін қалыптастыруға, атақты жерлестердің азаматтық және әскери ерлігін құрметтеуге тәрбиелеуге, сондай-ақ туған өлкесінің мәдениетіне өз үлесін қосқан көрнекті тарих, ғылым және мәдениет қайраткерлерінің өмірбаяндарын зерделеу үлгісінде жастардың жоғары құлықтықадамгершілік қасиеттерін қалыптастыруға бағытталуы тиіс [2]. Ұлттық сана-сезім өзгермелі көпмәдени қоғамдағы адами қарым-қатынастардың ең осал салаларының бірі болып табылады. Бүгінгі күні Қазақстанда рухани-саяси шоғырландырушы фактор, мемлекеттік саясат пен идеологияның жаңа парадигмасы қазақстандық патриотизм қарастырылуда. Әрбір мемлекет өз азаматтарының елжанды болуын қажет етеді. Зерттеушілер тарихи ұлттық сана-сезім патриотизмді қалыптастыратынын атап өтті, ол біздің қоғамымыздың ең маңызды, еңсерілмейтін құндылықтарының бірі ретінде түсініледі, ол жеке тұлғаның маңызды рухани жағдайы болып

табылады, оның дамуының жоғары деңгейін сипаттайды және өзінің қоғам игілігі үшін өзін-өзі жүзеге асыру бойынша белсенді қызметінде көрінеді. Қазақстандық патриотизмнің негізі барлық азаматтардың тең құқылығы және олардың өз Отаны алдындағы жалпы жауапкершілігі болып табылады. Сонымен бірге, соңғы онжылдықтарда жастардың қазіргі заманғы санасы кейде қоғамның тірегі болып табылатын рухани дәстүрлерді, моральдық-адамгершілік құндылықтарды жоғалтатынын байқаймыз. Бұл тек заманауи Қазақстанға ғана емес, сонымен қатар посткеңестік кеңістіктегі басқа мемлекеттерге де қатысты. Қазіргі заманғы бүкіл әлем қазір мемлекеттің де, жеке тұлғаның да мағыналық өмірлік уәждерін жоғалтуға алып келетін жаһанданған бұқаралық мәдениетке сіңіру табалдырығында тұр. Осыған байланысты қазақстандық жастардың ұлттық тарихи санасын қалыптастыру мәселесінің өзектілігі арта түсуде. Қазіргі жастарға патриоттық тәрбие беру – ұлттық-мемлекеттік мүдделерге берілген, Отан игілігі үшін жауапкершілікпен еңбек етуге дайын, өзара сыйластық пен шыдамдылық негізінде өзге мемлекеттер мен этностардың өкілдерімен сындарлы өзара іс-қимыл жасауға қабілетті тұлғаны қалыптастыру процесі. Жастардың патриоттық қасиеттері – бұл кіші және үлкен Отанға деген сүйіспеншілікке негізделген мәдениет диалогы контекстінде тұлғаның этникалық бірегейлігін өзектендіру нәтижесі, оның мүдделеріне өзінің жеке мүдделерін бағындыруға және туған және өскен қоғам үшін жауапкершілік алуға дайын болу. Қазіргі жастардың ұлттық сана-сезімін қалыптастырудың ғылыми негіздерін тарихи, этнопедагогикалық және этнопсихологиялық тұрғыдан қарастыруға болады. Тарихи тұрғыда жастарды ұлттық сана-сезімді қалыптастыруда отандық тарихты өткен оқиғалардың тізбектерінің жиынтығы мен алдағы уақыттағы қоғамның даму тенденцияларымен байланыстыра отырып оқыту қолданылады. Оның негізінде көзқарастар, салт-дәстүрлер, идеялар мен концепциялар қалыптасады. Қазақстанның жастары өз өткенін ұғына отырып, өткен шағын, қазіргі кезін және болашағын біріктіре қабылдап, болжай алады. Себебі, өткенін білмеген халқының қадірін білмейді. Халық нені бастан кешірді, бүгінге қол жеткені ненің арқасы, халық өз тарихын жасау үшін қалай азап шекті, тар жол, тайғақ кешуден өтіп, жерін қорғап, елін сақтады? Сөйтіп, ұрпақтар байланысының жүзеге асуына ықпал етіп, жеке тұлға нақты бір халық немесе ұлтқа жататынын саналы түрде сезінеді.

Этнопедагогикалық тұрғыдан өскелең ұрпақтың рухани-құлықтық тәрбиелеу, оны туған жердің және елдің мәдени мұрасымен байланыстыра отырып жүргізу өзекті болып табылады. Қазіргі жас ұрпақты ұлттық сана-сезім негізінде тәрбиелеудің жолдарын қарастырып, олардың құралдарын анықтау маңызды. Ұлттық сана-сезімнің қалыптасуы бала дүниеге келгеннен бастап, отбасындағы ұлттық тәрбиеге тікелей байланысты екені белгілі. Егер отбасында ұлттық тәрбие болмаса, балалардың ұлттық тұлға болып қалыптасуы жүзеге аспайды, теріс тәрбиеге сайсалдары болады. Оқу-тәрбие үдерісін философия, мәдениеттану, саясаттану, психология және педагогика ғылымдарының жетістіктері негізінде жастардың ұлттық сана-сезімінің қалыптасуының ажырамас факторы және элементі ретінде қарастыруға болады. Көптеген зерттеулерді талдау нәтижесінде жастардың ұлттық сана-сезімінің қалыптасуына ықпал ететін жағымды және теріс факторлар анықталды, оларды оқу-тәрбие іс-әрекетінде есепке алу қажет. Оларға: а) жағымды ықпал ететін факторлар: қоғамның тұрақтылығы факторы; мемлекетіміздің қоғамдық талаптарын саналы түрде ұғыну, ұлттық және жалпықоғамдық құндылықтардың үйлесімі; б) негативті факторлар (кедергі келтіруші): жалпы ұлттық құндылықтарды кейбір жастар тобының жеткілікті меңгермеуі. Бұл факторларды және одан туындайтын элеуметтік-педагогикалық шарттарды оқу-тәрбие үдерісінде есепке алып отыру қажет. Осылайша, ұлттық сана-сезімді қалыптастыруға әсер ететін факторларға отансүйгіштік, ұлттық мақтаныш, ұлттық игі дәстүрлер, ұлттық парыз, бірлік және міндет жатады. Оқу-тәрбие үдерісі ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтарды үйлестіре біріктіреді. Сонымен қатар, мәдени-демалыс іс-әрекеті де жастардың ұлттық сана-сезімін қалыптастыруда үлкен рөл атқарады. Себебі, жастар өз халқының ұлттық-мәдени дәстүрін тек естіп қана қоймай, оны сақтауға және таратуға тікелей қатыса алады. Ұлттық сана-сезімді қалыптастыратын құралдардың ең негізгісі – ана тілі. Ұлттық сана-сезімімен ана тілін білу, елінің тарихына зер салу, төл мәдениетін игеру де туындайды. Ана тілін білмейтін адам өзінің де, ел-жұртының да қадір-қасиетін жетік біліп, бағалай алмайды.

Тұжырымдай келе, қазіргі жастардың ұлттық сана-сезімдерін қалыптастыру үшін келесі бағыттарда жұмыстанған жөн:

- өзінің қандайда бір ұлтқа (этносқа) жататынын сезіндіру;
- өз ұлтының (этностың) жады мен рухани қасиетін сақтайтын ана тілін қастерлеуге тәрбиелеу;
- өзінің ұлттық (этностық) мәдениеті мен тарихын сезінуге және құрметтеуге үйрету;
- ұлтынадегенпатриоттық сана-сезімін ояту;
- басқа ұлтпен ұлыстар өкілдерімен қарым-қатынастары жасай білуге дағдыландыру;
- әлемдік қауымдастықты қабылдау және олармен қарым-қатынасты нығайтуға баулу.

Қорыта келе, ұлттық сана-сезімді қалыптастыруда ұлттық дәстүрлерді, ұлттық педагогикалық мәдениетті байыта отырып мақсатты түрде қолдана аламыз.

Әдебиеттер

1. Колумбаева Ш.Ж. Развитие национального самосознания будущих специалистов как педагогическая проблема // Архив научных публикации: Педагогические науки/
2. Проблемы подготовки специалистов, 2016. Источник: http://www.rusnauka.com/4_NIC_2016/Pedagogica/2_207448.doc.htm
3. Струкова О.Н. Формирование национального самосознания молодежи в условиях деятельности досуговых общественных объединений // Вестник ТГУ, выпуск 2 (42), 2016

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ НАЦИОНАЛЬНОГО САМОСОЗНАНИЯ СОВРЕМЕННОЙ МОЛОДЕЖИ

Н.С. Мырзаханова

В статье рассмотрены особенности формирования национального самосознания современной молодежи. Автор считает, что для формирования национального самосознания современной молодежи целесообразно работать в нескольких направлениях: осознание своей принадлежности к какой-либо нации (этносу); воспитание уважения к родному языку, сохраняющему память и духовные качества своей нации (этнуса) и др.

Определяет необходимость целенаправленного использования национальных традиций в формировании национального самосознания, обогащения национальной педагогической культуры.

Ключевые слова: современная молодежь, национальное самосознание, формирование, особенности.

FEATURES OF FORMATION OF NATIONAL CONSCIOUSNESS OF MODERN YOUTH

N. Myrzahanova

The article considers the features of the formation of national identity of modern youth. The author believes that for the formation of national consciousness of modern youth, it is advisable to work in several directions: awareness of their belonging to a nation (ethnic group); education of respect for their native language, preserving the memory and spiritual qualities of their nation (ethnic group), etc.

Defines the need for purposeful use of national traditions in the formation of national identity, the enrichment of national pedagogical culture.

Key words: modern youth, national identity, formation, features.

А.С. Сарсеханова, А.К. Аманова

Государственный университет имени Шакарима города Семей

РАЗВИТИЕ ЛИДЕРСКОГО ПОТЕНЦИАЛА СТУДЕНТОВ В ВОСПИТАТЕЛЬНОМ ПРОСТРАНСТВЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ВУЗА

***Аннотация:** Анализ психолого-педагогической литературы свидетельствует о необходимости целенаправленного стимулирования проявлений лидерства у студентов педагогического вуза и детального моделирования процесса развития лидерского потенциала. Модель позволяет выявить и описать возможности воспитательного пространства в формировании актуальных компетенций в процессе решения студентами управленческих, организаторских, коммуникативных и иных педагогических задач. Важным условием успешности рассматриваемого процесса является специально организованное воспитательное пространство вуза. Метод моделирования, создания материальной или мысленной системы, которая функционирует аналогично исследуемому процессу и позволяет изучить его свойства и спрогнозировать поведение системы еще до ее реального воплощения, не является новым для педагогики.*

А также авторы рассматривали лидерский потенциал как необходимую часть профессиональной компетентности будущего учителя. Адекватным вариантом согласно цели нашего исследования является мысленная структурно-содержательная модель, которая описывает совокупность представлений о реальном и прогнозируемом состоянии объекта исследования. Такое моделирование предполагает структурированное отражение педагогического процесса, а также его цели, задач, содержания, форм и методов реализации.

В результате, такой важный для государства ресурс как лидерство не получает развития в образовательной среде, а зачастую утрачивается в процессе профессиональной подготовки. Поэтому проблемы, связанные с повышением лидерского потенциала молодежи, должны решаться на государственном уровне путем устранения формального подхода к оценке деятельности учебных заведений и создания максимально конкурентной образовательной среды.

***Ключевые слова:** студент, самосознание, лидерство, потенциал, развитие, качество, личность.*

Казахстан сегодня стоит на пути отстаивания своих национальных интересов на мировой арене и поэтому остро нуждается в энергичных, инициативных молодых людях, обладающих высоким лидерским потенциалом. Именно активная, творческая молодежь, способная отстаивать свою гражданскую позицию в политической, экономической и культурной сферах, является опорой государства в реализации его политики.

Успех в профессиональной сфере во многом зависит от внутренних, скрытых резервов человека, часто обозначаемых как потенциал. Такая точка зрения прослеживается в психологических и педагогических исследованиях А. Адлера, В.А. Ананьева, А.А. Деркача, В.Г. Зазыкина, Л.И. Иванько, М.С. Кагана, Д.А. Леонтьева, И.П. Маноха, А. Маслоу, В.С. Мерлина, В.Г. Нестерова, К. Роджерса, В.Н. Шердакова, Б.Г. Юдина, К. Юнга и др. Само понятие «потенциал» говорит о том, что это гипотетически обозначенные возможности, которые при определенных педагогических условиях обещают или предопределяют профессиональную успешность, но без проведения целенаправленной, заранее спроектированной работы потенциал имеет весьма незначительный шанс реализоваться, ставя под угрозу эффективность самореализации профессионала в целом. Педагогический потенциал становится одним из основных понятий высшего профессионального образования, а его развитие – центральной задачей.

Педагогический потенциал не тождественен умениям будущего учителя адаптироваться к вариативности педагогической действительности, а отражает скрытую готовность к творчеству в профессиональной сфере, возможность самостоятельной разработки альтернативных путей разрешения педагогических ситуаций.

Рассматривая различные профессиональные траектории, ученые пришли к выводу, что потенциал – это комплексная, интегративная характеристика личности профессионала, которая имеет различные составляющие и определенные условия развития. Так О.О. Киселева исследовала теоретические и практические основы развития профессионально-педагогического потенциала учителя; проблемой развития педагогического потенциала студентов на основе применения элементов технологий развивающего обучения в процессе преподавания педагогических дисциплин в физкультурном вузе занималась А.В. Бондарева; возможности развития творческих потенциалов раскрывали в своих исследованиях В.Г. Рындак, Ю.В. Осколкова; Р.А. Муртазин исследовал развитие аксиологического потенциала студентов; М.В. Денекко занимался развитием личностного потенциала преподавателя вуза; Е.А. Леонтьевым разработана технология повышения уровня развития акмеологического потенциала будущего учителя.

Важным фактором, определившим такой подход к пониманию лидерского потенциала, стало изменение на рубеже XX-XXI веков трактовки понятия «лидерство», связанное с трансформацией индустриального общества в постиндустриальное. Произошло смещение акцентов с роли личности лидера, его статуса в группе и обеспечиваемых им функций на процесс взаимоотношений, совместной деятельности и сплочения участников группы. Своеобразная эволюция дала возможность уйти от термина «лидер» и рассматривать понятие «лидерство» без привязки к человеку, «избранному» для этой роли. Такой подход позволил подчеркнуть значимость инструментальных умений, навыков сотрудничества и сотворчества для успешности организации коллективной работы. Мы предлагаем использовать для развития лидерского потенциала студента возможности специально созданного воспитательного пространства вуза. Особенности организации такого пространства на основе средового подхода в воспитании исследовались научной школой Л.И. Новиковой и такими учеными, как Н.А. Баранова, Н.М. Борытко, Д.В. Григорьев, В.А. Караковский, Ю.С. Мануйлов, М.Г. Резниченко, Н.Л. Селиванова, Ю.П. Сокольников и др. Опираясь на определение Н.М. Борытко, мы рассматриваем воспитательное пространство как контекст личностного развития, детерминированный конкретным составом студентов и педагогов, и характером их включенности в это пространство. Однако, модели и технологии создания воспитательного пространства педагогического вуза, ставящие целью развитие лидерского потенциала, пока не разработаны.

Вышеизложенное подтверждает необходимость более глубокого исследования проблемы развития лидерского потенциала студента с учетом следующих **противоречий на различных уровнях:**

– *методологическом:* потребностью современного общества в учителях с развитым лидерским потенциалом и отсутствием моделей, технологий и программ, ориентированных на его развитие в процессе педагогического образования;

– *теоретическом:* между наличием научных знаний по организации воспитательного пространства и недостаточным исследованием его влияния на развитие лидерского потенциала студентов педагогического вуза;

– *нормативном:* между требованиями, обозначенными в ФГОС ВПО по направлению «Педагогическое образование» к уровню профессиональной подготовки будущего учителя, и сокращением количества часов на педагогические дисциплины, в том числе на педагогическую практику в учебных планах бакалавриата и магистратуры;

– *организационном:* между признанием значимости и необходимости развития лидерского потенциала студентов и недостаточным использованием возможностей воспитательного пространства педагогического вуза для решения этой проблемы;

– *технологическом:* между потребностью в педагогической технологии развития лидерского потенциала студентов, обеспечивающей постепенное, ступенчатое «воспитание профессионала», и отсутствием такой технологии, ориентированной на требования образовательных стандартов третьего поколения.

Анализ психолого-педагогической литературы свидетельствует о необходимости целенаправленного стимулирования проявлений лидерства у студентов педагогического вуза и детального моделирования процесса развития лидерского потенциала. Модель позволяет выявить и описать возможности воспитательного пространства в формировании актуальных компетенций в процессе решения студентами управленческих, организаторских, коммуникативных и иных педагогических задач. Важным условием успешности

рассматриваемого процесса является специально организованное воспитательное пространство вуза. Метод моделирования, создания материальной или мысленной системы, которая функционирует аналогично исследуемому процессу и позволяет изучить его свойства и спрогнозировать поведение системы еще до ее реального воплощения, не является новым для педагогики. Благодаря моделированию многие ученые смогли проникнуть в сущность исследуемых явлений и процессов (И.С. Архангельский, О. Агапова, Е.Л. Белкин, И.Я. Конфедератов, Н.В. Кузьмина, В.Я. Сквирский). Не стала исключением и область воспитания, где разработкой моделей различных систем формирования личности или отдельных ее свойств и характеристик занимались Л.В. Байбородова, З.И. Васильева, Б.З. Вульф, О.С. Газман, И.А. Колесникова, В.В. Краевский, Л.И. Новикова, С.Д. Поляков, Н.Л. Селиванова, В.П. Симонов, Л.Л. Шевченко и др. Необходимость моделирования обусловлена поставленными в исследовании задачами, а также гипотезой, рассматривающей лидерский потенциал как необходимую часть профессиональной компетентности будущего учителя. Адекватным вариантом согласно цели нашего исследования является мысленная структурно-содержательная модель, которая описывает совокупность представлений о реальном и прогнозируемом состоянии объекта исследования. Такое моделирование предполагает структурированное отражение педагогического процесса, а также его цели, задач, содержания, форм и методов реализации. Для достижения цели исследования при педагогическом проектировании модели мы опирались на теоретические основы педагогических систем, представленные в трудах В.П. Беспалько, Ф.Ф. Королева, Н.В. Кузьминой, В.П. Симонова и других. Модель развития лидерского потенциала студентов в воспитательном пространстве педагогического вуза понимается как взаимосвязанный и взаимообусловленный комплекс, состоящий из компонентов: целевого, содержательно-процессуального и контрольно-диагностического, дифференцирующих уровни его развития.

Целевой компонент отражает цель, задачи, принципы и функции процесса развития лидерского потенциала, обеспечивающего успешность педагогической деятельности. Модель ориентирована на развитие лидерского потенциала студентов в воспитательном пространстве педагогического вуза и включает в себя комплекс задач:

- освоение студентами коммуникативных компетенций в процессе взаимодействия в воспитательном пространстве вуза;
- формирование организаторских компетенций, значимых для педагогической деятельности;
- развитие инструментальных компетенций для разрешения нестандартных педагогических задач.

Задачи решаются в организованной творческой, созидательной и развивающей деятельности в аудиторной и внеаудиторной работе воспитательного пространства вуза, где студенты, получая личностно значимый опыт, осознают его в процессе рефлексии.

Развитие лидерского потенциала студентов в воспитательном пространстве вуза опирается на принципы системности, преемственности, активности и деятельности. Системность определяет логическую взаимосвязь, взаимодополняемость и обусловленность всех элементов процесса развития, а именно, ступеней модели – ролевых позиций «Участник», «Куратор», «Организатор». Преемственность подразумевает взаимозависимый и взаимопроникающий характер обучения и воспитания, интеграцию теоретического и практического аспектов подготовки. Плавный переход из одной роли в другую («Участник» – «Куратор» – «Организатор») обусловлен преемственностью всех ступеней модели, что делает процесс развития лидерского потенциала постепенным, накопительным и непрерывным. Активность проявляется в инициативности и решительности по отношению к проблемным вопросам воспитания и в готовности творчески преодолевать трудности, возникающие в педагогической деятельности. Активность становится целенаправленной в деятельности, отражая сущность лидерской позиции. Принцип деятельности определяет сферу развития лидерского потенциала – аудиторная и внеаудиторная, учебная и профессиональная деятельность. В итоге, выстроенная последовательность различных видов педагогической деятельности приводит к постепенному решению поставленных задач и достижению цели.

Процесс развития лидерского потенциала выполняет:

- воспитательную функцию, обеспечивающую использование возможностей воспитательного пространства вуза для создания оптимальных условий развития лидерского потенциала;
- профессиональную функцию, отвечающую за формирование педагогической компетентности, в основе которой лежат не только профессиональные знания и умения, но и потенциалы, важные для успешной реализации молодым учителем педагогических задач;
- адаптивную функцию, обеспечивающую успешность будущего учителя в профессиональной деятельности путем стимулирования самостоятельного творческого принятия решений в нестандартных ситуациях.

Содержательно-процессуальный компонент объединяет в себе содержание, методы и формы работы, обеспечивающие прохождение студентами ступенчатой системы ролевых позиций («Участник» – «Куратор» – «Организатор»).

Содержание отражает сущность процесса развития лидерского потенциала:

- 1) выявление сущности и назначения лидерского потенциала в педагогической профессии;
- 2) изучение основных подходов к развитию лидерского потенциала студентов;
- 3) освоение коммуникативных компетенций в процессе взаимодействия в воспитательном пространстве;
- 4) формирование организаторских компетенций лидера, значимых в педагогической деятельности;
- 5) активизация самостоятельной творческой деятельности по созданию собственного стиля лидерства в нестандартных педагогических ситуациях на основе инструментальных компетенций.

Процесс развития лидерского потенциала студентов охватывает учебную деятельность, представленную теоретическим обучением и практикоориентированной подготовкой, а также внеаудиторную воспитательную работу, разворачивающуюся в воспитательном пространстве вуза. Становление учителя-лидера происходит в социально и личностно значимой деятельности в процессе реализации авторской программы «3 ступени лидерства», направленной на решение задач содержательного блока и последовательное прохождение ролевых позиций («Участник», «Куратор», «Организатор»). Успешный, подвергнутый рефлексии опыт обеспечивает студента умениями справляться с нестандартными педагогическими ситуациями, а сформированные компетенции играют значительную роль в профессиональной компетентности.

Первая ступень (роль – «Участник») определяется следующими личностными изменениями: развитием коммуникабельности и способностью принятия ответственности за порученное дело. На основе переосмысления этих изменений в структуре личности происходит сравнение «Я-реального» с «Я-идеальным» и конструированием «Я-образа», воплощающего качества идеала в индивидуальном преломлении. Следствием этого становится склонность студента к импровизации и проявлению творчества в процессе педагогической деятельности. Осмысление участником программы своих личностных конструктов базировалось на модели конгруэнтной личности, разработанной К. Роджерсом.

Анализ результатов по другим аналогичным вопросам подтвердил наше предположение о том, что современная система высшего профессионального образования не создает достаточно условий для активизации лидерского потенциала студентов. Наоборот, она способствует снижению их мотивации для раскрытия лидерских качеств, даже если речь идет о таких специальностях как «Производственный менеджмент», «Государственное и муниципальное управление», «Управление персоналом», «Реклама и связи с общественностью», где лидерство является неотъемлемым условием профессиональной реализации.

Интересны также оказались ответы на вопросы о причинах снижения уровня лидерства у студентов вузов. 72% респондентов, не согласившихся со средней самооценкой своего лидерского потенциала, считают, что у них «нет стимулов проявлять его» в рамках образовательного процесса. Согласно их ответам, отсутствие жестких требований со стороны преподавателей, возможность найти готовые варианты решения заданий в сети Интернет, упрощенные формы аттестации, например, посредством электронного тестирования, а также достаточно низкий уровень знаний большинства одноклассников

определяют их пассивную позицию. При этом 54% опрошенных студентов показали, что им интересней проявлять свои лидерские качества во внеучебных мероприятиях вуза, так как они позволяют раскрыть не только их творческий потенциал, но и продемонстрировать организаторские способности, умение мотивировать окружающих. У 12% есть свои собственные социальные проекты, начатые еще в школе, но не представляющие, на их взгляд, интерес для одноклассников. 34% среди опрошенных студентов хотели бы реализовать свои идеи в бизнесе, социальной или научной сферах, однако перейти к реальным действиям им не позволяет нехватка профессиональных знаний и отсутствие навыков к самообучению.

Таким образом, проведенное нами исследование позволило выявить проблемы, которые существуют в рамках современной системы образования и негативно влияют на лидерский потенциал молодежи. Вместо того, чтобы помогать школьникам и студентам «стать лидерами», обрести профессиональное признание группы, добиться успешной реализации своих инициатив, образовательные учреждения решают сегодня экономические и бюрократические задачи. В результате, такой важный для государства ресурс как лидерство не получает развития в образовательной среде, а зачастую утрачивается в процессе профессиональной подготовки. Поэтому проблемы, связанные с повышением лидерского потенциала молодежи, должны решаться на государственном уровне путем устранения формального подхода к оценке деятельности учебных заведений и создания максимально конкурентной образовательной среды.

Литература

1. Шматко М.В. Оценка эффективности управления конкурентоспособностью вуза в условиях реформирования системы высшего образования // Современные проблемы управления природными ресурсами и развитием социально-экономических систем. 2016. – С. 594-602.
2. Фетискин Н.П., Козлов В.В., Мануйлов Г.М. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп. – М.: Изд-во Института Психотерапии, 2002. – 490 с.
3. Шматко М.В., Савченко Е.А. Оценка лидерского и коммуникативного потенциала абитуриентов и студентов омских вузов // Омские социально-гуманитарные чтения. 2016. - С. 220-224.
4. Евплова Е.В. Конкурентная учебная среда как средство формирования личностной конкурентоспособности у обучающихся разного возраста // Южно-Уральский педагогический журнал. – 2010. – № 2. – С. 91-97.

ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЖОО-НЫҢ ТӘРБИЕ КЕҢІСТІГІНДЕ СТУДЕНТТЕРДІҢ КӨШБАСШЫЛЫҚ ӘЛЕУЕТІН ДАМУ

А.С. Сарсеханова, А.К. Аманова

Психологиялық-педагогикалық әдебиетті талдау педагогикалық ЖОО студенттерінің көшбасшылығын мақсатты түрде ынталандыру және көшбасшылық әлеуетті даму процесін егжей-тегжейлі модельдеу қажеттілігін көрсетеді. Модель студенттердің басқарушылық, ұйымдастырушылық, коммуникативтік және өзге де педагогикалық міндеттерді шешу барысында өзекті құзыреттілікті қалыптастырудағы тәрбие кеңістігінің мүмкіндіктерін анықтауға және сипаттауға мүмкіндік береді. ЖОО-ның арнайы ұйымдастырылған тәрбие кеңістігі қарастырылып отырған үдерістің табыстылығының маңызды шарты болып табылады. Зерттелетін процеске ұқсас жұмыс істейтін және оның қасиеттерін зерттеуге және жүйенің іс жүзінде іске асқанға дейін оның мінез-құлқын болжауға мүмкіндік беретін модельдеу, материалдық немесе ой жүйесін құру әдісі педагогика үшін жаңа болып табылмайды.

Сонымен қатар, авторлар болашақ мұғалімнің кәсіби құзыреттілігінің қажетті бөлігі ретінде көшбасшылық әлеуетін қарастырды. Зерттеудің мақсатына сәйкес барабар нұсқа зерттеу объектісінің нақты және болжамды жай-күйі туралы түсініктердің жиынтығын сипаттайтын ойлы құрылымдық-мазмұндық модель болып табылады. Мұндай моделдеу педагогикалық үдерісті, сондай-ақ оның мақсаттарын, міндеттерін, мазмұнын, нысандары мен жүзеге асыру әдістерін құрылымдық бейнелеуді көздейді.

Нәтижесінде, мемлекет үшін көшбасшылық сияқты маңызды ресурс білім беру ортасында дамымайды, көбінесе кәсіби дайындық процесінде жоғалады. Сондықтан жастардың көшбасшылық әлеуетін арттыруға байланысты проблемалар оқу орындарының қызметін бағалауда формальды тәсілді жою және барынша бәсекелестік білім беру ортасын құру жолымен мемлекеттік деңгейде шешілуі тиіс.

Түйін сөздер: студент, өзін-өзі тану, көшбасшылық, әлеует, даму, сапа, тұлға.

DEVELOPMENT OF STUDENTS' LEADERSHIP POTENTIAL IN THE EDUCATIONAL SPACE OF A PEDAGOGICAL UNIVERSITY

A. Sarsekhanova, A. Amanova

Analysis of psychological and pedagogical literature indicates the need for purposeful stimulation of leadership manifestations among students of pedagogical universities and detailed modeling of the process of development of leadership potential. The model allows us to identify and describe the possibilities of the educational space in the formation of relevant competencies in the process of solving managerial, organizational, communicative and other pedagogical tasks by students. An important condition for the success of this process is a specially organized educational space of the University. The method of modeling, creating a material or mental system that functions similarly to the process under study and allows you to study its properties and predict the behavior of the system even before its actual implementation, is not new to pedagogy.

The authors also considered leadership potential as a necessary part of the future teacher's professional competence. An adequate variant according to the purpose of our research is a mental structure-content model that describes a set of ideas about the real and predicted state of the object of research. Such modeling assumes a structured reflection of the pedagogical process, as well as its goals, objectives, content, forms and methods of implementation.

As a result, such an important resource for the state as leadership is not developed in the educational environment, and is often lost in the process of professional training. Therefore, problems related to increasing the leadership potential of young people should be solved at the state level by eliminating the formal approach to evaluating the performance of educational institutions and creating the most competitive educational environment.

Key words: student, self-awareness, leadership, potential, development, quality, personality.

МРНТИ: 03.29

Д.А. Бейсембаев

Государственный университет имени Шакарима города Семей

ВЛИЯНИЕ ПАМЯТИ ПОКОЛЕНИЙ РАЗНЫХ ЭТНОСОВ НА ФОРМИРОВАНИЕ ПРЕДСТАВЛЕНИЙ ДЕТЕЙ О ИГРАХ

Аннотация: История того или иного народа неразрывно связана с воспитанием последующего поколения. На воспитание влияет множество различных факторов как: генетические особенности, многовековая история бытия, особенности географического расположения этноса или этнической группы. Дети и подростки показывают высокую степень обучаемости посредством не только устных форм воспитания через фольклор (сказки, басни, песни, стихотворения), но и при помощи двигательной или повышенной умственной активности – через детские игры, которые только на первый взгляд кажутся лишь одним из этапов взросления. Данный материал основан на личных исследованиях автором детской игры и влияния на неё памяти поколений. В статье приводится анализ данных, полученных автором в процессе интервью, в которых поднимаются вопросы общего понимания детской игры, а также её истоков и этнической ипостаси.

Ключевые слова: память, воспитание, этнос, интернациональность, детские игры, навыки, история, культура, дети, ребёнок, родители.

Учитывая особенности воспитания в каждой отдельно взятой семье, как формации нескольких индивидов (то есть, нельзя исключать жизненный опыт родителей, их мировоззрение и, в свою очередь, их собственное воспитание), нужно отметить значительное влияние традиционного (или же – национального) воспитания на формирование характера ребёнка, его мировоззренческих и поведенческих установок.

Процесс детской игры сам себе может быть малопонятен взрослому (возможно и педагогу со значительным стажем), поскольку дети, как правило, общаются больше при помощи невербальной коммуникации, скорее ощущая, нежели понимая друг друга. Основываясь на этом предположении, можно заявить, что именно в силу данной особенности, дети бывают достаточно жестоки со сверстниками (либо любым живым существом, заведомо более слабым). Жестокость детей стала именем нарицательным. Величайший педагог Макаренко А.С. считал, что жестокость ребёнка воспитывается моделью поведения родителей, которую он назвал "авторитетом подавления". Если отец дома всегда сердит, пишет Макаренко в статье "О родительском авторитете", "за каждый пустяк раздражается громом, то это и есть авторитет подавления. Он ничего не воспитывает, он вызывает детскую ложь и человеческую трусость, и в то же время он воспитывает в ребёнке жестокость" [3].

Тем не менее, воспитание родителями детей заключается не только в передаче неких навыков (назовём их "первичными"), необходимых для адекватного существования в социуме, в избранной им форме проявления, но и в передаче от взрослых к детям особенностей культурно-генетического кода собственного этноса. Если не брать в расчёт родителей, придерживающихся идей космополитизма и сбалансированного воспитания по различным системам, предлагаемым видными педагогами современности, можно отметить, что практически каждый ребёнок воспитывается в среде, где с раннего детства получает информацию о, скажем, обрядовых действиях (свадьбы, похороны, рождение детей) и близко знакомится с фольклором (песни, колыбельные, стихи).

Однако же, стоит также отметить, что даже при учёте значительного социального, культурологического, географического, ментального или иного отрыва одних детей от других (как индивидов. – *Прим. авт*), в их непосредственном вербальном или невербальном общении (в частности, при играх), наблюдается некая связь и даже – тождественность. Так, абсолютно все дети (за редким, вероятно, исключением) могут играть в общие, всем известные (назовём их "интернациональными") игры. Примером такой игры могут быть догонялки (в некоторых регионах именуемые "салками") или же прятки (в некоторых регионах именуемые туки-та, "любишь ли ты соседа", каше-каше), а также схожие с ними "12 палочек".

Трудно объяснить, почему дети, пусть даже находясь в разных точках земного шара, играют в одни и те же игры (только лишь отчасти, поскольку: а) свой отпечаток накладывает современное повсеместное распространение смартфонов, игровых станций, персональных компьютеров, могущих заменить активные подвижные игры на улице, б) существуют значительные отличия в воспитании подрастающего поколения в разных регионах мира, – *Прим. авт*). Тем не менее, кажется разумным предположить, что все тождественные игры (для примера стоит взять догонялки) являются проявлением даже не культурного, а скорее генетического кода. Будет вполне уместным сравнение ребёнка и детёныша кошки: котёнок, играя с матерью-кошкой, не просто совершают какие-либо действия в случайной последовательности. Вся их двигательная активность (а котёнок в первые недели и месяцы жизни крайне активен, в отличие от взрослых особей) направлена на развитие у них охотничьих навыков и умений. Даже если кошка домашняя (причём, не в первом поколении) её потомство всё равно будет подвержено чрезвычайно высокой двигательной активности. Лишь с возрастом и под воздействием каких-либо внешних факторов (вынужденная гиподинамия, ожирение, кастрация) потребность в активности заметно угасает.

Феликс попал в дом совсем котёнком, наверное, его только-только отняли от матери. В те первые месяцы, пока он жил у меня дома, он был очень подвижным, любил "охотиться" за ногами всех, кто был в доме, настораживался, когда приходили чужие, особенно взрослые. С возрастом он стал ленивым, но иногда не отказывается поиграть [Интервьюируемая №1, интервью с автором №1].

В данном сравнении очевидна параллель между детскими подвижными играми и научением детёныша кошки навыкам охоты. Абсолютно все люди, вне зависимости от их статуса и социального положения, произошли от единого пращура, который десятки тысяч лет назад вынужден был поддерживать свою жизнедеятельность только при помощи особенных, но предельно примитивных навыков. В основном это были бег (догонялки) – преследование добычи или необходимость убежать от врага или крупного хищника и умение маскироваться (прятки) – единственная возможность выжить, если сбежать от противника по каким-то причинам не удалось. Отсюда следует, что некий "стартовый пакет" детских игр в неизменном виде дошёл от глубокой древности до современности, всё ещё "по инерции" продолжая готовить детей ко взрослой жизни, которая по мнению человеческой (и не только. – *Прим. авт*) генетической памяти полна смертельных опасностей.

Играя в "интернациональные" игры, дети не только выполняют установки древней генетической памяти, но и в значительной мере социализируются, учатся сосуществованию и коммуникации, проявлять хитрость или ловкость.

Тем не менее, существует определённый момент, когда дети (особенно если они представляют разные национальности и конфессии) начинают заметно распадаться на отдельные группы, которые развиваются по законам, свойственным собственному понятийному аппарату. Но даже и здесь возможны культурные параллели, которые основываются как раз-таки на схожести ментального воспитания через этничность.

Игра в асыки и игра в бабки являются, по сути, древнейшими традиционными играми казахского и русского народов. По сути своей они практически ничем не отличаются – игроки по очереди должны выбить определённое количество костей (чурок, городков) своей костью (битой, альчиком, сакой). Обе игры одинаково хорошо тренируют глазомер, силу и точность броска какого-либо предмета. Все эти навыки могли пригодиться мальчикам (которые, как правило, и были основными игроками в данном виде занятий) в будущем, когда они, к примеру, становились воинами.

Исследователи Горбунова О.Ф и Дорофеева Т.А на основе эмпирических экспериментов отмечают, что сейчас в играх детей дошкольного возраста сохраняются традиционные сюжеты, бытовавшие на протяжении длительного времени. Игровые сюжеты, которые сродни сюжету волшебной сказки, называют архетипическими. Подобные события происходили в играх девочек на протяжении многих столетий (красавица, царевна, принцесса...). Становление девочки, её внутреннего мира, половая идентификация связаны со стремлением стать женщиной, у которой есть семья, дети. Первоначально эти стремления реализуются и осознаются в играх. Предпочитаемыми сюжетами игр у девочек являются: игры в "семью" (она же "дочки-матери", особо популярная в начале 2000-ых на постсоветском пространстве, – *Прим. авт*), "Барби и Кен", "Больничка", "Парикмахерская", "Семья в кафе". У мальчиков преобладают военизированные сюжеты, которые также являются архетипическими. Исследование учёных показало, что у мальчиков появились новые игровые роли: Бэтмен, Человек-паук, Халк, Черепашки-ниндзя, тачки, полицейские и другие. Новым становится факт предпочтения ролей мультфильмов и фильмов (в основном зарубежных). Играя с современными игрушками, дети, как правило, отказывались вводить в сюжет традиционные игрушки, объясняя это тем, что "так нельзя" или "не хочется" (тем самым демонстрируя резкое противление популярной ныне концепции "кроссовер" – когда герои одних сеттингов и вселенных присутствуют в других и взаимодействуют с ними, – *Прим. авт*) [1].

Традиционные (архетипические) сюжеты своим появлением отчасти обязаны и особенностям этнического воспитания. Каждый этнос (за исключением некоторых родоплеменных общин Африки и Океании, где сохранился культ матери, а общественный строй позиционируется этнографами как матриархальный) несёт в записи своего генетического кода чёткое разграничение мужских и женских индивидов по ролям. Женщина (девушка, девочка – принцесса) представляется слабой, нежной, иногда плаксивой, требовательной, мужчина (юноша, мальчик – воин/защитник/герой) – немногословным, сильным, с твёрдым характером, чётким целеполаганием. Здесь стоит отметить, что в тех же казахской и русской культурах заключён один и тот же игровой сюжет (изначально бывший сказкой) – батыр (богатырь), через трудности и лишения, спасает принцессу (царевну, родителей, в целом свой народ) от нападков хана (царя, Кощея Бессмертного и т.п.). Известные каждому ребёнку Ер-Тостик и Иван-Царевич, по сути, одно и то же лицо:

некий образ, конгломерат маскулинности и мужества, полный подлинных качеств настоящего мужчины (следует читать "воина". – *Прим. авт*). Тем не менее, стоит отметить неизгладимый отпечаток времени, в котором живут дети, играющие в тождественные, интернациональные игры. К примеру, в годы Гражданской войны в России мальчики традиционно разделялись на "красных" и "белых" (об этом свидетельствует писатель Анатолий Рыбаков в повести "Кортик", когда Генка Петров и Шура Огуреев отказываются быть "белыми" в военно-патриотической игре "Взятие Перекопа" [4]), сразу после окончания Великой Отечественной войны – на "наших" и "фашистов" (Виктор Драгунский в рассказе "Сверху вниз, наискосок!" пишет о том, что дети играли в "разгром фашистов под Москвой" [5]), в 1990-ые гг. – на "рэкетиров" и "полицейских".

Однако же, гипотетическое предположение о том, что этнокультурное наследие (если временно не учитывать веяния времени и особенности геополитической ситуации. – *Прим. авт*) имеет определяющее значение на формирование детской игры, может быть оспорено известным постулатом К. Маркса "бытие определяет сознание".

Так, интервьюируемый № 2, (немец по этнической принадлежности), родился и воспитывался до 18 лет в с. Урджар Восточно-Казахстанской области. По состоянию на 1 января 2010 года национальный состав в данной местности распределялся следующим образом: казахов – 89,7%, русских – 8,4%, татар – 0,3%, немцев – 0,6%, украинцев – 0,1%, других национальностей – 0,8% [7]. Отчётливо заметно, что казахское (как следствие – тотально казахоязычное) население превалирует над всеми остальными, что определяет развитие культуры, в том числе, культуры воспитания. Интервьюируемый №2 плохо владеет русским языком, совершенно не знает немецкий (даже алфавита или общих фраз), при этом свободно говоря по-казахски (декламация стихов Абая и чтение классиков казахской литературы в оригинале). На вопрос касательно воспоминаний о детских играх, интервьюируемый вспомнил архетипические, интернациональные догонялки и прятки, а затем – игру в асыки и тогызкумалак. Упоминание традиционных немецких детских игр (с описанием условий игры и необходимого для них инвентаря) таких как "Das Zicklein", "Die Weberin", "Der Fuchs im Garten" вызвало у него недоумение.

Мы в такие игры не то что не играли – мы про них даже не слышали. У нас день просто проходил, особенно летом – до вечера по хозяйству, вечером или футбол, или на велик. Подросли – драться начали и на дискотеки ходить [Интервьюируемый №2, интервью с автором №2].

Бытие, которое определило сознание интервьюируемого №2, является частью бытия казахского народа и показывает, что:

а) Казахское население традиционно лояльно и дружелюбно относится к представителям других этносов (нет закрытой, отчуждённой системы воспитания – все дети воспитываются по одним и тем же канонам, вплоть до религиозных, которые, под влиянием времени и длительного сосуществования, стёрлись и приняли вид скорее обрядовой традиции, нежели истинного вероисповедания);

б) В регионах всё ещё сильно традиционное воспитание, резко отвергающее "новомодные" веяния (воспитание подрастающего поколения при помощи современных педагогических систем);

с) Приверженность традициям в целом (об этом говорит увлечение интервьюируемого № 2 тогызкумалаком и творчеством Абая).

Однако, существует и ряд проблемных вопросов, одного из которых автор уже касался выше – постепенное вымирание детской игры вообще, как подвида человеческой деятельности, обязательной на этапе активного взросления. Всё больше внимания современных детей уделяется электронным игрушкам, нежели другим детям. Безусловно: многие компьютерные игры, так же как и традиционные, развивают внимательность, логику, быстроту принятия решений, коммуникабельность и умение работать в команде (к примеру, Dota 2, Counter Strike Go – игры для настольных ПК или Call of Duty: Mobile, Brawl Stars – игры для смартфонов). Но тем не менее, они никак не влияют на физические данные играющих и лишают их возможности непосредственного живого общения, физического контакта, умения находить выход из сложных или конфликтных ситуаций.

Однако, даже несмотря на это, очень многие дети (причём, в совершенно разных местах планеты) продолжают делать осознанный выбор в пользу двигательной активности, проявляя при этом настойчивость и последовательность. Так, интервьюируемая №3 может

проявлять недовольство и капризничать в том случае, если родители не позволяют ей играть на улице с другими детьми. При этом ребёнок имеет регулярный доступ к электронным девайсам и широкополосному интернету, но тем не менее сознательно делает выбор в пользу подвижных игр. Ребёнка никто не ограничивает в пользовании смартфоном, ни на один девайс в доме не установлена система родительского контроля, однако интервьюируемая довольно часто предпочитает улицу дому (даже в ненастную погоду). Однако же, на вопрос о знаниях в области национальных игр, свойственных её этносу, интервьюируемая №4 ответила отрицательно. Очевидным был вывод, что её родители не придерживаются традиций национального воспитания и попросту не передали ребёнку данные знания, что затем подтвердилось в беседе с ними.

Интервьюируемая № 4, по просьбе автора наблюдавшая за повседневной жизнью детей в Чехии, также отмечает, что количество детей на улице прямо пропорционально сезону и дню недели. Отсюда можно сделать вывод, что по мере завершения домашних дел, занятий в школе и выполнения домашнего задания, дети спешат вернуться в социум (причём не тот, который максимально им близок – семью, – *Прим. авт.*). Акты коммуникации претерпели существенные изменения – дети могут не расставаться с телефонами даже на прогулке, либо использовать их в перерывах между подвижными и активными играми. Показательна сила традиции в воспитании подрастающего поколения и в Восточной Европе: по словам интервьюируемой № 4 дети часто играют в "кухарку" (paní kuchařka). Традиционно чешские крестьяне много внимания и времени уделяли домашней пище – исторически Чехия являет собой регион, который изобилует мясной, молочной и овощной продукцией. Прямые отсылки к этой, можно сказать, национальной черте можно встретить у Ярослава Гашека в его романе "Похождения бравого солдата Швейка", в котором описывается личность солдата Балоуна, чешского чревоугодника-мельника, попавшего в регулярную армию, по сути, случайно [6].

Однако же, вместе с тем, что позиции детской игры в формировании будущего члена социума ослабевают, ослабевает и воздействие традиций на неё. Исследователь Шереметьева М. А. подчёркивает, что феномен игры определяет в кризисные периоды даже развитие неигровых сфер культуры, проявляясь на всех её уровнях. Но и сама игра не остается неизменной - в переходные периоды из культурного поля почти полностью исчезает аутентичная игра. Мы сталкиваемся с явлениями, обладающими лишь видимостью игрового качества. Игра больше не отвечает задаче целостного раскрытия сил и способностей человека, превратившись в форму манипуляции и симуляции [8].

Учитывая складывающиеся обстоятельства, трудно предположить, что будет с детской игрой в ближайшем будущем: ждёт ли её существенная трансформация либо же полное исчезновение в привычном для всех нас виде. Однако, учитывая всё вышесказанное, стоит отметить, что детская игра как понятие и действие может сохраняться (пусть в изменённой форме) на протяжении всего того времени, пока предыдущее поколение воспитывает последующее в непосредственном контакте по типу "родитель-ребёнок".

Память о прошлом, рассказы старшего поколения о своём детстве – всё это, безусловно, занимает очень значительную часть воспитания ребёнка и, как следствие, напрямую влияет на его формирующееся мировоззрение. Нельзя исключать и сделанный выше вывод о генетической необходимости в процессе игры – эволюция человека всё ещё продолжается, но в масштабах истории и археологии, современный человек не критически далёк от своего прямого предка.

Исследователь Линник Ю.В., рецензируя работу Несанелиса Д.А. "Символические формы поведения в традиционной культуре народов Севера", пишет, что советская писательница Шагинян М.С. удивлялась: лицо у новорождённого младенца как печёное яблоко – сморщенное, будто старческое. Этому факту Линник находит объяснение, обращаясь к учёным античности: Лао-цзы и Сократу. Первый, отмечает Линник, считал, что близость к детству – гарант мудрости: ребёнок лучше чувствует Дао – непосредственно связан с ним. Сократ же – если верить ранним диалогам Платона – учил об анамнесисе: душа ребёнка хранит свежие впечатления вечности, из которой недавно исторгнута - надо ей помочь припомнить познанное там, в мире идей. Взросление удаляет от занебесья [2].

Так или иначе, но даже в трансформированном виде, детская игра будет присутствовать в контексте истории ещё очень длительное время, поскольку представляет собой не что иное, как квинтэссенцию народных чаяний и творчества, а также крепкого генетического фундамента, на котором закладываются сила, дух и лидерство.

Литература

1. Горбунова О.Ф., Дорофеева Т.А., Особенности игры в современной детской субкультуре. / Чебоксары: Дошкольное образование: опыт, проблемы, перспективы развития № 1, 2015. – С 63.
2. Линник Ю.В., Метафизика детской игры. / Архангельск: Вестник поморского университета № 1, 2011. – С 188.
3. Макаренко А.С., О воспитании. / М.: Издательство политической литературы, 1990. – С 416.
4. Рыбаков А.Н. Кортик. [http://loveread.ec/read_book.php?id=4650&p=37#gl_53/] (дата обращения: 25.04.2020).
5. Драгунский В.Ю. Денискины рассказы. [http://loveread.ec/read_book.php?id=52073&p=29#gl_29/] (дата обращения: 25.04.2020).
6. Гашек Я. Похождения бравого солдата Швейка. [http://loveread.ec/read_book.php?id=2342&p=170/] (дата обращения: 25.04.2020).
7. Урджарский район. Общий обзор по району. [<http://e-arhiv.vko.gov.kz/ru/Page/Index/1556/>] (дата обращения: 25.04.2020).
8. Шереметьева М.А., Трансформация детской игры в контексте кризиса национально-культурной идентичности. / Хабаровск: История и культура Приамурья № 2, 2012. – С 18.

ӘРТҮРЛІ ЭТНОС ҰРПАҚТАРЫ ЖАДЫСЫНЫҢ ОЙЫН ЖАЙЛЫ БАЛА КӨЗҚАРАСЫНЫҢ ҚАЛЫПТАСУЫНА ӘСЕР ЕТУІ

Д.А. Бейсембаев

Әр халықтың тарихы кейінгі ұрпақ тәрбиесімен тығыз байланысты. Тәрбиеге көптеген факторлар әсер етеді, мысалы: генетикалық ерекшеліктер, ғасырлық өмір тарихы, этностың немесе этникалық топтың географиялық орналасуының ерекшеліктері. Балалар мен жасөспірімдер оқитудың жоғары деңгейін халық ауыз әдебиеті (ертегілер, әндер, аңыздар, өлеңдер) арқылы ғана емес, сонымен бірге денені немесе ақыл-ойды белсенді қозғалтатын балалар ойындары арқылы көрсетеді. Бұл материал балалар ойындарының және оған ұрпақтар жадының әсері туралы автордың жеке зерттеулерінде негізделген. Мақалада автордың сұхбат барысында алған мәліметтеріне талдау жасалады, онда балалар ойынын, сонымен бірге, оның шығу тегі мен этникалық ерекшелігін жалпы түсіну сұрақтары көтеріледі.

Түйін сөздер: есте сақтау, тәрбиелеу, этнос, интернационализм, балалар ойындары, дағдылар, тарих, мәдениет, балалар, бала, ата-аналар.

INFLUENCE OF MEMORY OF GENERATIONS OF DIFFERENT ETHNOSES ON THE FORMATION OF CHILDREN'S REPRESENTATIONS ABOUT GAMES

D. Beisembayev

The history of one or another people is inextricably linked with the education of the next generation. The upbringing is influenced by many different factors such as: genetic characteristics, centuries-old history of life, features of the geographical location of an ethnic group or ethnic group. Children and adolescents show a high degree of learning through not only oral forms of education through folklore (fairy tales, fables, songs, poems), but also through motor or increased mental activity - through children's games, which at first glance seem to be only one of the stages of growing up. This material is based on personal research by the author of a child's game and the influence of the memory of generations on it. The article provides an analysis of the data obtained by the author during the interview, in which questions of a general understanding of the children's game, as well as its origins and ethnic identity, are raised.

Key words: memory, upbringing, ethnos, internationality, children's games, skills, history, culture, children, child, parents.

А.Т. Байделинова
КГУ СОШ № 12, г. Семей

САМООБРАЗОВАНИЕ КАК ОДИН ИЗ ПУТЕЙ ПОВЫШЕНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО МАСТЕРСТВА ПЕДАГОГОВ

Аннотация: В век глобализации и быстрых изменений появляются все новые информационные каналы. Непрерывно увеличивается объем научных знаний. Справиться учителю с мощными потоками поступающей информации становится все труднее. Отсюда возникает необходимость объединения интересов и талантов творчески работающих учителей и руководителей. Рождение новой школы – трудоемкий процесс. Обновлению подлежат не только содержание обучения, но и работа методического объединения. Необходимо помнить, что общество формируется личностью учителя. Поэтому необходимо создать все условия для профессионального роста педагога. А для этого необходима действенная и эффективная структура методической службы в образовательном учреждении. В статье рассмотрены вопросы самообразования, виды самообразования, повышения качества преподавания. Будут рассмотрены инновационные технологии, которые используются в экономике, бизнесе, но могут быть применимы тогда, когда требуется совершенствование образовательного учреждения.

Ключевые слова: Самообразование, учитель, педагог, методика.

Новое время стремительно преподносит новые веяния в образовательную среду. В связи с этим в последнее время широко обсуждается вопрос о компетенции педагога. Какие знания будет преподносить учитель новой формации? Этот вопрос остается открытым во все времена. В Посланиях Президента РК Н.А. Назарбаева народу подчеркнута, что "страна, не умеющая развивать знания в XXI веке, обречена на провал. Образование должно быть наполнено новым качеством и содержанием". Поэтому, решению этих проблем правительство уделяет большое внимание в результате которого система образования совершает мощный рывок в своем развитии. Образование становится смыслом жизни человека, продолжается всю его жизнь. Перемены в обществе, инновационные изменения в образовании заставили думать и работать по-новому. Глобальное преобразование актуализировало проблему самообразования. Системе образования необходимы специалисты с нестандартным подходом. В связи с этим государство вкладывает огромные средства в образование. Нововведения характерны для любой профессиональной деятельности человека и поэтому, естественно, становятся предметом изучения, анализа и внедрения. Они результат научных поисков учителей, целых коллективов.

К.И. Чуковский: «Я чувствую себя вправе сказать: да здравствует самообразование во всех областях!.. Только те знания прочны и ценны, которые вы добывали сами. Всякое знание должно быть открытием, которое вы сделали сами...».

С.И. Ожегов так трактует понятие: «САМООБРАЗОВАНИЕ – приобретение знаний путем самостоятельных занятий без помощи преподавателя».

САМООБРАЗОВАНИЕ определяют новые подходы, технологии, формы работы, средства.

Источники самообразования: экскурсии, концерты, театр, путешествия, мастер-классы, семинары, курсы повышения квалификации, курсы дистанционного обучения, методическая литература, газеты, журналы, Интернет, видео, аудио информация на различных носителях, телевидение.

Главное в самообразовании МОТИВ!

Мотивы, побуждающие учителя к самообразованию:

Конкуренция: Не секрет, что многие родители, приводя ребенка в школу, просят в класс к конкретному учителю, предметнику или классному руководителю. Если учитель на хорошем счету у администрации, методического совета, отдела образования, он имеет больше прав в выборе классов, нагрузки и др.

Общественное мнение: Учителю не безразлично, считают его «хорошим» или «плохим». Плохим учителем быть обидно!

Материальное стимулирование: Категория учителя, мнение аттестационной комиссии, премии, надбавки, а может быть даже звания и правительственные награды – все это зависит от квалификации и мастерства учителя. Без постоянного усвоения новых знаний этого не добиться.

Интерес: Учиться просто интересно!!! Вправе ли учитель преподавать, если не будет постоянно учиться?

Результат самообразования: повышение качества преподавания предмета, разработанные или изданные методические пособия, статьи, учебники, программы, сценарии, исследования, разработка новых форм, методов и приемов обучения доклады, выступления, разработка дидактических материалов, тестов, наглядностей, создание комплектов педагогических разработок, разработка и проведение открытых уроков по собственным, новаторским технологиям, проведение тренингов, семинаров, конференций, мастер-классов, обобщение опыта по исследуемой проблеме.

В век глобализации и быстрых изменений появляются все новые информационные каналы. Непрерывно увеличивается объем научных знаний. Справиться учителю с мощными потоками поступающей информации становится все труднее. Отсюда возникает необходимость объединения интересов и талантов творчески работающих учителей и руководителей. Рождение новой школы – трудоемкий процесс. Обновлению подлежат не только содержание обучения, но и работа методического объединения. Необходимо помнить, что общество формируется личностью учителя. Поэтому необходимо создать все условия для профессионального роста педагога. А для этого необходима действенная и эффективная структура методической службы в образовательном учреждении.

Наряду с использованием достижений отечественной педагогики, актуальным для современной системы образования в Казахстане является зарубежный опыт, содержащий конструктивные идеи гуманистически ориентированной педагогики. На основе кембриджского опыта апробируются новые подходы в обучении. Идет процесс внедрения концепции 7 модульных программ в массовую школу, что, несомненно, играет огромную позитивную роль.

Рассмотрим инновационные технологии, которые используются в экономике, бизнесе, но могут быть применимы тогда, когда требуется совершенствование образовательного учреждения. Это образовательный консалтинг и аутсорсинг. В мировом образовательном пространстве технологии очень актуальны.

Образовательный консалтинг востребован в современном образовании. Образовательный консалтинг состоит в том, что методист не рекомендует педагогу решения по различным проблемам, а лишь передает ему свои знания и предоставляет информацию по соответствующей проблематике. Полученные знания помогают учителю самому ориентироваться в новых для него ситуациях и принимать правильные решения. А дистанционная форма обеспечивает оперативность и доступность в любой момент. Методист выступает в роли «модератора» – от «moderator» – наставник, руководитель. Чтобы учитель проявил интерес к предлагаемому проекту, модератору необходимо поработать над предлагаемой им схемой. Работа идет по следующему принципу: МО должно заинтересовать учителя, руководителя МО – завуч по научной работе и т.д. Тем для научных исследований множество. Не следует «ожидать» тем только сверху. Очень часто приходится слышать от учителей об очереди в конкурсе. В работе не случайно указывается срок, 2-3 года. Поэтому, завучу необходимо действовать опережающим методом, а не от случая к случаю. К этому надо приучать учителей и учеников. Чтобы сделать работу системной, необходимо самому руководителю над этим поработать. Таким образом, генератором идей должен выступить завуч по инновации. Образно можно сказать, если реклама- двигатель торговли, то завучу по научной работе необходимо аккумулировать всем механизмом под названием образование.

Образовательный аутсорсинг – это привлечение внешних ресурсов для оказания методических услуг, помощи, поддержки. Сегодня аутсорсинг в образовании, применяемый наряду с собственными системами методической работы, представляет собой один из наиболее эффективных подходов к формированию системы обучения работников непосредственно в образовательном учреждении. Результат использования

образовательного аутсорсинга выражается в преумножении интеллектуального капитала образовательной системы и повышении эффективности его дальнейшего использования. В нашем небольшом городе есть большие возможности на базе педагогического, медицинского колледжей, университета «Сырдария», техникума, училища, детские сады, коррекционные центры, медицинские учреждения, сам отдел образования. В областных центрах многие школы работают в сотрудничестве с ВУЗами, СУЗами, различными центрами и т.д. Приглашают выступить на методических мостах с предложенными школой темами научных работников с научной точки зрения, методистов отдела образования, коллег из других школ. Необходимый резерв и потенциал в наличии имеются в большом объеме. Дело только за энтузиастами, т.е., нас с Вами. Чтобы успешно решить задачи и цели методического объединения, следует определить функции каждого члена. Работа над единой методической темой способствует сплоченности коллег, а там, где трудится коллектив единомышленников, несомненно, имеют место энтузиазм, качество работы, результативность.

Образовательный аутсорсинг:

Группы ВТК-временные творческие коллективы;

Группы ВНИК – временные научно-исследовательские коллективы;

Группы наставников, Группы из разных МО, Экспертная группа.

Для того, чтобы бесценный педагогический опыт не пропал, необходимо бережно к нему относиться и оформлять в виде методических «копилочек», отчетов, публикаций в прессе. Это и является задачей ВиртМК: организация сетевого взаимодействия, совместный поиск решения проблем, написание коллективных статей, участие в телекоммуникационных мероприятиях, представление опыта работ, возможность организовать методическое пространство для учителей в целях обмена опытом внутри нашего района.

Стабильность данной системы дает возможность применять различные формы методической работы, что делает работу МО интересной и привлекательной для педагогических работников. Очень важно привлекать к этой работе молодых специалистов, которые намного креативнее, обладают оригинальностью идей, нежели как принято было считать.

В методическом арсенале преподавателей должны быть такие формы организации учебной деятельности, как индивидуальная работа с обучающей системой, создание и использование на уроках презентаций, моделирование, компьютерное тестирование, Интернет, разработка WEB – страниц. Успешность профессионального развития учителя новой формации напрямую зависит от поддержки и помощи методического объединения, основная цель которого – стимулирование педагогов к профессиональному совершенствованию. Путь к творчеству лежит через самосовершенствование, осознание себя в педагогическом процессе как творца. Проектируя свой стиль работы, учитель овладевает способами самопознания и самоанализа педагогического опыта.

К сожалению, не все учителя школ хотят осваивать современные методики, а лишь из года в год практикуют открытые уроки по отработанной системе. Кроме того, в школах у педагогов есть еще желание не «высовываться», и ими руководит самая обыкновенная познавательная лень. Поэтому для более эффективной работы руководитель МО должен привлекать учителей к изучению и обобщению опыта работы учителей-новаторов, обсуждать современные новейшие методики, технологии, достижения науки.

Пришло Новое время в образовании и нельзя работать по-старому. Сейчас нужен очень тонкий, деликатный переход от традиционных форм работы к новым.

Хотелось бы обратить внимание, как руководитель МО, на эффективное планирование и целеполагание. План должен быть реально достижимым при имеющихся технических, финансовых, человеческих ресурсах. Не зря говорят: «Правильно спланированное – наполовину сделанное». В плане своей работы МО должно четко ставить цель, чего в текущем году они хотят достичь.

Чтобы стать успешным человеком, самому учителю надо много учиться, не бояться ломать устоявшиеся стереотипы, овладевать новыми технологиями, самосовершенствоваться. В модернизации образования центральной фигурой является учитель-исследователь, учитель – новатор. Стране нужны гармонически развитые люди, способные создавать материальные и духовные блага.

Сегодня самообразование вошло в "спокойное русло", стало частью имиджа любой уважающей себя школы, элементом "штатной ситуации" в системе жизнедеятельности многих образовательных учреждений, поэтому развитие школы не может быть осуществлено иначе, чем через освоение нововведений. Самообразование –это движение вперёд .

Никогда не сомневайтесь в том, что небольшая группа думающих, преданных граждан может изменить мир: наоборот, именно так всегда и происходит (*Маргарет Мид*).

Литература

1. С.В. Кулькевич. «Организация и содержание методической работы»
2. Послание Президента Республики Казахстан Н.А. Назарбаева народу Казахстана, 2006 г.
3. Ившина Г.В. Педагогические технологии: научные основы, опыт, перспективы. УМП. 2003г.
4. Гридасова Н.В. «Влияние ИКТ на активизацию учебно –познаватель-ной деятельности учащихся» Творческая педагогика, 2011г.
5. Пономарев Б.А. «Психология творчества» М.1984 г.
6. Лепин П.В. Непрерывность образования как основа становления педагогического мастерства. Н. 2000

ОҚЫТУШЫЛЫҚ БІЛІМ БЕРУ ОҚЫТУШЫЛАРДЫҢ КӘСІБИ БІЛІКТІЛІГІН ДАМУ

А.Т. Байделинова

Жаһандану мен жедел өзгеру ғасырында жаңа ақпараттық арналар пайда бола бастайды. Ғылыми білім көлемі үнемі артып келеді. Мұғалімдерге жаңа ақпараттың күшті ағындарын жеңу қиындай түсуде. Сондықтан шығармашылықпен жұмыс істейтін мұғалімдер мен көшбасшылардың мүдделері мен таланттарын біріктіру қажет. Жаңа мектептің дүниеге келуі-қиын процесс. Оқу мазмұнын жаңартып қана қоймай, сонымен қатар әдістемелік бірлестіктің жұмысын да ескеруге болады. Қоғам мұғалімінің жеке басымен қалыптасатынын ұмытпау керек. Сондықтан мұғалімнің кәсіби өсуіне барлық жасау керек. Ол үшін оқу орнында әдістемелік қызметтің тиімді құрылымы қажет. Мақалада өзін-өзі тәрбиелеу, өзін-өзі тәрбиелеу түрлері, оқыту сапасын арттыру мәселелері қарастырылған. Экономика мен бизнесте қолданылатын инновациялық технологиялар қарастырылады, бірақ оқу орнын жетілдіру қажет болған кезде қолданылуы мүмкін.

Түйін сөздер: өздігінен білім алу, мұғалім, педагогика, әдістеме.

SELF-EDUCATION AS ONE OF THE WAYS TO IMPROVE THE PROFESSIONAL SKILLS OF TEACHERS

A. Baidalinova

In the age of globalization and rapid changes, new information channels are appearing. The volume of scientific knowledge is constantly increasing. It becomes increasingly difficult for a teacher to cope with the powerful flows of incoming information. Hence, there is a need to combine the interests and talents of creatively working teachers and managers. The birth of a new school is a laborious process. Not only the content of training, but also the work of the methodological Association are subject to updating. It must be remembered that society is formed by the personality of the teacher. Therefore, it is necessary to create all conditions for professional growth of the teacher. And this requires an effective and efficient structure of the methodological service in an educational institution. The article deals with the issues of self-education, types of self-education, improving the quality of teaching. We will consider innovative technologies that are used in the economy and business, but may be applicable when the improvement of an educational institution is required.

Key words: self-education, teacher, teacher, methodology.

А.Д. Саметкалиева

Семей қаласының Шәкәрім атындағы мемлекеттік университеті

ОРТА МЕКТЕП ОҚУШЫЛАРЫН ШӘКӘРІМ ШЫҒАРМАЛАРЫН ОҚЫТУ АРҚЫЛЫ ТӘРБИЕЛЕУ МӘСЕЛЕСІ

***Аңдатпа:** Мақалада қазақ халқының ұлы тұлғасы Шәкәрім Құдайбердіұлының шығармаларын орта мектеп оқушыларына оқыту арқылы дұрыс тәлім-тәрбие беру мәселесі қарастырылады. Ежелден ата-бабамыз ұлан-байтақ елі мен қазынаға толы жерін қорғап, келер ұрпаққа аманат етіп қалдырған. Осы миссияны орындау барысында жанын салып, жас ұрпаққа үлкен үміт артқан. Халықтық педагогикаға назар аударсақ, еліміз қашан да өзінің орнын басатын жас толқынға барынша дұрыс тәрбие беруге тырысқан. Осы тұста әдеби шығармалар біліммен қатар тәрбие берудің қайнар көзі болды. Халық ауыз әдебиеті үлгілерінен бастап бүгінгі күнгі әдебиет үлгілерінің барлығы өзіне тән тәрбиелік мәнге ие. Соның ішінде қазақтың біртуар тұлғасы, ақын, жазушы, пәлсапашы, тарихшы, Абайдың ақын шәкірті Шәкәрім Құдайбердіұлының әдеби мұрасын ерекше атап өтуге болады. Шәкәрім әр шығармасында адамгершілік қасиеттерді насихаттап, жақсы мен жаманның аражігін ашып береді. Орта мектеп оқушыларына Шәкәрімнің шығармаларын оқытып, меңгерту арқылы тәрбиелеу елімізге пайдасын тигізетін адамгершілігі жоғары, мәдениетті, білімді ұрпақты өсіруге мүмкіндік береді.*

***Түйін сөздер:** Шәкәрім, шығарма, мектеп, оқыту, тәрбие.*

Қазақ әдебиетінде өзіндік ойып алар орны бар ерекше тұлға Шәкәрім Құдайбердіұлының өмірі мен шығармашылығы әлі күнге дейін өз маңызын жойған емес. Хакім Абайдың ақындық мектебінен сусындап, даналардың сөзін оқып, тыңдап өскен Шәкәрімнің шығармашылық әлемі оқырманын бірден баурап, тереңіне алып кетеді. Шәкәрімнің өмірі қандай ерек болса, қалдырған асыл мұрасы да соншалықты өзгеше және күрделі. Оқырман ретінде ақынның шығармашылығын өз деңгейінде бағалау үшін оған соншалықты рухани деңгей мен білім, ізденіс пен зерде қажет.

Бүгінгі жаһандану дәуірінде жас ұрпақты Шәкәрімнің шығармаларын оқытып, бойына сіңіріп, оның ұстанымдарын тәрбиенің қайнар көзі ретінде пайдалану өте өзекті мәселе.

Ғұлама ғалым, философ Әбу Насыр әл-Фараби өзінің қанатты сөзінде «Тәрбиесіз берілген білім – адамзаттың қас жауы» дейді. Ата-бабамыз қашан да баланың болашақ ел тұтқасын ұстайтын азамат болатынын ескеріп, бала туыла салғаннан-ақ тұрмыс-салт жырларының түр-түрімен сусындатып өсірген. Ұлы Абай қазақтың көркем әдебиет үлгілерімен өмір сүретіндегіне және әдебиеттің қазақ өмірімен біте қайнасқан байланысына:

Туғанда дүние есігін ашады өлең,
Өлеңмен жер қойнына кірер денең.
Өмірдегі қызығың бәрі өлеңмен,

Ойлансаңшы, бос қақпай елең-селең, – дейді [1]. Дүние есігін ашқан сәттен бастап бесік жырымен әлдиленген бала өзіне қарата айтылған сөздердің барлығын бойына сіңіріп, рухани бай болып өседі.

Әуелде айтылған «Тәрбие – тал бесіктен» деген сөздің де түп мағынасы осындай. Бала тәрбиесіне ең алдымен жауапты ата-анасы болса, оның ой-санасын биікке шығаратын, өресін кеңейтетін асыл білімнің дұрыс игерілуіне тікелей ықпал ететін адам – ұстаз.

Еліміздің ертеңі саналатын мектеп оқушыларына адами құндылықтарды насихаттап, іргетасы мықты тұлға ретінде қалыптастыру мәселесі барлық кезеңде өз маңызын жоғалтпай, педагогика ғылымының басты нысаны болып қала береді. Оның үлгілерін келер ұрпақты тәрбиелеуде пайдаланудың қажеттілігі мен теориялық-педагогикалық түпнегіздері сонау Аристотель, Сократ, Платонның ілімінен бастау алып, Жан-Жак Руссо, Я.А. Коменский, К.Д. Ушинский, В.А. Сухомлинский, А.С. Макаренко, Б.С. Гепшунский, В.М. Гинецинский, И.Л. Подласый, М.Ф. Харламов, Н.Е. Щуркова сынды шетел педагогтары, еліміздің ғалымдары Қ.Б. Жарықбаев, Ж.Ы. Намазбаева және т.б. ғылыми-теориялық тұрғыдан тереңдетуге үлес қосты.

Ұлттық әдебиетімізде хакім Абайдың ақындық мектебінен сусындап, сара жолын өзіндік ізденісі, ұмтылысы арқылы тапқан кемеңгер ойшыл, ақын, жазушы, тарихшы Шәкәрім Құдайбердіұлы еңбектері қанша заман өтсе де, өз маңызын жоймайтын өміршендігімен ерекше. Шәкәрім жастайынан өзін қоршаған дүниеге, жалпы әлемге, өмірге өзгеше көзқарас танытып, заманынан озық ой түйіндеп отырған. Кітаптан өзге ақпарат көзі жоқтың қасы болған уақытта да ол өзінше араб, парсы, орыс, түрік тілдерін үйреніп, Шығыс пен Батыстың әдебиетін меңгере отырып білімін толықтырған. Шәкәрім өзінің шығармаларында ақ пен қараны ажыратып, оқырманына те ізгі қасиеттерді дәріптейді. Ғылымға деген ынтықтығын және оған жастарды үндеуін өзінің «Насихат» атты өлеңінде:

Жастарым, құмар болма көрінгенге,
Жас күнде бойды үйретпе ерінгенге.
Аз ойна да, көп ойла, осынымды ұқ,
Өкінбе жастық бойдан серілгенде.
Ғылым тап жас күнінде буын қатпай,
Басында байқамассың дәмін татпай.
Менің көрген жайымды сендер білсең,
Ғылым үшін жүрер ең тыным таппай.
Адамнан адам озар немен артып,
Бұл сөзді ақылға сал, кірге тартып.
Залымдықпен ел алса, сол оза ма,

Маңайының бәрін де оттай шарпып? – деп жазады [2]. Бұл – ақынның жас буынға өз уақыттарын бос өткізбей, пайдалы ілім үйреніп, оны іске асыруға шақырған жыр шумақтары.

Ақылды да дарынды сом тұлға ретінде Шәкәрімнің қасиеті адамгершілік заңы сипатының дәл өзіндей болатын. Оның өмір философиясы мен қалдырған мұрасы – осының куәсі. Оның есімі мен шығармашылығы ақталғаннан кейін Шәкәрім туралы қазақ тілінде көптеген мақалалар мен кітаптар жазылды [3].

Бүгінгі күні Шәкәрімнің мұрасы мектеп қабырғасында қалай оқытылып жүр деген сұрақтар туындайды. Оқытудың ұстанымдары әдеби тектің өзге түрлері, соның ішінде поэма жанры да бар, оқытуда қолданатын оқу-әдістемелік жұмыстармен мазмұндас. Көркем шығарманың тақырыбы, идеясы, көркемдік әлемі, тарихи-әлеуметтік ұстанымдар қай жанрды талдағанда болсын ортақ мәселелер екені белгілі. Дегенмен, Шәкәрім шығармаларының көлемі, сюжеттік, композициялық құрылымы, образдар жүйесі, тілдік ерекшеліктерін талдауда, оқу танымдық жұмыстарды жүргізуде күрделілігін байқатады.

Шығарманың идеялық мазмұнын ғылыми тұрғыда талдап айқындауда жазушының эстетикалық талғамын, дүниетанымын, көзқарасын танып білудің мәні зор. Ол көбіне жазушылардың өмірінен мәлімет беру арқылы жүзеге асырылып жүр. Әйтсе де, тек қаламгер өмірбаянын түсіндіру арқылы ғана қаламгердің дүниетанымын, оқырманына айтпақ ойын айқындауға болады деген ұшқары ой тумаса керек. Соған орай, мектептерде оқылатын шығармалардың идеялық, композициялық, жанрлық негізіне қарай жазушының өмір сүрген дәуірінің белгілі бір кезеңіне (қоғамдық көзқарасы) оқушылардың назарын аударып, ерекше мән беріліп оқытылуы керек.

Шәкәрімнің өлеңдерін оқытпас бұрын шығармашылық ғұмырнамасымен таныстырып өтеміз, яғни оқушы өзі оқып отырған шығарманың авторы жөнінде мағлұмат білуге міндетті. Оны бекіту мақсатында Шәкәрімнің тұлғасы «Шәкәрім кім?» деген ассоциация құруға болады, яғни, визуалды қабылдау арқылы баланың ойына ассоциация сақталып қалады.

Мысалы, «Адамдық борышың» өлеңін алып қарастырсақ:

Адамдық борышың –
Халқыңа еңбек қыл.
Ақ жолдан айнымай
Ар сақта, оны біл.
Талаптан да білім мен өнер үйрен,
Білімсіз,
Өнерсіз,
Болады ақыл тұл.

Мақтанға салынба
Мансаптың тағы үшін.
Нәпсіңе билетпе
Басыңның бағы үшін.
Өміріңді сарп қыл өлгеніңше,
Жоба тап,
Жол көрсет,

Келешек қамы үшін, – дейді. Байқап отырғанымыздай, өлең өте биік сезімдерге құрылған, рухани, адамгершілік, ақыл-парасат, тазалық, адалдық, өнер, еңбек, бақыттың мәні, мәңгілік өмір сынды көптеген ұғымдар оқушының ой-санасын өрбітіп, ойландыратыны хақ. Осы өлеңді оқушы санасына жеткізу мақсатында тапсырмалар легін былай бастаймыз:

- өлеңнің тақырыбына мән беріп, не туралы жазылды деп ойлайсың?
- өлеңді бірнеше мәрте оқып шығып, түсінбеген сөздеріңді белгілеп қой;
- өлеңде ақын бізге қандай ой салғысы келді?
- Шәкәрім өлеңде қандай қасиеттерді дәріптейді?

Осы сұрақтарды қоя отырып, өлеңде баланың түсінуіне қиын деген сөздерді түсіндіріп, глоссариин ретінде жазғызған жөн. Өйткені оқып отырған өлеңдегі кей сөздің нақ мағынасын түсінбеген оқушыға оның толық мән-мазмұнын түсіну мүлдем қиынға соғады. Сол себепті алдымен глоссариинге оқушыға түсініксіз сөздерді мағынасымен бірге жазғызамыз.

Мұғалім өлеңнің поэтикалық көркем тіліне, құрылымына міндетті түрде назар аударуы, өзі талдамас бұрын оқушылармен жұмыс жүргізуі керек. Яғни олардан өздеріне ұнаған шумақтар, әдемі, сұлу деген бейнелі сөздер, ұтымды, шебер шыққан сөз тіркестерін сұрап білудің маңызы зор [4].

Оқу-тәрбие жұмысы дұрыс қойылған мектептерде орта буын сыныптар мен жоғары сынып мұғалімдері арасында тығыз байланыс болады. Өлеңді мұғалімнің өзінің мөнерлеп оқуы, күйтабақтарды пайдалану, сабаққа көркемсөз оқудың шеберлерін шақырып, кездесу өткізу, табиғатқа саяхат жасау, сол жерде табиғат лирикалары туралы өлеңдер оқып, оны бейнелейтін суреттер көрсету, әндер тындап, алған әсерлері бойынша ізін суытпай пікірлесу, әңгімелесу өткізу, сыныптан тыс оқуларда лирикалық шығармаларға көбірек көңіл бөліп, мөнерлеп оқу үйірмесін құру сияқты лирикалық шығармаларды сүйеге баулу жұмыстарын жүргізу нәтижелі, тиімді болмақ. Кейбір ұстаздар тәжірибесінде әр сабақтың алдында «поэзияға» 3-5 минут бөліп, белгілі бір тақырып айналасында оқушылар өздері сүйетін өлеңдерді оқуға, жатқа оқуға, өз өлеңдерін оқуға мүмкіндік алады. Егер бұл жұмыс жақсы ойластырылып, жүйелі ұйымдастырылғанда, оның нәтижесі де ойдағыдай болмақ. Оқушыларды жалықтырып алмау үшін, мұндай «кездесулерді» аптасына 1-2 рет өткізуге болады [5].

Шәкәрім шығармаларын оқытудың ерекшеліктеріне тоқталсақ, Шәкәрім шығармалары оқушылардың жас ерекшелігі мен қабылдау деңгейіне, білім деңгейіне байланысты жеке қарауды талап етеді. Психологиялық тұрғыдан әлі қалыптаса қоймаған мектеп оқушыларына ақынның өз өлеңіндегі айтқысы келген ойын, сезімін жеткізу мақсатында түрлі әдіс тәсілдерді қарастырған жөн. Прозалық шығармаларда жазушының жеткізгісі келген ойын білу үшін көңіл бөліп оқу жеткілікті болса, лирикалық шығармаларды түсіну үшін бала да сезімтал, жаны мен жүрегі нәзік, ақынжанды болуы қажет. Мұндай мінез бен қасиет әр балада кездеспейтіні заңды құбылыс, сол себепті де сынып оқушыларын толық білімнің саясына алу үшін ұстаз аянбай еңбек етіп, оқушыға әрдайым дұрыс бағыт-бағдар мен нәтижелі білім беруі қажет.

Оқушыларға Шәкәрімнің «Адамдық борышың», «Жастарға» өлеңдері адамгершіліктің, ізгіліктің негізін қалыптастырады деп ауыз толтыра айтуымызға әбден болады. Оқушының ой-санасы қалыптасып, дүниені басқа қырынан танып келе жатқан шағында Шәкәрімнің осы өлеңдері оған ой түзейтін, бой түзейтін темірқазық болады. Өйткені баланың жаны таза, ол қулық-сұмдықты, алдау-арбауды, үлкен өмірде жақсылықтың жанында әрдайым жамандық бірге жарысып жүретінін білмейді, баланың көңілі ақ қағаздай таза, оған ата-анасы, ұстазы, қоршаған қоғам не жазам десе де баланың көңілі оны қабылдайды. Сондықтан, қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімінің қолында баладан үлкен аманат жоқ.

Қорытындылай келе айтарымыз, орта мектепте Шәкәрімнің шығармаларын оқыту арқылы оқушыларды адамгершілікке, ізгілікке, адалдыққа, әділдікке, адам деген атқа лайық барша жақсы қасиеттерге үйретеміз. Шәкәрімнің шығармашылығын оқушыларға оқыта

отырып тәрбиелеп, жас ұрпақты білімді, көкірек көзі ояу, парасатты етіп өсіру – әр ұстаздың еңбегінің жемісі. Қанша уақыт өтсе де, өз маңызын жоймай, өміршеңдігімен өзгешеленетін Шәкәрімнің шығармашылығы – білім мен тәрбиенің қайнар бұлағы ретінде оқушының жүрегі мен ой-санасынан орын табатынына сенімдіміз.

Әдебиеттер

1. Абай Қалың елім, қазағым... Өлеңдер.– Алматы: Атамұра, 2002. – 224 бет.
2. Шәкәрім. Қазақ айнасы: Өлеңдер мен поэмалар. – Алматы: Атамұра, 2003.-296 б.
3. Сыдықов Е.Б. Шәкәрім: ғылыми-танымдық басылым. – Алматы: ҚР БҒМ ҒК ФСДИ, 2013. – 441 б.
4. Бітібаева Қ. Әдебиетті оқыту әдістемесі. – Алматы: Рауан, 1997 – 288 бет.
5. Дайыров Ә., Нұрмаханов Ж. Орта мектепте лириканы оқыту. – Алматы, 1991. – 131 б.

ПРОБЛЕМЫ ВОСПИТАНИЯ УЧАЩИХСЯ СРЕДНИХ ШКОЛ ЧЕРЕЗ ОБУЧЕНИЕ ПРОИЗВЕДЕНИЙ ШАКАРИМА

А.Д. Саметкалиева

В статье рассматриваются вопросы правильного воспитания учащихся средних школ через обучение произведений великой личности казахского народа Шакарима Кудайбердыулы. С незапамятных времен наши предки защищали свой народ и земли, богатые сокровищами, и оставляли их в наследство будущим поколениям. Выполняя эту миссию, они отдали свою жизнь и возлагали большие надежды на подрастающее поколение. Если обратить внимание на народную педагогику, наши предки всегда старались правильно воспитывать молодое поколение, которое заменит их. В этом плане литературные произведения стали источником знания и воспитания. Все образцы литературы, начиная с образцов фольклора, сегодня имеют своеобразное воспитательное значение. В частности, особое внимание можно уделить литературному наследию Шакарима Кудайбердыулы, поэта, писателя, философа, историка, ученика Абая. В каждом произведении Шакарим пропагандирует нравственные качества, различает добро и зло. Воспитание учащихся средних школ через обучение и освоение произведений Шакарима дает возможность вырастить нравственное, культурное, образованное поколение, которое принесет пользу стране.

Ключевые слова: Шакарим, произведение, школа, образование, воспитание.

PROBLEMS OF EDUCATING SECONDARY SCHOOL STUDENTS THROUGH TEACHING SHAKARIM'S WORKS

A. Sametkaliyeva

The article deals with the issues of proper education of secondary school students through teaching the works of the great personality of the Kazakh people Shakarim Qudayberdiuly. Since time immemorial, our ancestors protected their people and lands rich in treasures, and left them as a legacy to future generations. Performing this mission, they gave their lives and had high hopes for the younger generation. If you pay attention to folk pedagogy, our ancestors always tried to properly educate the young generation that will replace them. In this regard, literary works have become a source of knowledge and education. All samples of literature, starting with samples of folklore, today have their own educational value. In particular, special attention can be paid to the literary heritage of Shakarim Qudayberdiuly, a poet, writer, philosopher, historian, and student of Abay. In each work, Shakarim promotes moral qualities, distinguishes between good and evil. Education of secondary school students through teaching and mastering the works of Shakarim makes it possible to raise a moral, cultural, educated generation that will benefit the country.

Key words: Shakarim, works, school, education.

А.К. Сапакова, А.А. Тайжумина

Семей қаласының Шәкәрім атындағы мемлекеттік университеті

ХИМИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯ ПӘНІНЕН «МҰНАЙДЫ ӨНДЕУ» ТАҚЫРЫБЫН ЭЛЕКТРОНДЫҚ ОҚИТУДЫҢ ОҚУ-ӘДИСТЕМЕЛІК НЕГІЗІ

Аңдатпа: Білімді ақпараттандыру – ХХ ғасырдың ортасынан бастап ақпараттық жарылыс немесе революция сипатындағы, қазіргі қоғамды ақпараттық қоғам ретінде сипаттайтын қоғамды, процестерді ақпараттадырудың бір бөлігі. Бұл, адамзат өмірінің барлық салаларында ақпараттық процестердің рөлінің артқандығын білдіреді, оны өндіру, өңдеу, сақтау және қолдану құралдарындағы ақпараттың қажеттілігі артты. Бұл мақалада электронды оқу құралдарын құрастыру мәселесі қарастырылып, оларды құруға қойылатын негізгі талаптар келтіріліп, электронды оқулықтарды құрастыру қажеттілігі анықталып негізделді. Студенттер үшін электрондық оқулық – жоғары оқу орынында оқыған жылдардың барлығында да өздері толықтырып отыра алатын және нәтижелік емтиханға дайындалуға көмектесетін мәліметтер базасы болып келеді. Электронды оқулықтармен жұмыс істеу әрбір білім алушының өз мүмкіндігін есепке ала отырып, оқып үйрену ісін жеке дара жүргізу болып саналады. Мақалада химиялық технология пәні бойынша «Мұнайды өңдеу» тақырыбының электрондық оқу-әдістемелік кешені көрсетілген. Электрондық оқулықтың жетістіктері мен оқыту түрлері туралы көрсетілген. Электрондық оқулықтың «Turbo Site» бағдарламасында құрастыру құрылымы туралы мағлұмат берілген. «Химиялық технология» пәнінің оқу мақсаты мен міндеттері туралы айтылған. «Мұнайды өңдеу» тақырыбы бойынша дидактикалық материалдар ұсынылған.

Түйін сөздер: электрондық оқулық, химиялық технология, мұнайды өңдеу, АКТ, Turbo Site бағдарламасы.

ҚР білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында білім алушыларға «баршаға бірдей сапалы білімге қол жеткізу; коммуникативтік және кәсіптік құзыреттілікті дамыту» [1] екендігі айтылған. Осымен бірге, білім алушылардың пән бойынша біліктіліктерін игертуде оқытудың электронды системасын жүзеге асыруға және студенттердің кәсіби біліктіліктерін жетілдіру керектігі айқындалған.

Білімді ақпараттандыру – оқытуға және тәрбиелеуге ақпараттық өнімдерді, құралдарды, технологиялады енгізу негізіндегі педагогикалық процестерді түрлендіру шараларының кешені. Білім беруді ақпараттандырудың теориялық негізі болып, біріншіден информатика, содан кейін кибернетика, жүйелер теориясы, және де дидактика табылады.

Білім беру, «Қазақстан-2030» стратегиялық бағдарламасының приоритеттерінің бірі ретінде білім берудің ұлттық моделі ретінде құрылуы, Қазақстандағы білім беру жүйесінің әлімдік білім беру кеңістігіне интеграциялануы сияқты негізгі тенденциялармен сипатталады[1].

Қазіргі әлемде индустриальдыдан ақпараттық цивилизацияға көшу жағдайында қоғамның дамуының жүйекұраушы факторы мемлекеттің саяси, экономикалық, әлеуметтік қызметіне белсенді түрде әсер ететін, экономика мен қоғамдық қарым қатынастардың глобалдану процестерін анықтайтын ақпараттық-коммуникациялық сфера болып табылады.

Қазақстан Республикасының білім жүйесін ақпараттандыру концепциялары білім берудің барлық деңгейін ақпараттандырудың миақсатын, міндетін, бағыттарын, жолдары мен механизмдерін айқындайтын бірқатар көзқарастар жүйесін қамтиды.

Білім беруді ақпараттандыру қазақстандық білім беру жүйесіне үлкен перспективалар ашады. Соңғы жылдарда компьютерлік, телекоммуникациялық техника мен технологиялардың қоғам өміріндегі рөлі мен орны т.бегейлі өзгерді. Ақпараттық және коммуникациялық технологияларды игеру әр адамның жеке индивид ретіндегі қалыптасуында оқу мен жаза білу сияқты құзыреттіліктермен бір қатарда орналасады. Ақпараттық құзыреттіліктерді иелену қоғамның одан әрі даму жолын анықтай алды.

Ақпараттандыруды өндіруді білім берудегі барлық жүйелерді реформалау құралы ретінде қарастыруға болады [1].

Заманауи технологиялардың дамуы қоғамның интеллектуалдық потенциалына тәуелді, сәйкесінше мемлекеттегі білім беруді дамыту деңгейіне байланысты. Білім берудің сапасы мен құрылымына қатысты сұрақтар қоғамда әрдайым маңызды орын алады. Барлық дамыған және көптеген дамып келе жатқан мемлекеттерде білім беруді ақпараттандырудағы белсенді процестер байқалады.

Әлемдік практикада білім беруде ақпараттық-телекоммуникациялық технологияларды қолданудың көптеген мысалдары, сондай-ақ оқытуда жәксы нәтиже беріп жатқан бағдарламалар мен жобалар бар. Білім беруде дистанционды оқытуды кеңінен пайдалану көрініс тапты.

Мұндай халықаралық фонда қазақстандық білім бері ұйымдарының жағдайын қанағаттанарлықсыз деп бағалауға болады, себебі, білім беру жүйесін ақпараттандыру дамудың тек бастапқы сатысында деп айтуға болады.

Жоғары білім беруді ақпараттандыру жағдайы факультеттерде (деканаттарда) оқу процесін басқаруда, қарды-бухгалтерлік іс-әрекеттерді басқаруда (еңбекақы, стипендия, материалдар және негізгі құралдар және т.с.с.) жеке локальды автоматтандырылған жұмыс орыны (АЖО) болатын білім беруді басқарудың автоматтандырылған жүйесін құрастыру мен қолдану бөлігімен сипатталады. Сонымен қатар, электрондық оқулықтарды, оқыту бағдарламаларын құрастыруға байланысты жеке әзірлемелер бар. Алайда, бұл бағытта жүйелендіру, координациялау және мақсатқа бағытталған жоспарлау мен қаржыландыру жағдайы әлсіз қамтылған. Дистанциондық оқыту саласында жеке оқу орындарында зерттеулер мен әзірлемелер орындалып жатыр, алайда жақсы, қанағаттандырарлық нәтиже жоқ.

Республикамызда оқу-тәрбиелік процесін бағдарламалық қамтамасыз ету келесі түрлер бойынша жүзеге асырылады:

- 1) Бақылаушы және тестілеуші бағдарламалар;
- 2) Бағдарлама-тренажерлар;
- 3) Оқу ақпараттық-анықтамалық жүйелер;
- 4) Кәсіптік-бағыттаушы модельдеуші бағдарламалар мен орталар;
- 5) Оқыту және дамытушы компьютерлік ойындар
- 6) Электрондық білім қоры кешендері

Қазіргі кезде бақылаушы және тестілеуші бағдарламалар кеңінен қолданылып жүр.

Мультимедиялық үйретуші жүйелерді әзірлеу жалғасуда. Бірақ-та олардың мемлекеттік тілде әзірленіне қажетті назар аударылмайды. Үйретушісі оқу бағдарламаларын құрастыру незінен мектеп және ЖОО пәндерінің әлеуметтік блогы бойынша электрондық оқулықтардың сериясын дайындаған энтуазистер күшімен жүргізіледі. Техникалық білім беру бойынша да электронды оқулықтар құрастыру жүзеге асырылуда. Электрондық оқулықтар білім базасының және индивидуальды оқу ортасының даму мүмкіндігін көрсететін ашық жүйелер ретінде әзірленіп жатыр және дистанционды оқытудың негізгі формасы болып табылады[9].

Ақпаратты-ресурстық орталық ретінде электрондық оқулықтардың, оқыту видеоларының, медиатекалардың республикалық және аймақтық банкісін құру қажеттілігі әлі де өзекті мәселелердің бірі. Оқытуды ақпараттандыру ақпараттық-оқыту ортасының дамуын көрсетеді, бұл жерде оқыту телевидеосы маңызды рөл атқарады. Теледидар оқу ақпаратын алыс және аз халықты жерлерге жіберуде кең мүмкіндіктерге ие.

АК ортаның даму саласында қазіргі уақытта республикамызда мәліметтер беруде аймақтар арасында ақпараттық үлкен көлемін жоғары жылдамдықпен алмасуды қамтамасыз ететін, мемлекеттік және мемлекеттік емес құрылымдарға жататын магистральды каналдар белсенді дамуда.

Оқу жүйесін ақпараттандырудың басты бағыттарының бірі оқытуды басқарудың ақпараттық жүйесін (ОБАЖ) әзірлеу және өндіріске енгізу болып табылады.

Қазіргі уақытта ОБАЖ жобасының алғашқы фазасының әзірлемесі аяқталды, оның нәтижесінде білім берудің облыстық департаментінен ҚР БҒМ-не мәліметтерді енгізу автоматтандырылды[2].

Қазақстан Республикасындағы оқыту жүйесін ақпараттандырудың негізгі мақсаты жаңа ақпараттандыру технологияларын пайдалану нешінде қазақстандық білім сапасын арттыруды қамтамасыз ететін, азаматтарға білім алудың барлық деңгейлер мен сатыларында білім алуға тең мүмкіндікпен қамсыздандыратын білім берудің бірыңғай ақпараттық орталығын құрастыру және Қазақстан Республикасының ақпараттық кеңістігін әлемдік білім беру кеңістігіне интерациялау болып табылады.

Мақсатқа жету үшін және білім берудің бірыңғай ақпараттық орталығын эффективті қолдануда маңызды міндеттердің кешенді шешімін табу қажет:

- Оқу үрдісіне мемлекеттік тілде әзірленген электрондық оқу материалдарын құрастыру, тарату және енгізу;
- Білім берудің мемлекеттік орындарында оқу үрдісіне жаңа ақпараттық технологияларды қолдана алатын педагогикалық, әкімшілік және инженерлі-техникалық кадрларды даярлау;
- Білім беру ұйымдарын есептеуіш техникамен, заманауи электрондық оқу материалдарымен және глобалды ақпараттық желіге қол жетімділік құралдарымен қамсыздандыру;
- Қазақстан Республикасының білім жүйесінің ақпараттық инфраструктурасын құрастыру;
- Ақпараттандыру процесін ғылыми қамсыздандыру, ақпараттық технология нешінде заманауи білім берудің әдістемесін әзірлеу;
- Білім саласындағы мемлекеттік басқару мен реттеу жүйесінің бірыңғай ақпараттандырылған инфрақұрылымын құрастыру.

Осындай қойылған міндеттерді шешу барысында оның мемлекеттің әлеуметтік-экономикалық дамуына ықпалын ескеру керек.

Білім беру жүйесінің ақпараттандырылуын қамсыздандыратын негізгі ресурстар қаржылық және кадрлық ресурстар, ғылыми-техникалық потенциал, ақпараттық ресурстар және материалды-техникалық құралдар болып табылады.

Алға қойылған міндеттерді жүзеге асыру және мақсатқа жету үшін білім жүйесін ақпараттандырудың Мемлекеттік бағдарламасын даярлау керек.

Қазіргі кездегі жаһандық коммуникациялық, ақпараттық қоғамның дамуы уақытында білім жүйесін модернизациялау қажеттілігі туып отыр.

Негізінен оқытуды ақпараттандыруға көп көңіл бөлінуде. Оқытуды ақпараттандыру білім жүйесін әдістемелік, технологиялық және практикалық жағынан және АКТ мүмкіндіктерімен іске асыруға бағытталған ғылыми-педагогикалық, оқу-әдістемелік, бағдарламалау-технологиялық әзірлемелерді кең ауқымда қолданылуын қамтамасыз ететін мақсатқа бағытталып, ұйымдастырылған үрдіс ретінде қарастырылып жатыр.

Білім берудегі ақпараттандыру көптеген зерттеушілердің (Латышев В.Л., Пак Н.И., Роберт И.В., Советов Б.Я., Рудинский И.Д., Румянцев И.А., Семенов А.Л., Рудченко Т.А., және т.б.) еңбектерінде] қарастырылған. Оларда АКТ құралдарын білім алушылардың қабілеттерін дамытушы оқытуды оңтайландыру формалары мен әдістемелерінде, тәрбиелеу, білім алушылардың зерттелетін нысан, құбылыс, үрдістер туралы мәліметтерді жинау, өңдеу, тарату нешіндегі өзіндік оқу қызметтерін жүзеге асыру біліктіліктерін қалыптастыру мақсатында қолдану керектігі атап көрсетілген.

Н.К. Кожбанова, А.А. Калиева, Б.А. Ибраимова жұмыстарында химиядан АКТ қолдану студенттердің шығармашыл қабілеттерін арттыру, тез ойлап, жауап беру машығын қалыптастыру, оқыту сапасын жоғарылату, білім алушылардың өздігімен еңбектенуін дағдыландыру сияқты нәтиже көрсетуге мүмкіндік береді.

Электронды оқулық – оқу материалдары мен интерактивті тестер жүйесінен тұратын компьютерлік бағдарлама болып табылатын оқу құралы. Электрондық оқулық – бұл білім беру процесінде студенттер жаңа білім мен дағдыларды игеру үшін пайдаланатын құрылымдалған және жүйеленген материалдарды қамтитын электрондық түрдегі оқу құралы; ол логикалық презентациямен, жоғары техникалық жабдықталуымен және көркемдік шеберлігінің жоғары деңгейімен сипатталады.

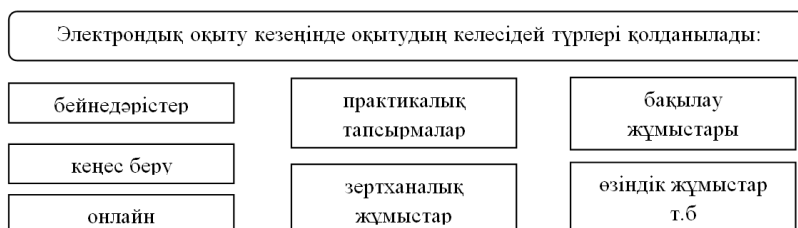
Электрондық оқулықтың басылған аналогтан бірнеше артықшылығы бар:

- қарапайымдылығы мен қолданудың қарапайымдылығы;
- электрондық оқулықтың ресурсын жаңарту мүмкіндігі;
- оқу процесін автоматтандыру және білім беру қызметтерін ұсыну жылдамдығын арттыру;
- берілетін ақпараттың толықтығы [3].

Электрондық оқыту оқу барысында субъектілер арасында өзара бір-бірімен интербелсенді байланыс орнатып, білім алушылардың оқу-танымдық іс-әрекет түрлерін дамыту және жылдам кері байланыс орнату арқылы жүзеге асады. Электрондық оқыту шарттары бойынша білім алушы оқыту мазмұнын өз бетінше қабылдап, қажетті білімді меңгеріп, қолданбалы программалық жабдықтар мен сандық оқыту ресурстары көмегімен қабылдайды. Мұғалім жалғыз білім көзі емес, сонымен қатар білім алушыға тікелей бағыт бағдар беріп, оқу материалдарымен толық қамтылып, онымен жұмыс жасауын ұйымдастырып, қажет жағдайда кеңес беріп, қолдау көрсетіп отыратын тьютор ретінде де жұмыс атқарады [4].

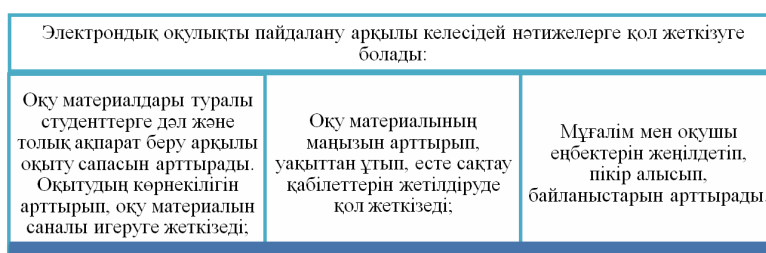
Электрондық оқыту оқытушының оқыту жүйесінің ерекшеліктеріне сәйкес, оқытуды ұйымдастыру желісімен, оқыту технологиясына сай түрлі формада жүзеге асады.

Электрондық оқытудың басты шарты мемлекеттік білім беру стандартының талаптарына сай және оқу орнының меңгерушісімен келісілген типтік оқыту жоспары немесе мамандыққа даярлауға бағытталған оқытудың жұмыс жоспары негіз болады [4]. 1-суретте электрондық оқулық кезеңіндегі оқыту түрлері көрсетілген.

Сурет 1 – Электрондық оқыту кезеңінде қолданылатын оқыту түрлері

Электрондық оқулықтарды пайдаланудың маңызы 2-суретте көрсетілген және ол өте көп және студенттердің сабаққа деген қызығушылығын арттырып, білім деңгейін көтеруге өз септігін тигізері анық.

Сурет 2 – Электронды оқулықтарды пайдаланудың маңызы

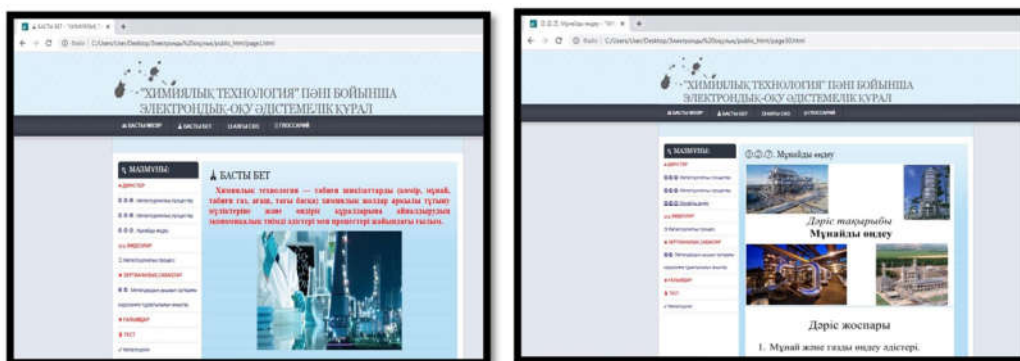
Электрондық оқулықтың ең басты құндылығы – жай оқулықтағы материалдарды арнайы көрнектіліктер арқылы жеткізу мүмкіндігі.

Білім беру саласында «электрондық оқу құралдарын» пайдалану студенттердің танымдық белсенділігін арттырып қана қоймай, логикалық ойлау жүйесін қалыптастыруға, шығармашылықпен еңбек етуіне жағдай жасайды. «Химиялық технология» пәні осы бағытта жүргізілетін педагогикалық мамандықтағы 4 курс студенттері үшін негізгі пәндердің бірі болып саналады. «Химиялық технология» пәні студенттерді дайындау барысында маңызды орын алады және 5В011200 – «Химия» мамандығында оқитын студенттер үшін профильдік пәндер блогының таңдаулы компоненті болып табылады.

Химиялық технология пәні әрбір химия мамандығының білім алушысына қажетті бірнеше тараулардан тұрады (химия-технологиялық процесс, химиялық өндірісінің процесстері мен аппараттары, химиялық өндірісті ұйымдастыру, электрохимиялық өндірістері, органикалық синтез және т.б.). Химиялық технология – химиялық процестер мен химиялық құбылыстардың адамзаттың практикалық іс-әрекеттерінде пайдалану заңдылықтарын зерттейтін ғылым. Химиялық технология химия ғылымының негізіне сүйене отырып, химиялық процестерді жүргізудің технологиялық көрсеткіштерін зерттейді. Сондықтан «Химиялық технология» пәнін оқытуда электронды оқулықтардың маңызы зор.

"Химиялық технология" пәні бойынша электрондық әдістемелік құралы TurboSite 1.7.1 бағдарламасында жасалған. TurboSite-электрондық оқулықтар мен сайттарды жасау үшін қарапайым бағдарлама. TurboSite бағдарламасы – тегін сайт жасауға және сайт және электронды оқулық жасауға арналған шағын бағдарлама. Бұл бағдарламаның тиімділігі әр мұғалім өздеріне сайт және электрондық оқулықтарды жеңіл, оңай және жылдам жасай алады. TurboSite бағдарламасы – бұл электрондық оқулықтар, басылымдар, энциклопедиялар, сайттар және т.б. жасау үшін бағдарламалық кешен. "TurboSite" бағдарламасында электрондық оқулықты әзірлеу кезінде оқулықтың барлық құрылымы ағаш тәрізді. TurboSite-бұл TurboSite бағдарламасымен ұсынылған кірістірілген шаблондар негізінде кез келген бет саны және ақпараттық блоктары бар өз сайты жасау үшін ең қарапайым құралдардың бірі. TurboSite бағдарламасымен жұмысты бастаған кезде, біріншіден, жобаны құру (создать проект) атты батырмасын басамыз. Жобаны құру батырмасын басып, өзіміздің сайтымызды немесе электронды құралды құруды бастаймыз. Сонымен қатар мұнда электронды оқулық пен сайт үшін арнайы стандартты шаблондарды таңдауға болады.

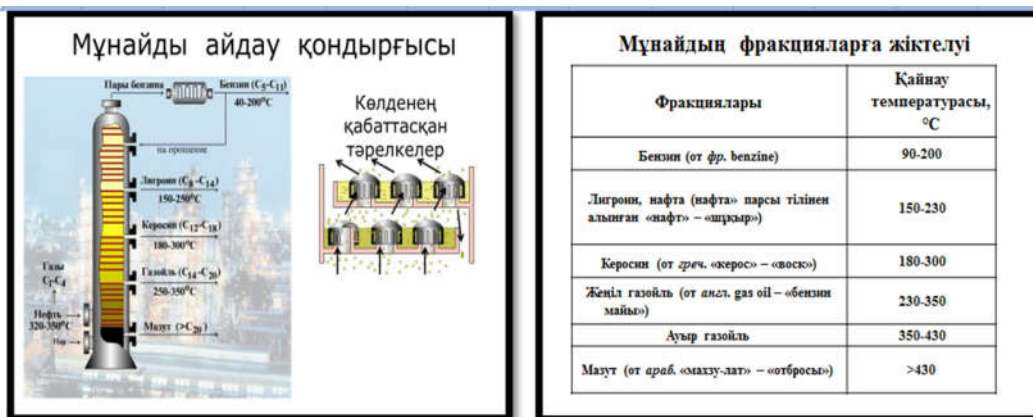
Осы бағдарлама негізінде «Химиялық технология» пәні бойынша «Мұнайды өңдеу» тақырыбы бойынша дәрісті төмендегі мазмұнда жүргіздік. Студенттерге жоғарыда аталған тақырып бойынша теориялық материалды беру мақсатында презентация материалдарын желіде жариялап, студенттердің назарына ұсынылды. Оқу құралы иллюстрациялармен, бейнематериалдармен, схемалармен, кестелермен жабдықталған. 3-суретте электрондық оқулықтың басты беті, басты беттегі дәрістер тізімі, сонымен қатар «Мұнайды өңдеу» тақырыбындағы дәріс презентациясы ұсынылған.

Сурет 3 – Электрондық оқулықтағы дәрістің бейнесі.

Мұнайды біріншілік өңдеу.
Крекинг.
Каталитикалық риформинг.

Мұнайды біріншілік өңдеу дегеніміз, мұнайды табиғи құрамын өзгертпей фракцияларға дистилляциямен бөлуді айтады. Біріншілік өңдеу мұнайдың құрамындағы қосылыстардың құрылысымен химиялық табиғатына әсер етпейтін физикалық процестер болып табылады. Біріншілік процестердің ішінде маңыздысы мұнайды тура айдау. Айдау, мұнайды фракцияларға бөлудің ең алғашқы әдісінің бірі 4 – суретте көрсетілген. Айдау – қоспаларды қыздырып бөлу процесі мен әдісі; ол сұйықтық құрамының одан түзілетін бу құрамынан айырмашылығына негізделген сұйық; сұйықтықты ауа қатыстырмай қыздырып, буға айналдырып, буды салқындатып қайтадан сұйылту; қоспадағы сұйықтықтарды бір-бірінен бөлу үшін қолданылады.

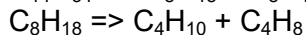
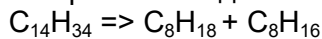

Сурет 4 – Мұнайды айдау қондырғысы және мұнай фракцияларының жіктелуінің презентациялық үлгісі

Мұнай атмосфералық қысым (атмосфералық айдау) кезінде 300-350 С° температураға дейін және вакууммен(вакууммен айдау) 500-550 С° температураға дейін" айдайды". 300-350 С° дейін қайнаған барлық фракциялар ашық деп аталады. Ақшыл дистилляттарды іріктеуден кейінгі қалдық (350 С° жоғары) мазут деп аталады.

Крекинг – мұнай өнімдерін белгілі бір қысымда үлкен молекулалы көмірсутектерді қайта өңдеу арқылы бензинді құрайтын кіші молекулаларға айналдыруды айтады. Ағылшын тілінен аударғанда ажырату, үзілу. Крекинг процесін алғаш орыс ғалымы В.Г.Шухов ұсынды.

Бұл процесс кезінде мазуттың үлкен молекулалы көмірсутектері жоғары температурада, 20-70 атм. қысымда ауа қатыстырмай қыздырғандықтан, кіші молекулалы көмірсутектерге айналады:

Бұл әдіспен автомобиль бензиндерін өндіреді.

Термиялық крекинг кезінде спирттерді, карбон қышқылдарын, жоғары молекулалы қосылыстарды алуға шикізат ретінде қолданылатын кіші молекулалы газ тектес көмірсутектер түзіледі. Катализдік крекинг – бұл процесс 450-500 С°-та және катализатор (алюминсиликаттар) қатысында жүреді. Бұл әдіспен көбінесе авиация бензині өндіріледі. Катализдік крекингте ароматты көмірсутектерді конденсациялағанда кокстеу процесі жүріп, кокс катализатор бетіне қапталады.

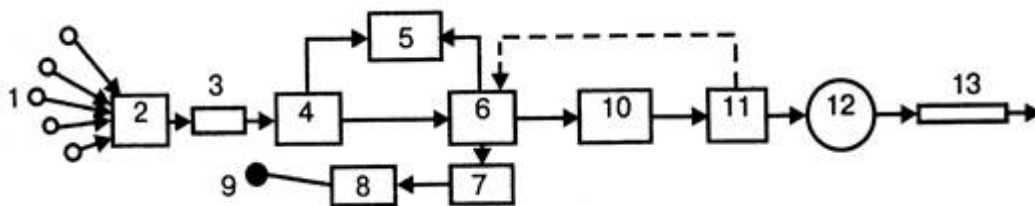
Қазіргі кезде мұнайды және мұнай өнімдерін терең деструкциялау (құрылымын өзгерту) әдісімен өңдеудің крекингтен басқа әдісі-риформинг. Риформинг процесінің шикізаты- октан саны төмен бензин немесе лигроин. Бұлардың октан саны жоғары бензиндер немесе химиялық синтезде қолданылатын шикізаттар.

Дәрістің қорытындысында теориялық материал түсінікті болу үшін рефлексия ретінде студенттерге сын тұрғысынан ойлау технологиясының шығармашылық жұмыс, сәйкестендіру әдістерін қолдандық:

1 тапсырма – Берілген кестеге термиялық және катализдік крекингтің сипаттамаларын толықтырыңыз.

Термиялық крекинг	Катализдік крекинг

2 тапсырма – Шығармашылық жұмыс. Сызбанұсқа бойынша жүретін процестердің реттілігін жазыңыз.

Қазіргі ақпараттық технологияның дамуында, білім беру кезінде ЖОО студенттеріне электрондық оқулықтардың маңызы зор екенін атап өту керек. Бұл мақаланың жаңалығы «Химиялық технология» пәнінде қазақша электронды оқулық бірінші рет құрастылуында және педагогика мамандығындағы 4 курс студенттерінің сабақтарында қолданылуында. Бұл электронды оқулық студенттердің химиялық технология пәнін оқуға мотивациясын жоғарылатуға, алған білімдерін жетілдіруге және нығайтуға, жаңа технологиялардың әдіс-тәсілдерін, цифрлі технологияларды қолдану студенттердің әр сабаққа деген қызығушылығын арттырып, білім деңгейін көтереді деген ойдамыз.

Әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011- 2020 жылдарға арналған Мемлекеттік бағдарламасы / Қазақстан Республикасы Президентінің 2010 жылғы 7 желтоқсандағы №1118 Жарлығы // ресми мәтін. – Астана, 2012. – 114 б.
2. Джанджугазова, Е.А. Информационные процессы и современный туристский бизнес // Сборник научных трудов XIII Международной научно-практической конференции «Туризм и сервис: подготовка кадров, проблемы и перспективы развития». – М., 2016. – С.101-109.
3. Коблова Д. В., Косарева С. А. Электронный учебник как инновационное средство в образовательном процессе [Текст] // Актуальные задачи педагогики: материалы II Междунар. науч. конф. (г. Чита, июнь 2012 г.). – Чита: Издательство Молодой ученый, 2012. — URL <https://moluch.ru/conf/ped/archive/59/2410/> (дата обращения: 05.03.2020).
4. Бидайбеков Е.Ы. «Білімді ақпараттандыру және оқыту мәселелері». /Авторларұжымы: Е.Ы.Бидайбеков, В.В.Гриншкун, Г.Б.Камалова, Д.Н. Исабаева, Б.Ф.Бостанов/ Оқулық. – Алматы, 2014. – 352 б.

УЧЕБНО-МЕТОДИЧЕСКАЯ ОСНОВА ЭЛЕКТРОННОГО ОБУЧЕНИЯ ПО ТЕМЕ «ПЕРЕРАБОТКА НЕФТИ» ПО ДИСЦИПЛИНЕ ХИМИЧЕСКАЯ ТЕХНОЛОГИЯ

А.К. Сапакова, А.А. Тайжумина

В статье представлен электронный учебно-методический комплекс по дисциплине Химическая технология на тему «Переработка нефти». Были показаны достижения электронного учебника и формы обучения. В программе электронного учебника "Turbosite" представлена информация о структуре конструирования. Цели и задачи дисциплины «Химическая технология». Представлены дидактические материалы по теме «Переработка нефти».

Ключевые слова: электронный учебник, химическая технология, переработка нефти, АКТ, программа Turbo Site.

EDUCATIONAL AND METHODOLOGICAL BASIS OF E-LEARNING ON THE TOPIC "OIL REFINING" IN THE DISCIPLINE CHEMICAL TECHNOLOGY

A. Sapakova, A. Taizhumina

The article presents an electronic educational and methodological complex for the discipline Chemical technology on the topic "oil Refining". The achievements of the electronic textbook and the form of training were shown. The program of the electronic textbook "Turbosite" provides information about the structure of construction. Goals and objectives of the discipline (Chemical technology)". Didactic materials on the topic "Oil Refining" are presented.

Key words: electronic textbook, chemical technology, oil refining, АКТ, Turbo Site program.

T. Amerhanova, A. Arstambayeva, A. Tashimova

KSU «Secondary school № 20 developmental education», Semey city

STUDENTS' PERCEPTIONS OF ENGLISH LANGUAGE LEARNING

Abstract: *Knowledge of foreign language is one of the key factors in a successful career. Sometimes there is no progress or person has some difficulties in learning the language. However, the problem may not relate to his interests, but connected with psychological characteristics. Ignoring this statement, people often do not achieve certain goals in learning a foreign language. In the article the authors considers the theme of perception. Particular attention was paid by the authors to the types of perception and how a person with a certain type will learn everything easier. The publication describes the characteristics of auditory, visual, kinesthetic and digital perceptions. This article will help choose certain methods and approaches in learning a foreign language, taking into account the types of perception.*

Key words: *perception, perceptual channels, auditory perception, visual perception, kinesthetic perception, digital perception.*

When learning a language in the hope of certain advantages, the individual at the same time wants to become a member of a group of those who speak it, perceiving it as a privileged sort of his own. In addition, the process of formation of motivation is associated with various personalities that arise as a person develops, and has certain characteristics characteristic of each age stage. Learning a foreign language is doing different types of activities. Krutetskiy V.A. formulates three basic principles according to which activity aimed at developing the abilities should be organized:

- it should not carry a reproductive meaning but a creative;
- the studying should focus not on the already achieved level of development of ability components, but stay ahead of development, focusing on those features of the components of ability, which is not yet formed;
- learning activity must be deeply positively motivated [1].

People receive information from the external world from five different sensory channels: auditory, visual, kinesthetic, olfactory and gustatory. Each of these channels affects on person's worldview and there is a certain place in the overall system of perception. By significance there is the volume, importance and quality of the received information. There are two types of the sensory systems which people can have: an innate dominant type (brilliant composers, who perceived the surrounding world as different music), and acquired (textile workers working in the production of black fabrics, can distinguish up to 40 shades of black, while all other people – 2-3 shades). Due to innate or acquired reasons, all people have their own dominant channels of perception; they divide people into three types: auditory, visual, kinesthetic and sometimes digital. When a person chooses English language training program, experts recommend focusing primarily on the type of perception and temperament [2].

Process of speech activity formation (also acquisition of the native language system) in ontogenesis in the concept of «speech ontogenesis» A.A. Leontiev subdivides into a number of the successive periods, or "stages":

- 1-st – preparatory (from the moment of a birth till 1 year);
- 2-nd – pre-preschool (from 1 year till 3 years);
- 3-rd – preschool (from 3 till 7 years);
- 4-th – school (from 7 till 17 years) [3].

First of all, perception is the process, product, or act of creating coherence from the patterns of energy impinging on sensory organs, which allows either consciousness of objects or states of the external world or the capacity to react differentially to them [4].

Auditory people are those whose basic information comes through an auditory sensory channel. Moreover, there are two directions of perception in the auditory representative system:

a) auditory-tonal is a system of perception of sounds and tonal sequences (i.e., sound as a physical phenomenon, in its pure form);

b) auditory-digital is a system of perception of sound in the form of words and their combinations (i.e., perception of sound in a logical, semantic form).

Auditory people have a poor visual memory for faces, but they recognize the person well by voice. A pronounced audit during a very serious conversation can even close their eyes so that the "extra" information channel does not scatter their attention. Auditory people in their speech are much more likely to use words related to their dominant perception system: «I heard that ...», «it sounds strange enough ...» etc. Also, majority of auditory people are quite talkative, although there are some exceptions too. Their speech is quite diverse and emotionally saturated, and they tend to express their thoughts and feelings with the help of sounds (words, exclamations, screams). In addition to these, auditory people usually love music and they are well versed in it, often in their thoughts or performing some action screen something aloud. In general, among the category of auditory people there are quite a lot of composers, musicians and other professions connected with music.

Visual people perceive the main information through the visual channel. There are different forms of visual perception: the color scale, the image as a whole, the image of logical symbols (numbers, words, etc.). Visual person gesticulates a lot during a conversation, as a rule, trying to convey his thoughts or feelings with the help of images created by him. While listening to serious information, visuals, like auditory people, may also not look at the interlocutor; however, unlike the first type, they do not close eyes, they can draw something or write, thus creating their perception of what they heard. The visuals have a good visual memory at remembering faces; they easily recognize people who could see for a very long time. In speech, the visuals often use words and phrases related to his basic sensory system: «it seems to me that ...», «it looks like something ...», «it's obvious ...», etc. Visuals like to observe (mostly for people), to contemplate nature. They can be good artists. Visuals can be identified by their behavior, when they constantly try to find themselves an "activity".

Kinesthetic is the person whose information is best perceived through tactile sensations. Human skin is the largest organ that has many differentiated receptors (pressure, heat, cold, pain). The number of different receptors varies differently, so we all perceive pain, cold and other irritants in different ways. Kinesthetic people associate their words and actions with physical sensations. In a conversation with a kinesthetic person, people can often hear phrases like «I feel that it's ...» or «there's common sense in it ...». Kinesthetic people remember people or events through the prism of their sensations in contact (strong handshake, cold cabinet during negotiations, etc.). They tend to have a better sense of smell and taste (the least informative systems in human body) [5].

Some people have the fourth type of perception – digital. This type implies the analysis of all other systems of perception and on the basis of them there is a general picture of information. It is also impossible to regard this type of perception as primary, because it implies some of the process of information received by other systems, as well as logical comprehension, but it is still necessary to take into account this type of perception.

As each person has his or her own type of perception, it is better to learn English language following tips in appliance with type of perception. For example, auditory people live in a world of sounds, so English language is quite easily given to them by ear. When they read the rule in the textbook, do some exercise, they must say something these exercises orally. Here some tips:

- ask a teacher to tell all the important information and, after each new rule, give the schoolchild vivid examples of its use, and they will quickly learn the vocabulary and grammar in the context;
- listen to various podcasts and audio lessons, they can write them to their phone. So the "study guide" will always be with them;
- try to speak English language as often as possible. It does not matter if there are no people among auditory person's friends who want to learn English language. They can talk to themselves, read books aloud, and tell themselves how the day went;
- their weak point is spelling. They should not neglect homework and learning complex words;

- listen to speeches of famous people in English language and try to imitate them, copy the accent, intonation, manner of conversation;
- songs, movies and news in English language will help them remember the rules of using new vocabulary in context.

The best test type for them: writing responses to lectures they have heard; oral exams. The worst test type: reading passages and writing answers in a timed test.

Characteristics: tend to speak slowly, explain things well; tend to be natural listeners; tend to repeat things aloud; think linearly; read slowly; prefer to hear, rather than read information.

Using flash cards is an ideal method for visual people. They should not neglect the benefits of teaching materials, they will help to fix in memory the information heard from the teacher. So here some tips for them:

- they need not only to hear the information, but also to see it. Therefore, there is a recommendation that they write down everything they want to memorize and remember for a long time. They can not only write a new word, but also draw a small picture-association to it;
- advice for beginners: good visual memory allows them to use the following effective method of learning new vocabulary: sign the items in the house. Constantly encountering a look at the words, they literally will significantly expand their lexical stock in a week';
- to study a large number of new words, it is better to learn them by dictionaries in pictures (Picture Dictionary);
- keep a dictionary or blog on the Internet, try to make daily entries in English language;
- if they are learning English language using Skype, they can use a webcam, it is important for them to have eye contact with the teacher;
- visuals sometimes have a problem with the perception of English speech by listening.

The best test type for them: diagramming, reading maps, essays, anything showing the process; the worst test type: listen and respond tests.

Characteristics: tend to be fast talkers, may interrupt; learn by seeing charts and diagrams; need quite study time; may think in pictures; take detailed notes; like to sit at the front of the class.

Everyone heard about the language barrier and knows almost nothing about the "auditory" but it occurs quite often. However, people can get rid of this problem if they are constantly practicing listening skills, to accustom their ears to listening to English language speech.

- see films, watch TV shows, news, videos with subtitles. Gradually, their ears will get used to the sound of English speech, and they can watch videos without text;
- after they begin to perceive the speech by hearing, they should start learning English language audio lessons and use special materials for beginners: on these recordings the speakers speak slowly and distinctly;

Kinesthetic people need to touch, feel, and taste. They usually say: «I feel ...». Here are some tips and advice how to feel English language [6]:

- when they learning new words, they should try to imagine the subject next to them, mentally touch it, think how it feels;
- as visuals, they can sign things in the house. Only non-visual memory works. They will touch the subject and associate its name with their sensations;
- new words are developed with the help of the game "Crocodile". In this game, a player has to show gestures and movements with a gesture, the rest guess. They can play with friends who are learning the same English language. An ideal way of training for kinesthetic is fun and interesting;
- during classes with English language teacher, they must not hesitate to gesticulate, "show" the new vocabulary with their hands. It is important for them to make some kind of movement during training;
- learning certain words one can perform actions that they mean. For example, copy something on a copier and say: «to copy». Take the scissors on their hands to cut something, and say: «to cut»;
- it is better to describe everything that happens to them. Also they can go out and mentally tell themselves what they see around and what they feel.

The best test type: short definitions, fill-ins, multiple choice. The worst test type: long essays and tests.

Characteristics: tend to be the slowest speakers; learn by doing and solving real-life problems; likes hand-on approaches; cannot sit still for long, get fidgety; take breaks when studying; suffer from short attention spans.

Finally for digital type it is better to use all the mentioned tips in a complex. But here are several features:

- digitals like clear rules and formulas. There is a recommendation to practice modern authentic English language textbooks. Because schoolchild may use exact grammar rules and various training tables, also diagrams are given;

- the logic of constructing the material is important for digitals, so it is better to study with the teacher. Without the help of an experienced mentor, it is virtually impossible to make an effective and logical training program;

- try to explain the studied material to another person. In this practice, schoolchild can prepare a plan for the logical presentation of information. Using this technique, digital schoolchild will understand even the most complex material and permanently fix it in their memory.

In conclusion, perception as one of the key factors plays a significant role in the success of mastering English language. With the right selection of teaching methods, taking into account the age characteristics of the learner's personality and types of perception, people can achieve the greatest effectiveness in learning English language.

Bibliography

1. Krutetskiy V.A. Fundamentals of pedagogical psychology. – M.: Enlightenment, 1972. – 253 p.
2. Gleitman H., Gross J., Reisberg D. Psychology. – 8th edition: New York, London, 2011. – P. 850.
3. Leontiev A.A. Psycholinguistic units and the generation of speech utterances. – M., 1969 – 397 p.
4. Matsumoto D. The Cambridge dictionary of Psychology. – Cambridge university press, 2009. – P. 369.
5. Englex. Learn English in appliance with the type of perception. – Article, 2014. – P. 1-2.
6. Vernon M.D. The psychology of perception. – Penguin books: London, 1973. – P. 125.

ВОСПРИЯТИЕ СТУДЕНТОВ ПРИ ИЗУЧЕНИИ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

Т.А. Амерханова, А.М. Арстамбаева, А.А. Ташимова

Владение иностранным языком является одним из ключевых факторов в успешной карьере. Иногда у человека нет прогресса или он имеет некие затруднения в изучении языка. Однако, проблема может быть не связана с его интересами, но с психологическими особенностями. Игнорируя это утверждение, часто люди не добиваются определенных целей в изучении иностранного языка. В статье авторы затрагивают тему восприятия. Особое внимание было обращено авторами на типы восприятия и на то, как человеку с определенным типом будет легче освоить информацию. В публикации рассматривается характеристика аудиала, визуала, кинестетика и дигитала. Данная статья поможет выбрать определенные методы и подходы в изучении иностранного языка, учитывая типы восприятия.

Ключевые слова: восприятие, каналы восприятия, слуховое восприятие, зрительное восприятие, кинестетическое восприятие, цифровое восприятие.

ОҚУШЫНЫҢ АҒЫЛШЫН ТІЛІН МЕҢГЕРУІ

Т.А. Амерханова, А.М. Арстамбаева, А.А. Ташимова

Шет тілін білу табысты мансапта басты факторлардың бірі болып табылады. Кейде адамның прогресі жоқ немесе оның тіл үйренуінде қиындықтар болады. Алайда, мәселе оның мүдделерімен байланысты емес, психологиялық сипаттамалары болуы мүмкін.

Бұл мәлімдемені елемгенде адамдар шет тілін үйренуде нақты мақсаттарға қол жеткізбейді. Мақалада авторлар қабылдау тақырыбын ашады. Авторлар қабылдау түрлеріне ерекше назар аударды және белгілі бір типтегі адам үшін ақпарат алудың оңай болуы неге байланысты екенін көрсетті. Басылым аудиалды, визуалды, кинестетик және дигиталды сипаттайды. Бұл мақала қабылдау түрлерін ескере отырып, шетел тілін үйренуде белгілі бір әдістер мен тәсілдерді таңдауға көмектеседі.

Түйін сөздер: қабылдау, қабылдау арналары, есту, көру, кинестетикалық қабылдау, сандық қабылдау.

МРНТИ:14.25.09

Д.Т. Адылбекова

Государственный университет имени Шакарима города Семей

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА УРОКАХ ГЕОГРАФИИ

Аннотация: В современном информационном обществе важно знать «как», чем знать «что». Поэтому в наше время основная задача этапов образования не сообщить о большом объеме знаний, а научить самостоятельно и творчески использовать эти знания для увеличения своей профессиональной компетентности.

На самом деле это возможно только с внедрением в учебную деятельность средств новых информационных технологий, которые будут соответствовать целям обучения для привития самостоятельности учащихся по получению новых знаний в процессе обучения и использование ее элементов на различных этапах урока.

В статье представлены результаты исследования по использованию ИКТ в процессе изучения урока географии. На сегодняшний день активно используются демонстрационные программы, к ним помимо изображений, видеофрагментов, фотографий можно отнести как интерактивные атласы, так и компьютерные лекции, а также презентации -занятия, разработанные с помощью офисной программы Powerpoint. Включение компьютерных технологий в активную учебную деятельность способствует повышению мотивации учащихся.

Ключевые слова: география, ИКТ, информация, образование.

Мир не стоит на месте, в том числе в сфере образования. Образование -один из самых сложных институтов социализации. Общество обеспечивает свое развитие через образование. В современном образовании отмечается необходимость освоения обучающимися конкретных знаний и всестороннего формирования личности. Однако, если нет каких-либо талантливых и образованных учителей, они не могут дать учащимся все знания, которые пригодятся в учебной деятельности. Поэтому преподаватели на занятиях пользуются ИКТ.

Таким образом, значительная доля информации, имеющей дело человека, является пространственной – это различные виды карт, аэрокосмические рисунки, проекты населенных пунктов, маршруты движения и т.д., а в современном обществе все данные представлены в основном в электронном виде.

По этой причине применение информационно-коммуникативных технологий является очень важным вопросом и требует основательного рассмотрения и изучения пользования ИКТ в школе на уроках географии.

Информационно-коммуникационные технологии (ИКТ) являются средством доступа к обучению и способом обеспечения его непрерывности. В связи с этим информационно-коммуникационные технологии являются фундаментом современного образования.

У большинства учеников развито наглядно-образное мышление, что применение ИКТ в виде таблиц, диаграмм, изображений, видео, презентаций и т.д. позволяет им хорошо усвоить полученную информацию.

На данный период в плане информационно-компьютерного оборудования во многих школах города Семей произошли значительные изменения в материально-технической базе. В школе появились мультимедийные доски, проекторы, экраны, ПК, сеть интернет и др.

ИКТ позволяют:

- предоставление материала обучающимся в различных формах: тест, графика, аудио, видеоматериал, мультимедиа и т. д.;
- предоставление огромного количества данных в соответствии с разделами, поэтому читаемая информация легко впитывается, чем учебники и статьи;
- активизация процессов восприятия, мышления, воображения и памяти;
- мобилизация интереса обучающихся;
- существенное снижение краткосрочных издержек преподавателя для контроля нормативных знаний;
- быть конкретными и объективными в оценке знаний;
- печать, воспроизведение и комментирование информации;
- выход в мировое информационное сообщество.

Повышенный процесс обучения будет зависеть от того, как и в какой форме будет подаваться познавательная деятельность обучающихся, любое занятие осуществляется путем объединения и взаимодействия различных форм деятельности преподавателя и обучающихся.

Именно эти информационные технологии позволяют по-новому использовать текст, звуковую, графическую и видеoinформацию на уроках географии, использовать различные источники информации.

На данный период основной задачей образования считается не только приобретение обучающимися конкретной суммы знаний, но и развитие у них умений и навыков самостоятельного приобретения знаний. У обучающихся, активно работающих с компьютером, формируется повышенный уровень способности к самообразованию, компетентности ориентации в интенсивном потоке информации, способности сосредоточить ключевое внимание, выносить и делать выводы. Соответственно роль преподавателя в определении возможностей новых компьютерных технологий очень важна.

Хотелось бы выделить основные формы работы с ИКТ, применяемыми на уроках географии.

Во-первых, это прямое применение их в учебном процессе. Компьютер станет надежным помощником обучающемуся и преподавателю, так как на страницах книг мы видим только то, что айсберг называет землей. Компьютер дает возможность накопить и сохранить дидактическую базу, решать проблемы наглядности.

Например, используя интерактивную доску и набор интерактивных ресурсов, можно использовать интерактивные карты с помощью таких ресурсов, как GoogleEarth, 3D и др.

Второй вид работы - это использование ИКТ для организации самостоятельной работы обучающихся по географии, проектной и исследовательской деятельности вне школьных уроков.

Каждый учитель-предметник, используя ИКТ в своей педагогической деятельности, должен руководствоваться нормативными документами и материалами.

Перед началом активного применения ИКТ на уроках географии мы провели анкетирование учителей, которые преподают в 7-11 классах, учителям было предложено анкетирование. Состоящая из следующих вопросов:

1. Знаете ли вы, что такое информационно-коммуникационные технологии (ИКТ)? (Да/нет)

2. Используете ли вы ИКТ? (Да/нет). При ответе «нет», пропустите 3 вопрос.

3. Как часто вы используете ИКТ? (применяю на каждом уроке/использую по возможности)

4. Знаете ли вы специальные сайты? (Да/нет)

Опрос проводился среди учителей всех категорий. Были получены следующие результаты. С результатами вы можете ознакомиться ниже.

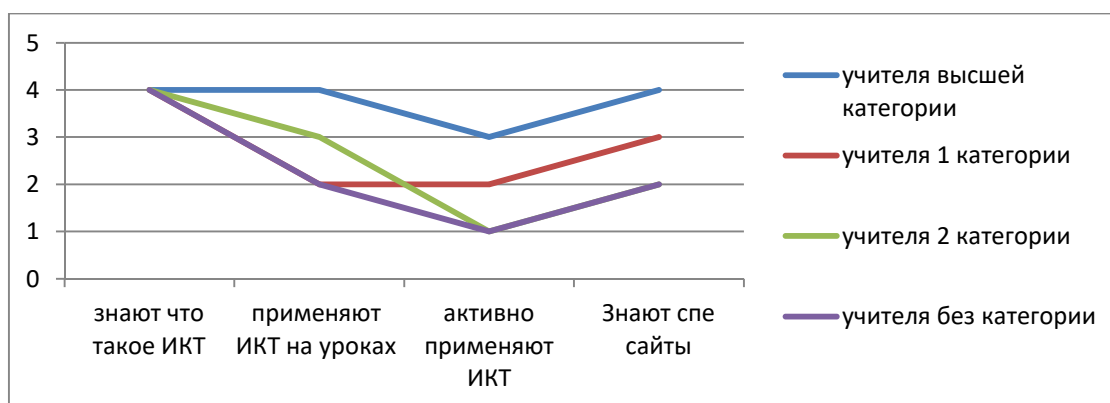

Диаграмма 1 – Результаты опроса учителей по 4 категориям

Как видно из диаграммы, все учителя знают, что такое ИКТ, хотя, в ходе обсуждения опроса, нами был отмечен тот факт, что не все имеют четкое представление об ИКТ. Также, при обработке результатов, мы заметили, чаще всего ИКТ используют более опытные учителя уже активно применяют ИКТ на своих уроках.

Для определения целесообразности применения ИКТ на уроках, мы решили провести сравнительные измерения по применению ИКТ. Для этого, на протяжении 2 недель, при изучении раздела Литосфера, в 7А активно применялись ИКТ. На уроках в 7А классе использовались подготовленные презентации, видео фрагменты, интерактивные карты, интерактивные игры, технологические карты. Тогда как в 7Б отсутствовало использование каких либо ИКТ. По результатам СОР (Диаграмма 2) можно увидеть целесообразность применения ИКТ на уроках.

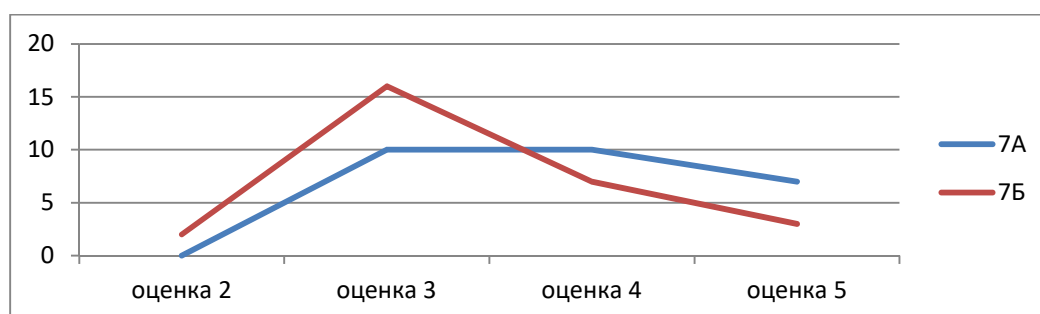

Диаграмма 2 – Результаты проверочных работ 7 классов

Также проведя опрос среди учеников, мы выяснили, что им увлекательнее посещать уроки, на которых активно используют ИКТ, именно на этих занятиях учебный материал усваивается лучше, о чем свидетельствуют проверочные работы детей.

Перед учителями географии зачастую встречаются работы со статистическим материалом, сложность работы с ним состоит в его быстром устаревании, трудности освоения. Для решения этой проблемы удобно использовать технологию учебных проектов. Например, по теме «Заповедники и национальные парки» проект содержит несколько интересных картосхем, диаграмм, пирамид, дополняющих и углубляющих информацию учебника, для создания которых обучающиеся собирали статистический материал в сети Интернет и ежедневной прессе.

С применением ИКТ на уроке можно расширить кругозор обучающихся, повысить их интерес к любому предмету школьной программы. Компьютерные технологии помогают нам работать на уроке и во внеурочное время, повышают мотивацию ученика, ускоряют подготовку к занятию и удовлетворяют своей работе.

Введение новых информационных технологий и компьютерной техники в образовательный процесс позволит изменить традиционную систему образования. Это относится к географии, где наряду с традиционными формами, методами и средствами обучения заложены большие возможности для применения компьютерных технологий мультимедийных средств.

Следует выделить, что применение ИКТ предоставляет учителю большие возможности при планировании своего урока, составлении конспекта урока, использовании видеодокументов, электронных презентаций и осуществлении контроля за усвоением знаний.

На уроках географии важно создание атмосферы интереса к знаниям, поиск, исследование, создание, развитие находчивости. В связи с этим следует искать пути и способы поддержки познавательных интересов обучающихся в любой форме познавательной деятельности, в любом направлении.

Таким образом, формирование познавательных способностей и творческой активности обучающихся на уроках географии на данный момент напрямую связано с применением инновационных технологий в преподавании предмета.

Ученик становится активным, заинтересованным, равноправным участником обучения. Он отклоняется от стандартного мышления, стереотипа деятельности, что позволяет развивать стремление к знаниям, повышает мотивацию к обучению. При сочетании ИКТ с традиционными и нетрадиционными методами и методами обучения у детей развивается образное, системное и логическое мышление. Применение такого подхода в обучении географии является важным инструментом для формирования гуманного отношения к личности, всему живому, творческому воспитанию и развитию.

Таким образом, внедрение современных информационных компьютерных технологий в учебный процесс обеспечивает единство образовательных, развивающих и воспитательных функций обучения.

Литература

1. Гусева А.И., Смольникова И.А., Филиппов С.А, Чиркова М.А. Применение ИКТ в учебном процессе. Электронное пособие Академия АйТи «Применение международных информационных технологий: применение ИКТ в учебном процессе»;
2. Новенко Д.В. Новые информационные технологии в обучении. Научно-методический журнал «География в школе», М.: «Школа-пресс», № 5, 2004 г, с. 48;
3. Таможняя Е.А. Компьютерные технологии: возможности использования. Научно-методический журнал «География в школе», М.: «Школа-пресс», № 4, 2004 г, с. 46;
4. Электронное пособие Академия АйТи «Применение международных информационных технологий: применение ИКТ в учебном процессе» Разработка презентаций средствами MS PowerPoint для профессионалов и другие работы.

ГЕОГРАФИЯНЫҢ САБАҚТАРЫНДА АҚПАРАТ ЖӘНЕ КОММУНИКАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ПАЙДАЛАНУ

Д.Т. Адылбекова

Қазіргі ақпараттық қоғамда "қалай" білу, "не"білу маңызды. Сондықтан біздің заманымызда білім беру кезеңдерінің негізгі міндеті-білімнің үлкен көлемі туралы хабарламау, жаңа білім алу үшін осы білімді өз бетінше және шығармашылықпен пайдалануға үйрету. Іс жүзінде бұл білім беру процесіне жаңа білім алу бойынша оқушылардың өзіндік жұмысын ұйымдастыру және оның элементтерін сабақтың әр түрлі кезеңдерінде пайдалану үшін оқыту мақсатын іске асыруға бағытталған жаңа ақпараттық технологиялар құралдарын енгізумен ғана мүмкін болады.

Мақалада география сабағын оқыту барысында АКТ-ны қолдану бойынша зерттеу нәтижелері берілген. Қазіргі уақытта демонстрациялық бағдарламалар белсенді пайдаланылуда, оларға бейнелер, видеофрагменттер, фотографиялардан басқа, интерактивті атластар мен компьютерлік лекциялар, сондай-ақ Powerpoint офистік бағдарламасының көмегімен әзірленген презентациялар-сабақтарды жатқызуға болады. Компьютерлік технологияларды белсенді оқу қызметіне қосу оқушылардың уәждемесін арттыруға ықпал етеді.

Түйін сөздер: география, АКТ, ақпарат, білім.

USE OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN LESSONS OF GEOGRAPHY

D. Adilbekova

In today's information society, it is more important to know "how" than to know "what". Therefore, in our time, the main task of the stages of education is not to report a large amount of knowledge, but to teach them to independently and creatively use this knowledge to obtain new knowledge. In fact, this is only possible with the introduction of new information technologies in the educational process, aimed at implementing learning goals, for organizing independent work of students to obtain new knowledge and using its elements at various stages of the lesson.

The article presents the results of a study on the use of ICT in the process of studying a geography lesson. Currently, demo programs are actively used. In addition to images, video clips, and photos, they include interactive atlases, computer lectures, and presentation classes developed using the office Powerpoint program. The inclusion of computer technologies in active educational activities helps to increase the motivation of students.

Key words: *geography, ICT, information, education.*

АВТОРЛАРҒА АРНАЛҒАН ЕРЕЖЕ

Журнал мақаланы қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде қабылдайды.
Журналдың шығу жиілігі: жылына – 4 рет.

Журналға мақаланы жариялау құны:

- университет қызметкерлері үшін – 3000 теңге,
- басқа университеттердің авторлары үшін – 5000 теңге.

Мақала мәтініне қойылатын талаптар

1. Журналдың редакциясына ұсынылған мақалалар төмендегідей талаптарға сай болуы керек:

- ФТАХР (ғылыми-техникалық ақпараттың халықаралық рубрикаторы, мақала мәтініне ФТАХР кодын беру үшін grnti.ru сайты пайдалану керек)
- түйін сөздер (4-5);
- автордың аты-жөні, мақаланың атауы, қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде аннотация (100-150 сөз)
- негізгі сөздер қазақ, орыс, ағылшын тілдерінде болу керек;
- библиографиялық сипаттамаға (ГОСТ 7.1.–2003) стандарттарының талаптарына сәйкес әзірленген библиографиялық тізімдер беріледі. Осы талаптарға сәйкес рәсімделмеген мақала қабылданбайды;
- авторлар туралы ақпарат, онда келесі деректер көрсетілуі керек: ЖОО атауы, ғылыми атағы және дәрежесі, ғылыми қызығушылығының бағыты, автордың жұмыс істейтін ауданы, лауазымы, жұмыс істейтін орны, пошталық мекен-жайы, телефоны, электронды поштасы;
- журналдың редакциялық алқасына кірмейтін, екі тәуелсіз ғалымның немесе осы тақырыпқа сай маманның шолуы (рецензия) және сараптамалық қорытынды болу керек;

2. Мақала көлемі, ережеге сәйкес, мәтін, сурет және кестені қосқанда 3 беттен, 5 бетке дейін болуы тиіс, (Arial – 11, бір интервал, беттің шетінен шегініс – 2,0 см). Word редакторының нұсқасы, Word-2007 төмен болмау керек.

3. Бір мақаладағы авторлардың саны 4 адамнан аспауы керек.

4. Барлық суреттер, карталар, фотолар, кестелер, формулаларды компьютерлік техника құралдары арқылы орындау және оларды мақалада көрсетілуі бойынша қолдану ұсынылады.

5. Кескіндері бар материалдарға қойылатын негізгі талаптар: суреттер, фотолар Adobe Illustrator 7.0-10.0, Adobe Photoshop 6.0-8.0 бағдарламаларында дайындалып немесе өңделіп, жинаққа жариялануы үшін (PC):

- TIF, JPG файл форматтарында жіберілуі тиіс;
- фотолар ақ-қара түрде, сапалы, электронды түрде болуы керек;
- барлық кестелер, схемалар және диаграммалар баяндамаға кірістіріліп онымен байланысты болып және бастапқы дайындалған (Excel, Corel Draw 10.0-13.0) бағдарламаға сәйкес болуы тиіс.
- рұқсат етілетін файл – 300 dpi.

6. Барлық қысқартылған сөздер толық жазылуы тиіс.

7. Әдебиеттерді рәсімдеу тәртібі:

- әдебиет алфавиттік тәртіппен орналастырылады (ғылыми мақалалар үшін – қолданылатын материалдың бастапқы және соңғы беттерін көрсету керек);
- мәтін бойынша төртбұрышты жақшаларда сілтеме беріліп отырған әдебиеттің реттік номері көрсетіледі;
- қолданылған әдебиеттер тізімінде библиографиялық мазмұндау ГОСТ 7.1.–2003 стандартына сәйкес рәсімделуі керек;
- ГОСТ тәртібіне сай рәсімделмеген мақала жариялануға жіберілмейді.

8. Мақаланы мұқият редакциялау керек.

9. Мақалалар флэшкамен қабылданады немесе rio@semgu.kz электронды мекен-жайына жіберуге болады.

10. Файлдар міндетті түрде автордың тегі және тұратын қаласының атауымен аталуы керек. Мысалы, «Серіков. Караганда». Бір файлға бірнеше мақала қоюға болмайды.

Мақаланы рәсімдеу үлгісі

ҒТАХР: 32.61.11

М.А. Смагулов

Семей қаласының Шәкәрім атындағы мемлекеттік университеті

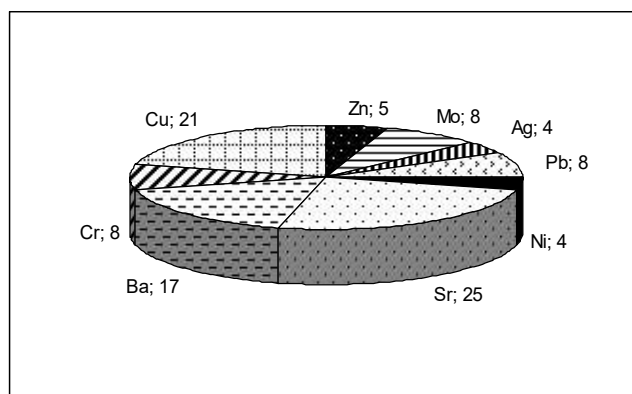
БИОГЕОХИМИЯЛЫҚ МИГРАЦИЯ ЖӘНЕ АУЫР МЕТАЛДАРДЫ ЖИНАҚТАУ

Анықтама: Мақалада зерттеудің нәтижелері келтірілген.....

Түйін сөздер: орта, биолог, табиғат.....

МӨТІН. Ландштафтық компоненттердің биогеохимиялық қасиеттерін қалыптастыруда атмосфералық, сулы және биогенді қоныс аударудың маңызды рөлі бар. Барлық табиғи сулардан ерекше атмосфералық жауын шашын байқалады. Қарда элементтердің шоғырлануы ауа температурасына байланысты, желдің бағыты ластану кезінде, оның қашықтығына және жер бетіне әсер етеді.

Атмосфералық жауын-шашынның химиялық құрамындағы айырмашылықтар ауа массасының күрделі қозғалысына байланысты. 1 суретте мұзды су қоймаларындағы ауыр металдардың мазмұны.

Сурет 1 – Москворецк жүйесі бойынша су қоймаларындағы ауыр металдардың мұздағы жағдайы

Сульфат-гидрокарбонаты және сульфат-хлорид-кальций жаңбыр суының құрамына кіреді. Олардың минералдануы атмосферада шаңның шоғырлануынан жоғары. Қармен салыстырғанда (Sr, Pb, Cr, Zn, Ni) жаңбырлы ландшафтың бірлік ауданында жауын – шашын жағдайында есептелген ауыр металдар басым болады (1 кесте).

1 кесте – Қар мен жаңбырдағы ауыр металдардың мөлшері, кг/га

№	Ауыр металдар	Қар	Жаңбыр
1	Pb	$0,5 \times 10^{-6}$	$0,2 \times 10^{-4}$
2	Cr	$0,4 \times 10^{-6}$	$1,6 \times 10^{-3}$
3	V	$8,5 \times 10^{-5}$	–
4	Zn	$0,4 \times 10^{-5}$	$8,0 \times 10^{-4}$
5	Ni	$9,4 \times 10^{-5}$	$1,6 \times 10^{-4}$

Примечание: *

Әдебиеттер

1 Курмуков А.А. Леуомизиннің ангиопротекторлы және липидті төмендету белсенділігі.- Алматы: Бастау, 2007. – 35-37 б.

БИОГЕОХИМИЯЛЫҚ КӨШІ-ҚОН ЖӘНЕ АККУМУЛЯЦИЯ АУЫР МЕТАЛДАРЫ

М.А. Смагулов

Бұл мақалада биосферадағы экологиялық-геохимиялық өзгерістердің даму сипаттамасы қаралады. Қоршаған геохимиялық және экологиялық-геохимиялық өзгерістердің әсерлері бөлек және жекеше талданды. Біз биосферадағы экологиялық-геохимиялық өзгерістердің дамуының заңдылығын ұсынамыз.

Түйін сөздер:

BIOGEOCHEMICAL MIGRATION AND ACCUMULATION HEAVY METALS

M.A. Ivanov

This article discusses the characteristics of the development of eco-geochemical changes in the biosphere. Analyzed discretely, and in particular the relationship of environmental, geochemical and ekologo-geochemical changes. We present the laws of development of ecological-geochemical changes in the biosphere.

Key words:

1-қосымша

Автор жайлы мағлұматтар
(әр авторға жеке толтырылады)

№	Автордың Т.А.Ә. (осы жерге жазу керек)	3*4 түрлі-түсті фотосурет
1.	Жұмыс орны (толық жазу керек), лауазымы	Мысалы: Семей қаласының Шәкәрім атындағы мемлекеттік университеті, стандарттау және сертификаттау кафедрасы, аға оқытушы
2.	Ғылыми атағы және дәрежесі	
3.	Пошталық мекен-жайы	
4.	Телефон: үй., жұм., қалта тел.	
5.	Электронды поштаның мекен-жайы	

2-қосымша

Мақала туралы мәлімет
(журналдағы әрбір мақала автормен толтырылады)

№	Мәлімет (мақала)
1.	ҒТАХР (ғылыми-техникалық ақпараттың халықаралық рубрикаторы)
2.	Негізгі автор
3.	Қосалқы автор
4.	Автордың жұмыс орны (толық атауы)
5.	Мақаланың атауы
6.	Ғылыми бағыты (техникалық, биологиялық, ауылшаруашылық, ветеринарлық, тарихи, экономикалық, педагогикалық)
7.	Түйін сөздер
8.	Орыс тілінде түйіндеме
9.	Қазақ тілінде түйіндеме
10.	Ағылшын тілінде түйіндеме
11.	Әдебиеттер тізімі

Журналдағы мақала материалы мен мақаланың әдебиеттерін рәсімдеу

1. Автордың (авторлардың) ТАӘ әрқайсысының жұмыс орнына сәйкес индекстеледі – А.В. Витавская¹, Н.И. Пономарева², Г.К. Алтынбаева³
Автордың (авторлардың) жұмыс орны – Алматы технологиялық университеті¹, Ұлттық ғылыми-техникалық ақпарат орталығы², Рудный индустриялық институты³
2. Әдебиеттер тізімінде библиографиялық мазмұндау ГОСТ 7.5.-98 стандартына сәйкес рәсімделеді. Мысал ретінде ең жиі кездесетін сипаттама-мақалалар, кітаптар, конференция жұмыстары, патенттер және қолжетімді электронды ресурстар беріледі.

4-қосымша

Мерзімді басылымның мақаласы:

1 Аксартов Р.М., Айзиков М.И., Расулова С.А. Леукомизиннің сандық анықтау әдісі // Вестн. ҚазМУ. Сер. хим. – 2003. – Т.1., № 8. – С. 40-41

Кітап:

2 Курмуков А.А. Леомизиннің ангиопротекторлық және липидті төмендету белсенділігі. – Алматы: Бастау, 2007.-148 б.

Шығармалар жинағы, конференцияларда жарияланған еңбектер (семинар, симпозиум):

3 Абимильдина С.Т., Сыдыкова Г.Е., Оразбаева Л.А. Қант өндірісінің инфрақұрылымын дамыту және құру // Қазақстанның аграрлық секторындағы инновациясы: Матер. Халықаралық конференция / әл-Фараби атындағы ҚазМУ. Алматы, 2010. – 10-13 Б

Электронды ресурс:

4 Соколовский Д.В. Жетектердің өзін-өзі реттеу механизмдерінің синтездеу теориясы [Электрон. ресурс]. – 2006. – URL: http://bookchamber.kz/stst_2006.htm (ұсынылған мерзімі: 12.03.2009).

Ресми әдебиетті тіркегенде, басылым авторларының толық тізімін беру керек (басқаларсыз).

Мақалаларды өзгеден иемденбегенін тексеру

Журналдың редакциялық алқасы мақаланы өзгеден иемдену жағының болмауын тексереді (лицензияланған бағдарлама қолданылады). Мәтіннің түпнұсқалығы **75%** құрауы керек. Түпнұсқалықтың қажетті пайызын алмаған мақала, қайта қарау үшін авторға жіберіледі. Бірінші және екінші тексеру тегін, үшінші тексеру – 500 теңге. Үшінші тексеру кезінде қанағаттанарлық нәтиже болмаған жағдайда, мақала журналда жарияланбайды.

Төлем қабылдау үшін мекен-жай мен реквизиттер

071410, Қазақстан Республикасы, Семей қаласы, Тәңірбергенов көшесі, 1
«Семей қаласының Шәкәрім атындағы университеті» коммерциялық емес акционерлік қоғам

«Ғылыми кітапхана», 1 бөлме, тел: +7(7222) 56-70-83

E-mail: rio@semgu.kz

071412, Қазақстан Республикасы, Семей қаласы, Шәкәрім даңғылы, 42 а

«Семей қаласының Шәкәрім атындағы университеті» коммерциялық емес акционерлік қоғам
БИН/ИИН 130840007973

БИК HSBKZKX

ИИК KZ126010261000182423

«Қазақстанның Халық Банкі» АҚ

ПРАВИЛА ДЛЯ АВТОРОВ

В журнал принимаются рукописи на русском, казахском, английском языках.
Периодичность журнала – 4 раза в год.

Стоимость публикаций:

- для сотрудников университета – 3000 тенге,
- для других авторов – 5000 тенге.

Требования к оформлению материалов

1. Статьи, представленные в редколлегию журнала, должны иметь:

- МРНТИ (международный рубрикатор научно-технической информации, для присвоения статье кода МРНТИ необходимо использовать сайт grnti.ru);
- ФИО авторов, название статьи, аннотацию (100-150 слов) на русском, казахском и английском языках;
- ключевые слова на русском, казахском и английском языках (5-6 слов);
- сведения об авторах, где необходимо отразить следующие данные: название вуза, ученая степень и звание, область, в которой работает автор, должность, место работы, почтовый адрес, телефон, электронная почта;
- экспертное заключение, рецензии от двух независимых ученых или специалистов по соответствующей тематике, не входящих в состав редакционной коллегии журнала.

2. Объем материалов, как правило, не должен быть менее 3 страниц и не более 5 страниц, включая текст, рисунки, таблицы (Arial – 11, интервал – одинарный, отступ от края листа – 2,0 см). Редактор Word – версия не ниже Word-2007.

3. Количество авторов одной статьи не должно превышать 4-х человек.

4. Все рисунки, карты, фотографии, таблицы, формулы рекомендуется выполнять с помощью компьютерной техники и размещать в статье по мере их упоминания.

5. Основные требования, предъявляемые к иллюстративным материалам:

- рисунки, фото должны быть изготовлены или обработаны в программах Adobe Illustrator 7.0-10.0, Adobe Photoshop 6.0-8.0 и представлены для публикации в форматах файлов (под PC): TIF, JPG;
- рисунки и фотографии должны быть черно-белыми, качественными, в электронном виде;
- все таблицы, схемы и диаграммы должны быть встроены в текст статьи и иметь связи (быть доступными для редактирования) с программой-исходником, в которой они созданы (Excel, Corel Draw 10.0-13.0);
- разрешение файлов – 300 dpi.

6. Все сокращения должны быть расшифрованы.

7. Порядок оформления литературы:

- литература располагается в алфавитном порядке (с указанием начальных и конечных страниц используемого материала – для научных статей);
- по тексту в квадратных скобках указывается порядковый номер работы, на которую дается ссылка;
- подробное оформление библиографического списка представлено в Стандарте библиографического описания ГОСТ 7.1.-2003;
- статья, в которой литература оформлена не по требованиям ГОСТа, к публикации не принимается.

8. Статья должна быть тщательно отредактирована.

9. Статьи принимаются на флэш-носителе или на электронный адрес rio@semgu.kz

10. Файлы необходимо именовать согласно фамилии первого автора и города. Например, «Сериков. Караганда». Нельзя в одном файле помещать несколько статей.

Образец оформления статьи

МРНТИ: 32.61.11

М.А. Смагулов

Государственный университет имени Шакарима города Семей

БИОГЕОХИМИЧЕСКАЯ МИГРАЦИЯ И АККУМУЛЯЦИЯ ТЯЖЕЛЫХ МЕТАЛЛОВ

Аннотация: В статье приведены результаты исследования.....

Ключевые слова: среда, биолог, природа.....

ТЕКСТ. В формировании биогеохимических свойств компонентов ландшафта важную роль играет атмосферная, водная и биогенная миграция. Из всех природных вод наиболее заметные изменения наблюдаются в атмосферных осадках. Концентрация элементов в снеге зависит от температуры воздуха, направления розы ветров по отношению к источнику загрязнения, удаленности от него, рельефа местности. Различия химического состава атмосферных осадков обусловлены сложными перемещениями воздушных масс. На рисунке 1 отображено содержание тяжелых металлов во льду водохранилищ.

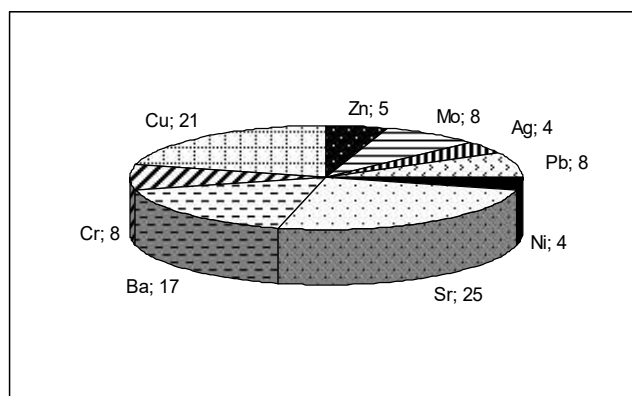

Рисунок 1 – Распределение содержания тяжелых металлов во льду водохранилищ Москворецкой системы

Дождевые воды по составу сульфатно-гидрокарбонатно- и сульфатно-хлоридно-кальциевые. Минерализация их выше за счет концентрации в атмосфере пыли. Выявлено преобладание тяжелых металлов, рассчитанных при выпадении на единицу площади ландшафта, в дожде (Sr, Pb, Cr, Zn, Ni) по сравнению со снегом (табл. 1).

Таблица 1 – Содержание тяжелых металлов в снеге и дожде, кг/га

№	Тяжелые металлы	Снег	Дождь
1	Pb	$0,5 \times 10^{-6}$	$0,2 \times 10^{-4}$
2	Cr	$0,4 \times 10^{-6}$	$1,6 \times 10^{-3}$
3	V	$8,5 \times 10^{-5}$	–
4	Zn	$0,4 \times 10^{-5}$	$8,0 \times 10^{-4}$
5	Ni	$9,4 \times 10^{-5}$	$1,6 \times 10^{-4}$

Примечание: *

Литература

1. Курмуков А.А. Ангиопротекторная и гиполипидемическая активность леуомизина. – Алматы: Бастау, 2007. – С. 35-37

БИОГЕОХИМИЯЛЫҚ КӨШІ-ҚОН ЖӘНЕ АККУМУЛЯЦИЯ АУЫР МЕТАЛДАРДЫҢ М.А. Смагулов

Бұл мақалада биосферадағы экологиялық-геохимиялық өзгерістердің даму сипаттамасы қаралады. Қоршаған геохимиялық және экологиялық-геохимиялық өзгерістердің әсерлері бөлек және жекеше талданды. Біз биосферадағы экологиялық-геохимиялық өзгерістердің дамуының заңдылығын ұсынамыз.

Түйін сөздер:

BIOGEOCHEMICAL MIGRATION AND ACCUMULATION HEAVY METALS M.A. Smagulov

This article discusses the characteristics of the development of eco-geochemical changes in the biosphere. Analyzed discretely, and in particular the relationship of environmental, geochemical and ekologo-geochemical changes. We present the laws of development of ecological-geochemical changes in the biosphere.

Key words:

Приложение 1

Сведения об авторе (заполняется на каждого автора)

№	Ф.И.О. автора (писать здесь)	Фото цветное 3*4
1.	Место работы (без сокращений), ВУЗ, кафедра, должность	Например: Государственный университет имени Шакарима города Семей, кафедра стандартизации и сертификации, старший преподаватель
2.	Ученая степень и звание	
3.	Почтовый адрес	
4.	Телефон: дом., раб., сотовый	
5.	Адрес электронной почты	

Приложение 2

Сведения о статье (заполняется автором на каждую статью журнала)

№	Сведения (статья)	
1.	МРНТИ (международный рубрикатор научно-технической информации)	
2.	Основной автор	
3.	Соавторы	
4.	Место работы автора (полное наименование)	
5.	Название, заглавие статьи	
6.	Направление науки (технические, биологические, сельскохозяйственные, ветеринарные, исторические, экономические, педагогические)	
7.	Ключевые слова	
8.	Резюме на русском языке	
9.	Резюме на казахском языке	
10.	Резюме на английском языке	
11.	Список литературы	

Оформление материалов статьи и пристатейной литературы в журналах

1. ФИО автора(-ов) индексируется с местом работы каждого – А.В. Витавская¹, Н.И. Пономарева², Г.К. Алтынбаева³
Место работы автора(-ов) – Алматинский технологический университет¹, Национальный центр научно-технической информации², Рудненский индустриальный институт³
2. Библиографические описания в списке литературы оформляются в соответствии с ГОСТ 7.5-98. В качестве примера приводятся наиболее распространенных описания – статьи, книги, материалы конференций, патенты и электронные ресурсы удаленного доступа.

Приложение 4

Статья из периодического издания:

- 1 Аксартон Р.М., Айзиков М.И., Расулова С.А. Метод количественного определения леукомизина // Вестн. КазНУ. Сер. хим. – 2003. – Т.1. № 8. – С. 40-41

Книга:

- 2 Курмуков А.А. Ангиопротекторная и гиполипидемическая активность леуомизина. – Алматы: Бастау, 2007. – 148 с.

Публикация из материалов конференции (семинара, симпозиума), сборников трудов:

- 3 Абимильдина С.Т., Сыдыкова Г.Е., Оразбаева Л.А. Функционирование и развитие инфраструктуры сахарного производства // Инновация в аграрном секторе Казахстана: Матер. Междунар. конф. / КазНУ им. аль-Фараби. – Алматы, 2010. – С. 10-13

Электронный ресурс:

- 4 Соколовский Д.В. Теория синтеза самоустанавливающихся кулачковых механизмов приводов [Электрон. ресурс]. – 2006. – URL: http://bookchamber.kz/stst_2006.htm (дата обращения: 12.03.2009).

При оформлении пристатейной литературы приводить полный перечень авторов издания (без др.).

Проверка статей на наличие заимствований

Редакция журнала осуществляет проверку статьи на наличие заимствований (используется лицензионное программное обеспечение). Оригинальность текста должна составлять **не менее 75%**. Статья, не набравшая необходимый процент оригинальности, направляется автору на доработку. Первая и вторая проверки осуществляются бесплатно, третья проверка – 500 тенге. В случае получения отрицательного результата после третьей проверки, статья не допускается к публикации в журнале.

Адреса и реквизиты для оплаты:

Некоммерческое акционерное общество «Университет имени Шакарима города Семей»
071410, Республика Казахстан, г. Семей, ул. Танирбергенова, 1

«Научная библиотека», каб.1, тел: +7(7222) 56-70-83, rio@semgu.kz
071412, Республика Казахстан, г. Семей, пр. Шакарима 42 а

Некоммерческое акционерное общество «Университет имени Шакарима города Семей»
БИН/ИИН 130840007973
БИК HSBKZKZKX
ИИК KZ126010261000182423
АО "Народный Банк Казахстана"

АВТОР ЖАЙЛЫ МАҒЛҰМАТТАР

СВЕДЕНИЯ ОБ АВТОРАХ

Адылбекова Д.Т. – магистрант кафедры естественнонаучных дисциплин Государственного университета имени Шакарима города Семей, учитель информатики КГУ «СОШ № 20 РО»

Аманова А.К. – PhD, и.о. асс. профессор кафедры психологии Государственного университета имени Шакарима города Семей

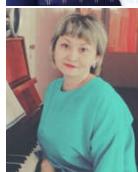
Амантаева А.К. – ст. преподаватель кафедры психологии Государственного университета имени Шакарима города Семей

Амерханова Т.А. – учитель английского языка II категории КГУ «Средняя общеобразовательная школа № 20 развивающего обучения»

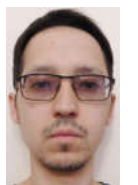
Арстамбаева А.М. – учитель английского языка I категории КГУ «Средняя общеобразовательная школа № 20 развивающего обучения»

Байделинова А.Т. – учитель музыки СОШ № 12, г. Семей

Базельжанов Ж.Т. – магистрант кафедры психологии Государственного университета имени Шакарима города Семей

Бейсембаев Д.А. – магистрант кафедры истории Казахстана Государственного университета имени Шакарима города Семей

Жакиянова Ж.Г. – PhD, зав. кафедрой педагогических и социальных наук Казахской инновационной академии, г. Семей

Карменова К.А. – ст. преподаватель кафедры психологии Государственного университета имени Шакарима города Семей

Кусаинова Б.М. – магистрант кафедры естественнонаучных дисциплин Государственного университета имени Шакарима города Семей

МаксUTOва С.Н. – магистрант магистрант кафедры психологии Государственного университета имени Шакарима города Семей

Мырзаханова Н.С. – магистрант Казахского гуманитарно-юридического инновационного университета, г. Семей

Оразаева З.М. – магистрант Казахской инновационной академии, г. Семей

Саметкалиева А.Д. – магистрант кафедры казахского языка и литературы Государственного университета имени Шакарима города Семей

Сарсеханова А.С. – магистрант магистрант кафедры психологии Государственного университета имени Шакарима города Семей

Ташимова А.А. – учитель английского языка КГУ СОШ № 30 г. Семей РО

Турсунгожинова Г.С. – к.псх.н., и.о. доцента, кафедры психологии Государственного университета имени Шакарима города Семей

МАЗМҰНЫ

СОДЕРЖАНИЕ

ПЕДАГОГИКА ҒЫЛЫМДАРЫ

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

Ж.Г. Жакиянова, З.М. Оразаева ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА МОТИВАЦИОННОЙ СФЕРЫ СТУДЕНТА.....	4
Ж.Т. Базельжанов, Г.С. Турсунгожинова, А.К. Амантаева МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К УПРАВЛЕНЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ-ПСИХОЛОГОВ.....	9
С.Н. МаксUTOва, Г.С. Турсунгожинова, К.А. Карменова ЖАС МАМАННЫҢ КОММУНИКАТИВТІ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ.....	13
Б.М. Кусаинова ВЛИЯНИЕ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА НА КАЧЕСТВО УСВОЕНИЯ ЗНАНИЙ ПО БИОЛОГИИ.....	18
Н.С. Мырзаханова ҚАЗІРГІ ЖАСТАРДЫҢ ҰЛТТЫҚ САНА-СЕЗІМІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ.....	21
А.С. Сарсеханова, А.К. Аманова РАЗВИТИЕ ЛИДЕРСКОГО ПОТЕНЦИАЛА СТУДЕНТОВ В ВОСПИТАТЕЛЬНОМ ПРОСТРАНСТВЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ВУЗА.....	25
Д.А. Бейсембаев ВЛИЯНИЕ ПАМЯТИ ПОКОЛЕНИЙ РАЗНЫХ ЭТНОСОВ НА ФОРМИРОВАНИЕ ПРЕДСТАВЛЕНИЙ ДЕТЕЙ О ИГРАХ.....	30
А.Т. Байделинова САМООБРАЗОВАНИЕ КАК ОДИН ИЗ ПУТЕЙ ПОВЫШЕНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО МАСТЕРСТВА ПЕДАГОГОВ.....	36
А.Д. Саметкалиева ОРТА МЕКТЕП ОҚУШЫЛАРЫН ШӨКӘРІМ ШЫҒАРМАЛАРЫН ОҚЫТУ АРҚЫЛЫ ТӘРБИЕЛЕУ МӘСЕЛЕСІ.....	40
А.К. Сапакова, А.А. Тайжумина ХИМИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯ ПӘНІНЕН «МҰНАЙДЫ ӨНДЕУ» ТАҚЫРЫБЫН ЭЛЕКТРОНДЫҚ ОҚЫТУДЫҢ ОҚУ-ӘДІСТЕМЕЛІК НЕГІЗІ.....	44
Т. Amerhanova, A. Arstambayeva, A. Tashimova STUDENTS' PERCEPTIONS OF ENGLISH LANGUAGE LEARNING.....	51
Д.Т. Адылбекова ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА УРОКАХ ГЕОГРАФИИ.....	55
Авторларға арналған ереже.....	60
Правила для авторов.....	64
Автор жайлы мағлұматтар Сведения об авторах.....	68

Басуға жіберілген күні 10.06.2020 ж. Пішімі 60x84 1/8
Шартты баспа табағы 4,37
Таралымы 100 дана. Бағасы келісімді.

Техникалық редакторы: Евлампиева Е.П.
Маман: Семейская З.Т.
Безендіруші: Мырзабеков С.Т.

Журнал 15.11.2013 жылдан Қазақстан Республикасының мәдениет және
ақпарат министрлігінде тіркелген.
Куәлік № 13981-Ж
Жылына 4 рет шығады.

Құрылтайшысы: «Семей қаласының Шәкәрім атындағы университеті» коммерциялық емес
акционерлік қоғам

Семей қаласының Шәкәрім атындағы мемлекеттік университетінің
баспаханасында басылды.

Адрес редакции: 071410, Республика Казахстан, г. Семей, пр. Шакарима, 42 а
РГП на ПХВ «Государственный университет имени Шакарима города Семей»
«Научная библиотека», каб. 1, тел: +7(7222) 56-70-83
E-mail: rio@semgu.kz